

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
CİLT PROGRAMI

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ
HAMİDİYE MURAKKA KOLEKSİYONU
CİLT UYGULAMALARI

(Yüksek Lisans Eser Metni)

Hazırlayan:

20162309006 – Burak Kara

Danışman:

Prof. Dr. Sacit Açıkgözoğlu

İSTANBUL – 2019

Burak KARA tarafından hazırlanan **SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ**
HAMİDİYE MURAKKA KOLEKSİYONU CİLT UYGULAMALARI adlı bu
çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek
Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 27/09/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Dr. A. Sacit AÇIKGÖZOĞLU (Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza ÖZCAN

Jüri Üyesi : Doç. Mesude Hülya DOĞRU (Sakarya Üni.)



İÇİNDEKİLER

Sayfa no:

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	III
ABSRTACT.....	IV
KISALTMALAR.....	V
RESİMLER LİSTESİ.....	VI
ÇİZİMLER LİSTESİ.....	IX
ŞEMALAR LİSTESİ.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	X
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Çerçevesi.....	1
1.2. Konunun Önemi ve Amacı.....	1
1.3. Kaynak ve Araştırmalar.....	2
1.4. Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. CİLT SANATINDA MURAKKA.....	6
2.1. Cilt Sanatı Tarihçesi.....	6
2.2. Cilt Çeşitleri.....	7
2.3. Murakkanın Tanımı ve Tarifi.....	13
2.4. Murakkanın Tarihçesi.....	18
3. KATALOG.....	21
3.1. Süleymaniye Kütüphanesi'nin Tarihçesi.....	21
3.2. Hamidiye Murakka Koleksiyonu.....	22
3.3. Hamidiye Murakka Koleksiyonu Ciltleri.....	22
4. UYGULAMALAR.....	136
4.1. Uygulama I.....	136
4.2. Uygulama II.....	142
4.3. Uygulama III.....	147
4.4. Uygulama IV.....	152
5. DEĞERLENDİRMELER.....	156
6. SONUÇ.....	161
7. EKLER.....	164
8. KAYNAKLAR.....	173
9. ÖZGEÇMİŞ.....	178

ÖNSÖZ

Murakka; cilt, hüsn-i hat, tezhip, halkâr, minyatür, katı' ve ebru gibi klasik sanatlarımızın en az bir ikisini veya tümünü ihtiva edebilen albümlere verilen isimdir. Geleneksel sanatlarımızı tek bünyede toplayan murakkalar, içinde bulundurduğu yüzlerce eseri koruyarak bugüne kadar getirmiştir.

Bu çalışmada Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Hamidiye Murakka Koleksiyonu'na ait murakkalar cilt sanatı açısından incelenmiştir. Her bir murakkanın ve cildinin üzerinde, cilt sanatı sahasındaki tasnif ve terminoloji çalışmaları ışığında tetkikler yapılmıştır. Çalışmanın murakkalara ve cilt sanatına ilgi duyan araştırmacılara faydalı olmasını diliyoruz.

Çalışmanın hazırlanması ve bu vaziyete getirilmesinde hiçbir yardım ve desteği benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Sacit Açıkgözoğlu'na, cilt sanatına dair fikir ve bilgileriyle teze büyük katkıda bulunan hocam Öğr. Gör. Gürcan Mavili'ye, desenler konusunda büyük yardımları olan sayın Emel Türkmen ile sevgili arkadaşlarım Merve Burkut Turanlı, Özge Kayımer Akca ve Pınar Güleç Züngör'e ve yardımseverlikleri için Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi ekibine müteşekkirim. Ayrıca tezin hazırlanma sürecinde sevgi ve desteklerini her daim arkamda hissettiğim aileme ve sevgili arkadaşlarım Berkay Ateş, Fatma Çelik, Nazlı Aydın, Pınar Dönmez, Sedef Albayrak ve Sinem Reyhan Aydoğan'a çok teşekkür ederim.

Burak Kara
İstanbul, 2019

ÖZET

“SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ HAMİDİYE MURAKKA KOLEKSİYONU CİLT UYGULAMALARI”

Osmanlı saray nakkaşhanesinde XV-XVI. yüzyıllarda başlayan murakka yapımcılığı, daha sonraki devirlerde gelişerek çok kıymetli ve sanat zevki bakımından fevkalâde mahiyette eserlerin meydana gelmesine mahal vermiştir. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki farklı koleksiyonlarda bulunan yaklaşık yüz bir adet murakkanın yetmiş altı adedi araştırmacılar tarafından kataloglanmıştır. Fakat bu çalışmalarda murakkalar daha ziyade hat sanatı açısından ele alınmıştır.

Yüksek lisans eser metni olarak yürütülen bu çalışmada, Süleymaniye Kütüphanesi’nin bir bölümü olan Hamidiye Murakka Koleksiyonu’ndaki otuz bir adet eser incelenmiştir. Katalog çalışması kısmında eserlerin birer kapağının fotoğrafına, tezyinat ihtiva ediyorsa kapak içi fotoğrafına ve üzerinde tezyinat bulunan kapakların çizimlerine yer verilmiş; murakkanın tarihi, hattatı, yazı çeşitleri, ebadı, levha sayısı, kullanılan derinin rengi ve eserin cildinin çeşidi konuları hakkında malumat verilmeye çalışılmıştır. Bilhassa eserlerin ciltlerinin özellikleri, yapım teknikleri ve ihtiva ettikleri desenler üzerinde daha detaylı inceleme yapılmıştır. İncelemelerde, koleksiyonda bulunan otuz bir adet eserin yirmi sekizinin murakka formunda, üçünün kitap formunda olduğu; eserlerin ciltlerinin büyük kısmının ebru kaplı ciharguşe cilt ve şemse cilt teknikleriyle yapıldığı tespit edilmiştir. Murakkalarda ekseriyetle kahverengi ve bordo tonlarında, tıraşlanmış keçi derisi kullanılmıştır. Ciltlerin büyük kısmında altın kullanımı mevcuttur.

Müze ve kütüphanelerde bulunan murakkaların kataloglarının yapılması, ihtiva ettikleri hat, cilt, tezhip, minyatür sanatları bakımından incelenmesi araştırmacılar için faydalı olacaktır.

Anahtar kelimeler: murakka, cilt, Hamidiye Murakka Koleksiyonu, Süleymaniye Kütüphanesi.

ABSTRACT
“HAMIDIYE MURAQQA COLLECTION BOOKBINDING
IMPOSITIONS IN SULEYMANIYE LIBRARY”

Muraqqa making, which started in the 15th and 16th centuries in Ottoman Imperial painting studios (nakkashane), developed and gave rise to many magnificent works. About seventy six of one hundred and five muraqqas that are available in different collections in Suleymaniye Manuscript Library, were catalogued by specialists. In these studies however, muraqqas were considered in terms of calligraphy.

In this text, which is carried out as a master study, thirty five muraqqas were analyzed which are present in Hamidiye Muraqqa Collection of Suleymaniye Library. In catalogue study section, photos and floral paintings of the covers of the works are included and the information about muraqqa’s copy date, its calligrapher, its types of manuscript, its size, number of plates, the color of the leather and binding type of the work were given. A detailed research was made on the features of bindings, production techniques and the patterns they contain. In the research, it was determined that twenty seven of thirty one muraqqas are in muraqqa form, three of them are in book form. In addition, it was seen that most of them were made of ciharguse water marbling and rosette binding technique. Generally, trimmed brown or burgundy kid was used in the works. Also, gold was used in most of the bindings.

The cataloging of muraqqas which are in the museums and libraries and analyzing their calligraphy, binding, illumination and miniature craft will be beneficial for the researchers.

Key words: muraqqa, bookbinding, Hamidiye Muraqqa Collection, Suleymaniye Library.

KISALTMALAR

a.g.	adı geen
a.g.e.	adı geen eser
a.g.m.	adı geen makale
d.	doęumu
h.	hicrî
K.N.	katalog numarası
mm	milimetre
MSGSÜ	Mimar Sinan Güzel Sanatlar niversitesi
no.	numara
.	lm
U.	uygulama
v.	varak

RESİMLER LİSTESİ**Sayfa no:**

Resim 1: Düz (kitap) murakka (üstten görünüm).....	15
Resim 2: Körüklü murakka (arkadan görünüm).....	16
Resim 3: Levhaları kâğıt şeritlerle birbirine bağlanmış körüklü murakka.....	16
Resim 4: Levhaları deri şeritlerle birbirine bağlanmış körüklü murakka.....	17
Resim 5: Sol kapak ve miklep, K.N. I.....	33
Resim 6: Sol kapak ve miklep içi, K.N. I.....	35
Resim 7: Sol kapak, K.N. II.....	37
Resim 8: Sağ kapak, K.N. III.....	39
Resim 9: Sağ kapak içi, K.N. III.....	41
Resim 10: Sol kapak, K.N. IV.....	44
Resim 11: Şemse (detay), K.N. IV.....	46
Resim 12: Sâlbek (detay), K.N. IV.....	46
Resim 13: Sağ kapak içi, K.N. IV.....	47
Resim 14: Sol kapak, K.N. V.....	49
Resim 15: Sol kapak, K.N. VI.....	52
Resim 16: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. VI.....	54
Resim 17: Köşe süslemesi (detay), K.N. VI.....	54
Resim 18: Sol kapak, K.N. VII.....	56
Resim 19: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. VII.....	58
Resim 20: Sol kapak, K.N. VIII.....	60
Resim 21: Sol kapak içi, K.N. VIII.....	61
Resim 22: Sol kapak, K.N. IX.....	63
Resim 23: Sol kapak içi, K.N. IX.....	64
Resim 24: Sol kapak, K.N. X.....	66
Resim 25: Sol kapak, K.N. XI.....	68
Resim 26: Sol kapak, K.N. XII.....	70
Resim 27: Sağ kapak içi, K.N. XII.....	71
Resim 28: Sol kapak, K.N. XIII.....	73
Resim 29: Sol kapak, K.N. XIV.....	75
Resim 30: Sağ ve sol kapak içi, K.N. XIV.....	77

Resim 31: Sol kapak, K.N. XV.....	80
Resim 32: Şemse (detay), K.N. XV.....	82
Resim 33: Sağ kapak içi, K.N. XV.....	83
Resim 34: Sol kapak içi, K.N. XV.....	84
Resim 35: Sol kapak, K.N. XVI.....	86
Resim 36: Sol kapak, K.N. XVII.....	88
Resim 37: Sol kapak, K.N. XVIII.....	90
Resim 38: Sol kapak, K.N. XIX.....	93
Resim 39: Şemse (detay), K.N. XIX.....	95
Resim 40: Sâlbek (detay), K.N. XIX.....	95
Resim 41: Sol kapak içi, K.N. XIX.....	96
Resim 42: Sol kapak, K.N. XX.....	98
Resim 43: Sol kapak, K.N. XXI.....	100
Resim 44: Sol kapak, K.N. XXII.....	102
Resim 45: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. XXII.....	104
Resim 46: Sol kapak, K.N. XXIII.....	106
Resim 47: Sol kapak, K.N. XXIV.....	110
Resim 48: Şemse (detay), K.N. XXIV.....	112, 154
Resim 49: Sâlbek (detay), K.N. XXIV.....	112, 154
Resim 50: Sol kapak içi, K.N. XXIV.....	113
Resim 51: Sol kapak, K.N. XXV.....	116
Resim 52: Şemse (detay), K.N. XXV.....	118, 149
Resim 53: Sâlbek (detay), K.N. XXV.....	118, 149
Resim 54: Sol kapak içi, K.N. XXV.....	119
Resim 55: Sol kapak, K.N. XXVI.....	121
Resim 56: Şemse (detay), K.N. XXVI.....	123
Resim 57: Sağ kapak içi, K.N. XXVI.....	124
Resim 58: Sol kapak, K.N. XXVII.....	126
Resim 59: Sol kapak, K.N. XXVIII.....	128
Resim 60: Sol kapak, K.N. XXIX.....	130
Resim 61: Sol kapak, K.N. XXX.....	132
Resim 62: Sağ kapak içi, K.N. XXX.....	133

Resim 63: Sol kapak, K.N. XXXI.....	135
Resim 64: Sekizgen murakkanın üst kapağı, U. I.....	138
Resim 65: Murakkanın açılma aşamaları I (önden görünüm), U. I.....	139
Resim 66: Murakkanın açılma aşamaları II (önden görünüm), U. I.....	139
Resim 67: Murakkanın açılma aşamaları III (önden görünüm), U. I.....	139
Resim 68: Murakkanın tam açılmış hali (önden görünüm), U. I.....	140
Resim 69: Murakkanın tam açılmış hali (arkadan görünüm), U. I.....	141
Resim 70: Yeni usul körüklü murakkanın sağ kapağı, U. II.....	144
Resim 71: Şemse (detay), U. II.....	145
Resim 72: Sâlbek (detay), U. II.....	145
Resim 73: Körüklü murakkanın açılma aşamaları (önden görünüm), U. II.....	146
Resim 74: Körüklü murakkanın tam açılmış hali (arkadan görünüm), U. II.....	146
Resim 75: Körüklü murakkanın sağ kapağı, U. III.....	148
Resim 76: Röprodüksiyon şemse (detay), U. III.....	149
Resim 77: Röprodüksiyon sâlbek (detay), U. III.....	149
Resim 78: Körüklü murakka (önden görünüm), U. III.....	150
Resim 79: Körüklü murakka (arkadan görünüm), U. III.....	151
Resim 80: Körüklü murakka (arkadan görünüm), U. III.....	151
Resim 81: Körüklü murakkanın sağ kapağı, U. IV.....	153
Resim 82: Röprodüksiyon şemse (detay), U. IV.....	154
Resim 83: Röprodüksiyon sâlbek (detay), U. IV.....	154
Resim 84: Düz (kitap) murakka (içten görünüm), U. IV.....	155

ÇİZİMLER LİSTESİ**Sayfa no:**

Çizim 1: Kapak çizimi, K.N. I.....	34
Çizim 2: Kapak çizimi, K.N. III.....	40
Çizim 3: Kapak çizimi, K.N. IV.....	45
Çizim 4: Şemse çizimi (detay), K.N. IV.....	46
Çizim 5: Sâlbek çizimi (detay), K.N. IV.....	46
Çizim 6: Kapak çizimi, K.N. VI.....	53
Çizim 7: Şemse ve sâlbek çizimi (detay), K.N. VI.....	54
Çizim 8: Köşe süslemesi çizimi (detay), K.N. VI.....	54
Çizim 9: Kapak çizimi, K.N. VII.....	57
Çizim 10: Şemse ve sâlbek çizimi (detay), K.N. VII.....	58
Çizim 11: Kapak çizimi, K.N. XIV.....	76
Çizim 12: Kapak çizimi, K.N. XV.....	81
Çizim 13: Şemse çizimi (detay), K.N. XV.....	82
Çizim 14: Kapak çizimi, K.N. XVIII.....	91
Çizim 15: Kapak çizimi, K.N. XIX.....	94
Çizim 16: Şemse çizimi (detay), K.N. XIX.....	95
Çizim 17: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XIX.....	95
Çizim 18: Kapak çizimi, K.N. XXII.....	103
Çizim 19: Şemse ve sâlbek çizimi (detay), K.N. XXII.....	104
Çizim 20: Kapak çizimi, K.N. XXIII.....	107
Çizim 21: Kapak çizimi, K.N. XXIV.....	111
Çizim 22: Şemse çizimi (detay), K.N. XXIV.....	112
Çizim 23: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XXIV.....	112
Çizim 24: Kapak çizimi, K.N. XXV.....	117
Çizim 25: Şemse çizimi (detay), K.N. XXV.....	118
Çizim 26: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XXV.....	118
Çizim 27: Kapak çizimi, K.N. XXVI.....	122
Çizim 28: Şemse çizimi (detay), K.N. XXVI.....	123
Çizim 29: Kalıp için hazırlanan şemse ve sâlbek çizimi, U. III.....	150
Çizim 30: Kalıp için hazırlanan şemse ve sâlbek çizimi, U. IV.....	155

ŞEMALAR LİSTESİ**Sayfa no:**

Şema 1: I. tip körüklü murakka.....	23, 156
Şema 2: II. tip körüklü murakka.....	23, 156
Şema 3: III. tip körüklü murakka.....	24, 142, 156
Şema 4: Serbest tasarım körüklü murakka.....	143

TABLolar LİSTESİ**Sayfa no:**

Tablo 1: Murakkaların Künye Bilgileri.....	164
Tablo 2: Murakka Türleri ve Bağlama Malzemeleri.....	165
Tablo 3: Cilt Çeşitleri.....	166
Tablo 4: Kapak Dışı Motif, Altınlama Tekniği ve Ebruların Türleri.....	167
Tablo 5: Kapak Dışı Cilt Süsleme Unsurları.....	168
Tablo 6: Kapak İçi Materyalleri ve Kullanılan Ebruların Çeşitleri.....	169
Tablo 7: Murakkalardaki Yazı Çeşitleri.....	170
Tablo 8: Hattatlar (A-H).....	171
Tablo 9: Hattatlar (İ-Y).....	172

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Çerçevesi

Cilt, hat, tezhip, minyatür, katı', ebru sanatlarının verimlerini bir eserde toplayan albümler olarak tanımlayabileceğimiz murakkalar, geleneksel Türk ve İslam sanatları açısından oldukça önemli eserlerdir. Bazı murakkalarda birbirinden bağımsız ve tek tek halde bulunan sanatsal parçalar, murakkalar sayesinde korunmuş ve bugüne ulaşmıştır. Bazı murakkalar hüsn-i hatta meraklılar için güzel yazı talim etme imkanı sunarken bazı murakkalar da içerisinde bulundurduğu insan porteleri, saray, mahalle, şehir veya kır tasvirleriyle sanat tarihî bakımından önemli bilgiler ihtiva eder.

Çalışmada, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Hamidiye Murakka Koleksiyonu eserleri, cilt sanatı açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Koleksiyonun kataloğu yapıp murakkalar, murakka yapımcılığı ve murakkaların cilt sanatındaki varlığı üzerine çıkarımlarda bulunulmuştur. Mezkûr koleksiyonda görülen yirmi yedi adet murakka örneğinden iki tanesi röprodüksiyon olarak yeniden çalışılmış ve bu koleksiyonun eserlerinden esinlenilerek serbest tasarlanmış murakka uygulamaları da ortaya konmuştur.

1.2. Konunun Önemi ve Amacı

Süleymaniye Kütüphanesi, ihtiva ettiği yazma eserlerin gerek adedi, gerekse de ehemmiyeti bakımından dünya kütüphaneleri arasında oldukça önemli bir konumda durmaktadır. Binlerce yazma esere ev sahipliği yapan Süleymaniye Kütüphanesi, bu anlamda yerli ve yabancı araştırmacıların odağındadır. Fakat henüz bu eserlerin pek az kısmı araştırılmış ve katalog çalışmaları yapılmıştır.

Hamidiye Murakka Koleksiyonu, hat sanatının birinci sınıf ustalarının yazdığı murakkaları ihtiva etmektedir. Kıtalar Şeyh Hamdullah, Mustafa Dede, Hâfız Osman, Derviş Ali, İsmâil Zühdi, Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî, Yedikuleli Seyyid Abdullah gibi büyük Türk hattatları ile Şâh Mahmûd Nişâbûrî, İmâd el-Hasenî, Mîr Ali Herevî

gibi mühim İran ve Özbek hattatlarının imzalarını taşımaktadır. Bahsi geçen büyük ustaların eserlerine verilen kıymet, murakkaların cetveline, tezhibine, minyatürüne ve cildine verilen ihtimamla kendini göstermiştir. Bu hususların ve koleksiyondaki her bir murakkanın birer sanat eseri olduğunun bilinmesi sebebiyle Hamidiye Murakka Koleksiyonu çalışmanın inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Çalışmanın amacı, Hamidiye Murakka Koleksiyonu'nda bulunan murakkaları, bilhassa murakka yapım teknikleri, cilt yapım teknikleri ve tezyinatı ekseninde ele alıp inceleme ve değerlendirmelerde bulunarak bunları araştırmacıların alakasına sunmak ve çok kıymetli bu eserlerin daha ziyade bilinmesini, tanınmasını sağlamaktır.

Çalışmada, kıymetli sanat eserlerimizden murakkalar üzerine inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. İnceleme ve değerlendirmeler daha ziyade cilt sanatı nezdinde yapılarak çalışmanın cilt sanatına ve cilt sanatının ilgililerine faydalı olması hedeflenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Murakka Koleksiyonu'nda bulunan eserlerin desen ve teknikleri kullanılarak yapılacak olan röprodüksiyon murakka uygulamaları ile, murakkaların tezyininin devir özellikleri bakımından idrak edilmesi; koleksiyondan ilham alınarak yapılacak olan serbest tasarım murakka uygulamaları ile de murakka yapımcılığının canlandırılması ve murakkada yeni tarz ve tekniklerin oluşturulması amaçlanmıştır.

Kütüphane ve müzelerimizde bulunan binlerce tarihî yazma eserin bir kısmının kataloğunun yapılmış olduğunu hesap edersek yapılan her çalışma bizleri, yazma eser varlığımızın bilinmesi, tanınması yönünden ileriye taşıyacaktır. Yapılan katalog ve desen çalışmaları, konuyla ilgili tüm araştırmacılara vakit kazandıracak, faydalı olacaktır.

1.3. Kaynak ve Araştırmalar

Cilt sanatı için temel kaynak olarak görülen eserler Ahmet Saim Arıtan'ın Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ndeki "Ciltçilik" makalesi, İsmet Binark'ın "Eski

Kitapçılık Sanatlarımız” isimli kitabı, Kemal Çığ’ın “Türk Kitap Kapları” isimli kitabı ve Mine Esiner Özen’in “Türk Cilt Sanatı” isimli kitabıdır. Çalışmamızın konusu olarak seçilen *murakka*, “yazı ve resim albümü” anlamıyla cilt sanatı ile ilgili bu kaynaklarda doğrudan yer almamıştır. Adı geçen kaynaklarda *murakka* kelimesi daha ziyade “kâğıtların üst üste yapıştirılmasıyla elde edilen mukavva” anlamıyla kendine yer bulmuştur.

Çalışmamızda istifade edilen, *yazı ve resim albümü olan murakka* ile alakalı bilgiler daha ziyade hat sanatı kaynaklarından ve murakkalar hakkında yapılmış tez çalışmalarından elde edilmiştir.

Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki on üç ayrı koleksiyonda yer alan yüz bir adet murakkanın kırk dört adedi 2012 yılında Sevda Erce tarafından yazılan “*Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Murakkalar (Süleymaniye ve Hamidiye Bölümü)*” adlı yüksek lisans tezinde, otuz iki adedi 2014 yılında Gülizar Bal tarafından yazılan “*Süleymaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Murakkalar (Âşir Efendi, Galata Mevlevihanesi ve Yazma Bağışlar Koleksiyonu)*,” adlı yüksek lisans tezinde incelenmiştir. *Murakka*, bu iki tezde de ihtiva ettikleri yazılar bakımından çalışmaya dahil edilmiştir.

Hamidiye *Murakka Koleksiyonu*, Sevda Erce’nin tez çalışmasında yer almaktadır, fakat bu çalışmadaki inceleme ve değerlendirmeler büyük çoğunlukla hat sanatı açısından yapılmıştır. *Mezkûr* çalışma, koleksiyonun cilt sanatı çerçevesinde yapılan incelemeleri bakımından yetersiz görülmüştür. Bizim çalışmamızda yapılacak inceleme ve değerlendirmelerin daha ziyade cilt sanatına ışık tutması, cilt sanatı için kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada evvela *murakka* ile alakalı kaynak taraması yapılarak bilgi toplanmıştır. Daha sonra Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan murakkalar tespit edilmiş ve eser metni konusu olarak Hamidiye *Murakka Koleksiyonu* seçilmiştir.

Kaynak taraması yapılırken tamamen elektronik ortamdan faydalanılmış, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, YÖK Ulusal Tez Merkezi, İSAM Kütüphanesi Dokümantasyon Veri Tabanı, İstanbul Üniversitesi Dokümantasyon Veri Tabanı, Marmara Üniversitesi Dokümantasyon Veri Tabanı ve MSGSÜ Dokümantasyon Veri Tabanı kullanılmıştır.

Eserlerin kataloglanması kısmında önce eserin kapak fotoğrafına, ardından kapakta desen varsa desenin siyah kalem ile çizimine, bunun ardından eserin kapak içinde ebru veya süsleme varsa kapak içi fotoğrafına ve son olarak künye bilgileri ile cildin detaylı izahına yer verilmiştir. Künye kısmında sırayla şu bilgiler verilmiştir: katalog numarası, demirbaş numarası, ebadı, kıta adedi, eser tarihi, hattatı, ihtiva ettiği yazı çeşitleri, ihtiva ettiği sanatlar, deri rengi, cildinin çeşidi, murakka türü ve kapak tezyin özellikleri.

Eserlerin tarihleri için kütüphanenin eser künyesinde vermiş olduğu tarihler kullanılmış, bu bilginin künyede mevcut olmadığı eserlerin yazı kısımları taranarak varsa tarihi bulunmuş ve katalog kısmında yazılmıştır. Hicrî olan tarihler miladî tarihe çevrilerek “hicrî tarih/miladî tarih” şeklinde yazılmıştır. Tarih çevirmede Türk Tarih Kurumu'nun elektronik ortam üzerindeki tarih çevirme programı kullanılmıştır. Eserlerin tamamının orijinali bizatihi görülüp incelenerek murakkaların türü, kıtaların hangi malzeme ve tekniklerle birbirine ve kapaklara bağlandığı tespit edilmiş, kapakların ebadı ölçülmüştür. Eserin ebadı “boy x en mm, boy x en mm” şeklinde verilmiş olup ilk ölçü cildin ebadını, ikinci ölçü kıtaların ebadını ifade eder. Kıta ölçüsü verilmemişse eserdeki kıtalarda ebat bakımından bir denklik bulunmuyor demektir. Murakkalardaki kıta adedi konusunda kütüphanenin vermiş olduğu rakamlar kullanılmıştır. Eserlerin hattatı, kütüphanenin verdiği künyede yer almadığı için ketebeler ve kapaklardaki etiketler tarafımda okunarak eserlerin hattatları tespit edilmeye çalışılmıştır. Murakkaların ihtiva ettiği yazı çeşitleri kütüphanenin verdiği künye bilgilerinde mevcuttur, fakat ekseriyetle ya noksan yahut hatalı bilgi verilmiştir. Bu sebeple yazıların tespiti tarafımda yapılmaya çalışılmış ve gereken yerlerde konuda uzman kişilere danışılmıştır. Eser tarihi, hattat ismi ve hat çeşitleri

konusunda eksik kalındığı düşünölen yerlerde Sevda Erce'nin çalışmasındaki bilgilerden faydalanılmış, faydalanılan kısımlar dipnotla belirtilmiştir.

Eserlerin ciltlerinin çeşidi belirlenirken klasik cilt sanatı hususunda oluşmuş cilt terminolojisi kullanılmıştır. Kapak tezyin özellikleri kısmında eserlerin ciltleri detaylarıyla anlatılmıştır. Önce cildin malzeme ve tekniğinden bahsedilmiş, ardından kapakta görölen tezyinat, her eser için belli bir kompozisyon dahilinde verilmeye çalışılarak anlatılmış, son olarak kapak içlerinden bahsedilmiştir. Ebru kaplı çârgûşe ciltlerde ve kapak içlerinde kullanılan ebruların isimlendirmesi yapılırken konuda uzman kişilere danışılmıştır.

Çalışmalar yapılırken Süleymaniye Kütüphanesi tarafından sağlanan dijital ortam fotoğrafları kullanılmıştır. Ancak temin edilen görsellerin büyük çoğunluğunun kalitesi cilt sanatı açısından detaylı ve iyi bir katalog çalışması yapmaya elverişli olmadığı için her bir murakkanın kapak fotoğraflarının yeni ve yüksek çözünürlüklü çekimleri talep edilmiştir. Desen çizimleri ve katalog çalışmaları bu fotoğraflar üzerinden yürütölmüştür.

Çalışma dört temel bölümden oluşmaktadır. “Cilt Sanatında Murakka” kısmında cilt sanatının kısa bir tarihçesi ile cilt çeşitlerine ve asıl mevzu olan murakkanın anlamı, tarifi ve tarihine yer verilmiştir. “Katalog” kısmında eserlerin kapak görselleri, desen ihtiva eden ciltlerin desen çizimleri ve eserlerin künye bilgileri ile cilt sanatı açısından değerlendirmeleri yer alır. “Uygulamalar” kısmında koleksiyondaki murakkalardan seçilerek yapılan röprodüksiyon çalışmaları ve serbest tasarlanan murakka çalışmalarının uygulama aşamaları fotoğraflarla birlikte anlatılmıştır. Son ana bölüm olan “Değerlendirme ve Sonuç” kısmında Hamidiye Murakka Koleksiyonu eserleri, yapılan araştırmalar doğrusunda değerlendirmeye tabi tutulmuş ve sonuçlar maddeler halinde yazılmıştır. Çalışmada yararlanılan kitap, makale, tez, sergi kataloğı ve internet siteleri “Kaynaklar” başlığı altında listelenerek çalışmaya son verilmiştir.

2. CİLT SANATINDA MURAKKA

2.1. Cilt Sanatı Tarihçesi

Sayfaları bir arada, kitap halinde tutmak ve muhafaza etmek için yapılan kapaklara *cilt* adı verilir. Aslı *cild* "جدد" olan kelime Arapçada *deri* anlamına gelmektedir.¹ Bu sanata bu ismin verilmesinde, sanatın uygulanmasında kullanılan temel malzemenin deri olmasından yola çıkılmıştır.

Ciltçilik, Romalıların kitap formunu kullanmasıyla başlamıştır. O güne kadar tomarlar halinde saklanan belgeler Romalılarla beraber kitap şeklini kazanmıştır. Sanat eseri niteliği taşıyan ilk ciltler ise VIII ve IX. asırlar civarında Mısır'da Kıptîler ve Orta Asya'da Uygurlar tarafından meydana getirilmiştir. Yapılan kazılarda ele geçirilen Mani yazmaları arasında Uygurlara ait cilt parçaları bulunmuştur. Bu ciltler deri ile kaplı olup dışlarında bıçakla oyulmuş geometrik desenler ihtiva etmektedir.²

İslam cilt sanatına ait ilk verimler ise parşömen üzerine yazılmış Kur'ânları muhafaza eden, ahşap üzerine deri kaplanarak yapılmış ve basit geometrik desenler bulunan ciltlerdir. Zamanla tahta, yerini mukavvaya bırakınca cilt sanatı gelişme imkanı bulmuştur.³ IX. yüzyılda Mısır ve Tunus'ta yapılmış ve Tolunoğulları devrine ait olduğu tahmin edilen eserler mevcuttur. X ve XIII. asırlar arasında tüm İslam coğrafyasında yapılan ciltler hemen hemen aynı üslup ve özelliktedir.

Anadolu'ya hakim olan Selçuklular, XII ve XIII. yüzyıllarda ciltçilikte kendilerine has bir üslup geliştirerek bu sanata katkıda bulunmuşlardır. Rûmî adı verilen bu üslup XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Memlûklarda, XIV. yüzyıldan itibaren de İlhanlılar ve Anadolu Beyliklerinde devam ettirilerek Osmanlı ciltçiliğine geçişi sağlamıştır.⁴

1 Ferit DEVELLİOĞLU, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, 142.

2 Ahmet Saim ARITAN, "Ciltçilik", 551.

3 Mine Esiner ÖZEN, **Türk Cilt Sanatı**, 10.

4 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 552.

Selçuklu sanatı, XV. yüzyıl Osmanlı sanatında eski ve yeniye birleştiren bir köprü vazifesi görerek yeni bir sanat devrini başlatmıştır. Mezkûr devirde sağlanan kuvvetli siyasi istikrar memleketin iktisadını geliştirmiş, bu gelişmeler de doğrudan sanata tesir etmiştir. Osmanlı cilt sanatı XV ve XVI. yüzyıllarda en üstün seviyesine ulaşmıştır.⁵

XVII. yüzyıla gelindiğinde cilt sanatı XVI. yüzyıldaki ihtişamına nazaran gerileme göstermiş vaziyettedir. Fakat yine de klasik üslup ve tarz bir taraftan hep devam ettirilmiştir. XVIII. yüzyılda cilt sanatına klasik tarzın yanında lâke, yekşah teknikleri ile şükûfe üslubu ve Avrupa tesiriyle meydana gelen Barok-rokoko üslubu katılmıştır. XIX. yüzyılda da klasik üslubun kötü örnekleriyle beraber lâke, Barok-rokoko, şükûfe üslupları devam etmiş, XX. yüzyılda ise klasik ciltlerin yerini tamamen modern cilt almıştır.⁶

2.2. Cilt Çeşitleri

Klasik cilt sanatı dahilinde ele alınan eserlerden deri malzemenin hiç kullanılmadığı örnekler mevcut değil denecek kadar azdır. Kimi çeşitleri tamamen deri ile kaplı olup kimi çeşitleri de derinin kâğıt, kumaş, mücevher gibi malzemeler ile beraber kullanıldığı türlerdir. Bu sebeple cilt çeşitlerini öncelikle deri kullanımına göre iki kategoriye ayırmak icap eder. Daha sonra da kendi içlerinde tekniklerine göre ayrılmalıdır. Cilt sanatındaki çeşitleri şu şekilde kategorize edilebilir:

I. Deri kaplı ciltler

A. Baskılı ciltler

1. Şemse cilt

- a. Soğuk baskı şemse cilt
- b. Altan ayırma şemse cilt
- c. Üstten ayırma şemse cilt
- d. Mülemma şemse cilt

2. Mülevven şemse cilt

5 İsmet BİNARK, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, 4.

6 İsmet BİNARK, *a.g.e.*, 5-6.

B. Baskısız ciltler

1. Zerbahar cilt
2. Yazma cilt
3. Yekşah cilt
4. İşlemeli cilt
 - a. Zerdûzî cilt
 - b. Simdûzî cilt

II. Kısmî derili ciltler

A. Çârgûşe cilt

1. Ebru kaplı çârgûşe cilt
2. Kumaş kaplı çârgûşe cilt

B. Lâke cilt

C. Murassa cilt

D. Müşebbek cilt

Kapağa uygulanacak tezyinatın çeşitli aletler yardımıyla derinin üzerine zemini çökertmek suretiyle zaptedildiği ciltleri “baskılı ciltler” olarak adlandırabiliriz. Süslenecek olan deri ile kaplı mukavvanın üzerine teber, yekşah gibi kör aletlerle desen yapılır veya hazırlanmış kalıplar sayesinde desen kapağa aktarılır. Bu türde en geniş sahayı şemse ciltler kaplar.⁷

Şemse, Arapça “güneş” manasındaki “şems” kelimesinden türetilmiştir. İslam cilt sanatında kapağın merkezinde bulunan ve dış formu itibarıyla güneşi andıran süsleme unsuruna verilmiş isimdir. Memlûk ve Selçuklu dönemi ciltlerinde ekseriyetle daire şeklinde olan şemse, Fatih devri itibarıyla form değiştirmeye başlamış ve XVI. yüzyılda nihai şekli olan oval formu kazanmıştır. Şemsenin tek başına kullanıldığı örnekler de çok olmakla birlikte şemsenin alt ve üst uçlarına yerleştirilen sâlbek ve kapağın köşelerinde yer alan köşebent ile birlikte kullanıldığı örnekler en çok karşılaşılanlarıdır.⁸

⁷ Mine Esiner ÖZEN, **a.g.e.**, 14.

⁸ Mine Esiner ÖZEN, “Klasik Cilt Sanatımızın Özellikleri”, 5-6.

Memlûk, Selçuklu ve Fatih devrinin bir kısmında bu ciltler, derinin üzerinde gezdirilerek çizgi çeken ve çekiçle vurularak şekil veren aletlerle yapılmıştır. Klasik devir ve sonrasında ise metal, ahşap veya deri malzemedен şemse, sâlbek, köşebent ve pafta dış formları hazırlanmış; bu formların içine desen hak edilerek elde edilmiş kalıplar kullanılmıştır.⁹ Bu teknikte kapak yapılacak mukavvaya tasarıma göre, uygun şemse, sâlbek, köşebent ve pafta dış formları yerleştirilir ve etraflarından çizilir. Mukavvaya çizilen formlar kesici ve delici aletlerle oyularak çıkarılır. Bu mukavvanın altına bir mukavva daha yapıştırılarak kapak elde edilir. Kapağın üzerine deri yapıştırılır ve şemse, sâlbek, köşebent, pafta kalıpları yerlerine yerleştirilip kuvvet ile sıkıştırılır. Bu yöntemle kalıptaki desen kapağın üzerine aktarılmış olur. Nihayette kapaktaki baskılı kısmın tamamı çukurda kalmış olur. Gömülü olan kısımlarda da desenler zemine göre yukarıda, kabartılı şekilde kalmış olur.

Eserin tezyini, ekseriyetle altın kullanılarak yapılır. Şemse cilt, altın uygulama tekniklerine göre dört farklı şekilde isimlendirilir.

- Soğuk baskı şemse cilt: Kapaktaki desenin herhangi bir boyar madde ile tezyin edilmediği, sade bırakıldığı tekniktir. Yekşah demiri adı verilen kör aletle şemse, sâlbek, köşebent, pafta formlarının etrafına tahrir ve tığlar çekilir; kapağın dört kenarına cetvel yapılır.
- Alttan ayırma şemse cilt: Kapağa gömülü bulunan desenin kabartılı kısmı deri renginde bırakılıp zemin kısmı altınla boyanırsa cilt, bu ismi alır.
- Üstten ayırma şemse cilt: Gömülü desenin zemin kısmının deri renginde bırakılıp kabartılı kısımlarının altınlandığı tekniktir.
- Mülemma şemse cilt: Kalıpla basılan desenin zemininin farklı renk, kabartılı kısmının farklı renk altınla boyandığı tekniktir. Kalıplı kısımların tamamı altınlı vaziyette olur.¹⁰

Şemse cildin bir kolu olan *mülevven cilt* tekniğinde farklı renkte iki derinin kullanılması söz konusudur. Mukavvalar, kalıp basılmak üzere hazırlanır ve deri

9 Mine Esiner ÖZEN, a.g.e., 17-18.

10 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 552.

yapıştırılarak kalıplar kapağa basılır. Bu derinin üzerine sadece şemse, sâlbek, köşebent ve paftaları örtecek şekilde başka bir renk deri parçası yapıştırılır. Böylece kapak mülevven, yani *renklendirilmiş* olur. Mülevven şemse ciltte de soğuk baskı, alttan ayırma ve üstten ayırma teknikleri kullanılır.¹¹ Yalnızca mülemma tekniği kullanılmaz. Gömülü kısımlara yapıştırılan derinin üzeri tamamen altın ile kaplı olacaksa çift renk deri kullanmanın manası yoktur.

“Baskısız ciltler” kategorisinde incelenebilecek kitaplarda, kapak yapılacak olan mukavva eserin ölçülerine uygun şekilde kesilir ve deri ile kaplanır. Herhangi bir oyma veya baskı işlemi uygulanmayan bu kapaklar, üzerlerine boyar maddelerle desen çizilerek imal edilir. Bu tür ciltler şu şekilde gruplandırılabilir:

Zerbahar Cilt: Kapağın merkezine çizilen bir kafes formu ve cetvelden oluşan cilt çeşididir. Altın kullanılarak kapağa bir kafes şekli çizilir. Bu kafesin araları, çizgileri ve kesişim yerleri, nokta veya yapraklarla süslenip üzerlerine nokta demiri gibi aletlerle küçük bezemeler yapılabilir. Daha ziyade XVIII ve bilhassa XIX. yüzyıllarda uygulanmış olan bir çeşittir.¹²

Yazma Cilt: Kapağın sadece altın veya boya ile tezyin edildiği cilt çeşididir. Desenler doğrudan derinin üzerine fırça ile uygulanır. Klasik desenlerin şemse, sâlbek, köşebent formları içerisinde uygulandığı örnekler çok görülür. Rûmî, hatâyî, bulut, penç motifleri bu formların içinde çokça yer bulmuştur. Ayrıca realist çiçeklerin altın ve boya kullanılarak şemse, sâlbek ve köşebent formları içerisinde buket veya vazo şeklinde uygulaması mevcuttur. Şükûfe adı verilen bu tarz ile birlikte *Barok-rokoko* desenlerin kullanıldığı yazma ciltler geç dönemin eserlerindedir.¹³ Bunların dışında halkâr, saz yolu gibi klasik desenler de yazma ciltlerde kullanılmıştır.

11 İsmet BİNARK, *a.g.e.*, 11.

12 Mine Esiner ÖZEN, *a.g.e.*, 23-24.

13 Mine Esiner ÖZEN, *a.g.e.*, 21.

Yekşah cilt: Yazma cilt olarak yapılan bir cildin desenleri *yekşah demiri* adı verilen ve deriyi hafifçe çizen kör aletle taranırsa bu cilt *yekşah cilt* adını alır.¹⁴ Yekşah cilt ekseriyetle rûmî motifleri üzerinde kullanılmıştır.

İşlemeli cilt: Bu tür ciltlerde tıpkı kumaşa işlenir gibi deri üzerine iğne ve iplikle işlenmiş desenler mevcuttur. Bu ciltlerde daha ziyade realist çiçekler ve rûmî desenler kullanılmıştır. Kullanılan iplik altın sırma ise “zerdûzî cilt”, gümüş sırma ise “simdûzî cilt” adını alır.¹⁵

Kapağın bir kısmı deri, bir kısmı ise kâğıt, kumaş, mücevher, maden veya çeşitli astar malzemelerinden müteşekkil olan ciltler de mevcuttur. Kısımî derili ciltler tekniklerine göre şu şekilde kategorize edilebilir:

Çârgûşe Cilt: Kapağın dört kenarı deri ile çerçevelenmiş olup orta kısmında kâğıt, ebru, kumaş gibi malzemelerin yer aldığı çeşittir. Orijinali *çehârgûşe* olan kelime Farsçada *dört köşe* anlamına gelmektedir. Kapağın yüzeyine istenilen malzeme yapıştırılır ve kenarları deri şeritler ile çevrilir. Deri ile diğer malzemenin birleşim yerine altın ile cetvel, kuzu çekilip zencerek vurulabilir veya bu kısım sade bırakılabilir. Malzemelerine göre iki kısma ayırmak gerekir.

Ebru kullanılarak yapılan çârgûşe ciltler miktarca epey fazladır. İlk örnekleri XV. yüzyılda görülebilmektedir.¹⁶ Bunun yanında az da olsa düz kâğıtların kullanıldığı çârgûşe ciltler görmek de mümkündür. Bunlar “ebru kaplı çârgûşe cilt”, veya “kâğıt kaplı çârgûşe cilt” diye adlandırılır.

Türklerin hakim olduğu coğrafyada kumaş, halı, kilim gibi dokuma ürünlerin üretimi hayli gelişmiştir. Türk coğrafyasının neredeyse her şehrine özgü kumaş yahut işleme şekli bulmak mümkündür. Kumaş kaplı ciltler ipek, kadife, keten gibi bezlerin kapak üzerinde doğrudan kullanıldığı ciltlerdir. Kenarları çârgûşe tekniğiyle çerçevelenerek muhafaza edilirler ve “kumaş kaplı çârgûşe cilt” olarak adlandırılırlar.

14 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 553.

15 Mine Esiner ÖZEN, a.g.e., 21.

16 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 553.

II. Bâyezid devrinde iki renkli küçük kareli ipek kumaşlardan yapılmış çârgûşe cilt örneklerine bol miktarda rastlanmaktadır.¹⁷

Lâke Cilt: Adını *lâk* yani “vernîk” kelimesinden alan lâke cilt, yüzeyindeki kalın vernik katmanıyla diğer ciltlerden ayrılır. Deri, mukavva veya ahşap malzemenin üzerine astar çekilip pürüzsüz bir yüzey elde edilir. Bunun üzerine altın ve boylarla nakış yapılır. Cam gibi parlak bir yüzey elde edilene kadar kat kat vernik sürülür. İlk örnekleri *rugânî* olarak adlandırılan lâke cilde Edirne’de çok rağbet gördüğü ve yapıldığı için *Edirnekârî* adı da verilmiştir. Osmanlı ciltçiliğinde ilk örneklerine XV. yüzyılda rastlanır. Fakat asıl güzel ve olgun örnekleri XVIII. yüzyıl itibarıyla görülür.¹⁸

Murassa Cilt: Cilt sanatından ziyade kuyumculuk bilgi ve becerisi gerektiren bu ciltlerde fildişi, elmas, inci, yakut, zümrüt gibi değerli malzemeler kullanılır. Bu sebeple maddi kıymeti genellikle en yüksek olan ciltlerdir.¹⁹

Müşebbek Cilt: Derinin üzerindeki desenin oyularak kapakta kullanıldığı cilt çeşididir. Şemse, sâlbek, köşebent ve pafta formlarının içerisindeki desenler deriye aktarılıp oyulur. Desenlerin oyulmuş kısımları boş olduğu için altlarına farklı renklerde kâğıt veya deriler yapıştırmak icap eder. Böylece altın, boya kullanımına gerek kalmaksızın katı’ yöntemiyle yapılan eserler *müşebbek* “şebekelendirilmiş” adını alır. Müşebbek tekniği daha ziyade kapak içlerinde kullanılmıştır.²⁰

17 Mine Esiner ÖZEN, a.g.m., 7.

18 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 557.

19 Ahmet Saim ARITAN, a.g.m., 553.

20 İsmet BİNARK, a.g.e., 11.

2.3. Murakkanın Tanımı ve Tarifi

Arapça ism-i mef'ûl cinsi bir kelime olan murakka' "مرقع", *terkî edilmiş, yamanmış, yama vurulmuş, yamalı gibi* anlamlara gelmektedir.²¹ Araştırmanın konusu olan kelimenin doğru yazımı ise murakka'a "مرقعہ" şeklinde olup bu kelime murakka' kelimesinin tamlamalardaki kullanımı neticesinde ortaya çıkmıştır.²² Fakat *murakka'* şeklindeki yazımı yaygındır. Murakka'ât "مرقعات" da kelimenin çoğul şekli olarak kaynaklarda yer alır.²³

Geleneksel Türk ve İslam sanatının bir terimi olan murakkayı ilk etapta iki madde halinde incelemek gerekir:

1. "Birkaç kâğıdın suları aksi yönde olmak üzere üstüste yapıştırılmasıyla elde edilen mukavvaya verilen ad. Üzerine yazı sayfası yapıştırılır veya cild kapağında kullanılır."²⁴
2. "Birbiri üzerine yapışdırılıp mukavvâ gibi olmuş kâğıdların üzerine yazılmış hüsn-i hatt numûnesi, hattât meşknâmesi."²⁵

Çalışmada murakkanın yukarıda verilen ikinci izahı üzerinde durulacak; yapım aşamaları, tarihçesi, katalogda bulunan eserler, uygulamalar ve değerlendirmeler anlatılırken bu anlamı kastedilecektir.

Murakkalar cilt, hat, tezhip, halkâr, mürekkep resmi, minyatür, katı' ve ebru gibi sanatların en az bir ikisini veya hepsini birlikte ihtiva eden yazı ve resim albümleridir. İhtiva ettiği sanatlara göre mücellit, müzehhip, nakkaş, hattat, kattâ', vassâl, cetvelkeş gibi birçok ustanın bir arada ve aynı iş üzerinde çalışmasına olanak sağlayan murakkalar, saray nakkaşhanelerinin seyrini gösteren birer belge niteliği de taşımaktadır.²⁶

21 Ferit DEVELLİOĞLU, a.g.e., 684.

22 İlhan AYVERDİ, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, II, 2146.

23 Ferit DEVELLİOĞLU, a.g.e., 684.

24 Mine Esiner ÖZEN, *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, 49.

25 Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 1326.

26 Zeynep Çelik ATBAŞ, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H.2155 Numaralı Murakka*, 1.

Murakkalarda bir hattatın veya başka bir sanatçının kıtalar²⁷ halinde tertip edilmiş bir eseri tek bir albümde toplanabildiği gibi; döneminin veya geçmiş dönemlerin farklı sanatkarlarının farklı eserlerinin de bir albüm içerisinde toplandığı görülmüştür. Bu sayede nakkaşhanede tek tek bulunan çalışmalar bir arada ve ciltli vaziyette tutularak iyi bir şekilde muhafazası sağlanmıştır.²⁸

Murakka yapımı, mücellit tarafından mukavva imal edilmesiyle başlar. Mukavva imaline uygun, sağlam yapıda kâğıtlar su yönleri bir düz, bir ters istikamette üst üste gelecek şekilde ayarlanır. En altta kalan kâğıt mukavvanın azami ebadını belirler. Onun üzerine yapıştırılacak her bir kat diğerinden büyük olmalıdır. Murakka germede ekseriyetle budaksız ve pürüzsüz ıhlamur ağacından yapılan bir murakka tahtası ve yapıştırıcı olarak nişasta kolası kullanılır. Kâğıtların her birine sünger yardımıyla hafifçe su sürülür. Rulo halinde bir süre bekletilerek tavllanır. Böylece kâğıt genişip azami ebadına ulaşmış olur ve yapışma kuvveti artar. En küçük parçaya kola sürülerek murakka tahtasının ortasına yerleştirilir. İkinci kağıda başka bir zeminde kola sürülür ve tahtadaki birinci kağıdın üzerine yapıştırılır, ardından elle güzelce sıvazlanarak fazla yapıştırıcının dışarı çıkması ve hava kabarcıklarının giderilmesi sağlanır. Mukavva istenilen kalınlığa ulaşana kadar bu işlem tekrarlanır. Tamamlanan mukavva gölgede kurumaya bırakılır.²⁹

Kuruması tamamlanan mukavva, tahtadan sökülür ve azami ebadı en alttaki kâğıt olmak suretiyle kullanılacak ebatta kesilir.³⁰ Murakkada kullanılacak kıtalar veya musavver kâğıtlar, arkalarına yapıştırıcı sürülerek hazırlanan mukavvalara yapıştırılır. Kıtanın etrafına ebru, renkli kâğıtlar, zerefşanlı kâğıt gibi malzemeler yapıştırılarak “dış pervaz” oluşturulur. Bu kısım sade bırakılarak tezhip veya halkâr da yapılabilir. Kıta ile dış pervazın birleşim yerine cetvel, kuzu, zencerek deseni gibi öğelerle süsleme yapılarak da “iç pervaz” elde edilir.³¹

27 “kıta: Üzerine hüsn-i hat yazılmış ve cetvel çekilmiş belirli ölçülerde ekseriyetle dikdörtgen yapıda yatay veya dikey kâğıt.” Gülizar BAL, **Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakkalar (Âşir Efendi, Galata Mevlevihanesi ve Yazma Bağışlar Koleksiyonu)**, 4.

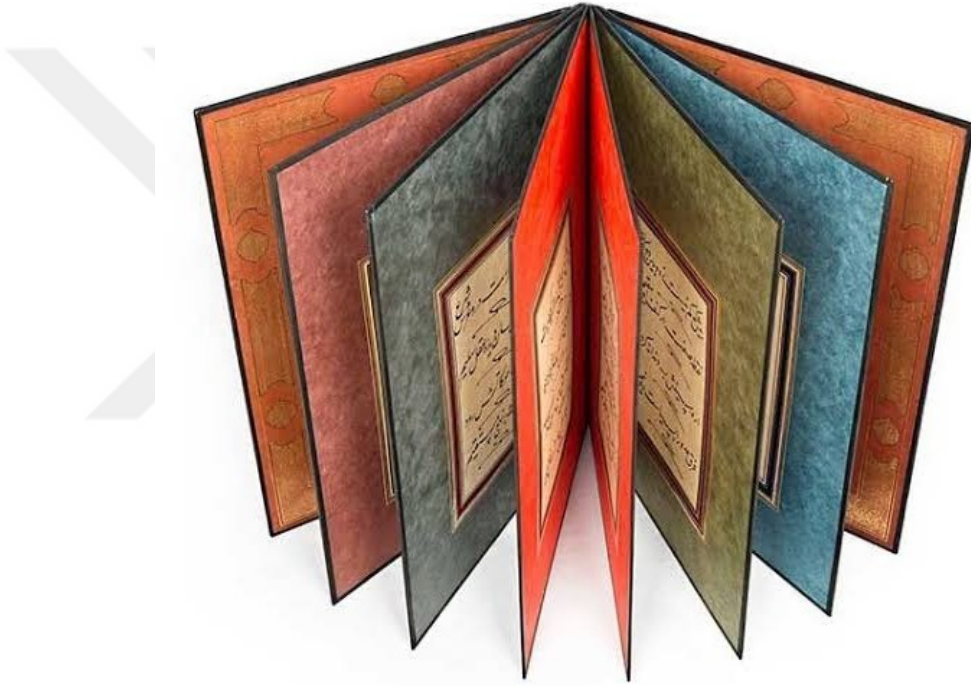
28 Ali Nihat KUNDAK, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H.2135 Numaralı Murakka**, 1.

29 Zübeyde Cihan ÖZSAYINER, “Hat Sanatında Murakkalar”, 16-18.

30 Zübeyde Cihan ÖZSAYINER, a.g.m., 18.

31 Şinasi ACAR, “Kıt'a ve Murakkaalar”, 170.

Murakkaya girecek levhaların hepsi aynı ebada getirilir ve yazı düzenine göre istiflenir. Her levha sırt kısmından bir deri veya tekstil şerit yardımıyla birbirine bağlanır. Mukavvaların açıkta kalan kenar kısımları da şeritlerle kaplanır. Böylece kenar kısımların yıpranması önlenir. Bunun ardından sırt kısmı dış taraftan deri malzeme ile tutturulur ve klasik usulde ciltlenerek murakka tamamlanır. Bu şekilde elde edilen murakkaya “düz murakka” veya “kitap murakka” adı verilir.³²



Resim 1: *Düz (kitap) murakka (üstten görünüm)*³³

Diğer bir yöntemde murakkaya girecek tüm levhalar şeritlerle bir sırt, bir ağız kısmından birbirine bağlanır. Bu esnada iki kenarı açıkta kalmış olur, bu açık kısımlar da şeritlerle kapatılır. Böylece zikzak şeklinde birbiri üzerine kapatılabilen bir sistem elde edilmiş olur. Bunun ardından ilk levha ve son levhanın açık kenarlarına klasik usulde kapaklar takılır. Elde edilen bu türe de “körüklü murakka” adı verilir.³⁴ Murakkaların çoğu bu sistemde yapılmıştır.

³² Uğur DERMAN, “Murakka”, 205.

³³ <https://www.fikriyat.com/yazarlar/ugur-derman/2017/07/27/hat-sanatinin-kullanilma-shalari-2> (2019)

³⁴ Uğur DERMAN, a.g.m., 205.



Resim 2: *Körüklü murakka (arkadan görünüm)*³⁵

Körüklü murakkalarda eğer kullanılan mukavvalar ince ise levhaları birbirine bağlama işinin kâğıt şeritlerle yapıldığı ve açıkta kalan baş-etek kısımlarının çıplak bırakıldığı da görülür.



Resim 3: *Levhaları kâğıt şeritlerle birbirine bağlanmış körüklü murakka.*³⁶

³⁵ 60 Sihirli Dokunuş, sergi kataloğu, 103.

³⁶ <https://www.hisour.com/es/muraqqa-36970/> (2019)



Resim 4: Levhaları deri şeritlerle birbirine bağlanmış körüklü murakka.³⁷

İçeriğine göre çeşitli sayılarda kıtaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan murakkalar, bir dönem tezhip ve minyatür albümü olarak yapılmışsa da ekseriyetle güzel yazı için kullanılmıştır.³⁸ Hüsn-i hat taliminde önemli kaynaklar olan müfredat, mürekkebat ve talim meşikleri çoklukla murakka şeklinde tertip edilmiştir. Müfredat meşikleri harflerin tek tek yazımını ve diğer harflerle birleşimini gösterirken, mürekkebat meşikleri kelime ve cümle terkiibini, talim meşikleri de yazı estetiğinin nasıl kurulduğunu öğretir.³⁹

Tarihî murakkalarda en çok kullanılan yazılar *aklâm*-ı sitte ve taliktir. *Aklâm*-ı sittenin celi türleri olan muhakkak, sülüs ve tevkî yazılarının altına bunların küçük türleri olan reyhanî, nesih ve rika' yazılarını getirmek gibi temayül meydana gelmiştir. Murakkalarda ekseriyetle muhakkakın altına reyhanî, sülüsün altına nesih, tevkînin altına rika' yazıları yazılmıştır.⁴⁰ Bu tarz murakkalar yazı çeşidine göre

³⁷ <https://www.sakipsabancimuzesi.org/tr/koleksiyonlar/sakip-sabanci-muzesi-kitap-sanatlari-ve-hat-koleksiyonu> (2019)

³⁸ Uğur DERMAN, "Osmanlı Hat Sanatı", 28.

³⁹ Şinasi ACAR, "a.g.m.", 172-174.

⁴⁰ Uğur DERMAN, a.g.m., 28.

*aklâm-ı sitte murakkası, muhakkak-reyhanî murakkası, sülüs-nesih murakkası, tevkîrika' murakkası,*⁴¹ *talik murakkası* gibi isimler alır.

Bir murakkanın tüm kıtalarında tek bir hattatın birbirini takip eden ve içerik bakımından bütünlük gösteren bir yazısı varsa bu murakka, *müteselsil murakka* veya *mürettep murakka* adını alır. Bu murakkalarda hattatın imzası son kıtada yer alır. Farklı hattatların kıtalarını veya bir hattatın birbirinden bağımsız kıtalarını içeren murakkalar da *toplama murakka* adını alır.⁴²

2.4. Murakkanın Tarihçesi

Murakkaların teşekkülünden önce kıtalar, herhangi bir zemine yapıştırılmadan üst ve alt kenarlarından birbirine tutturularak rulo halinde saklanmış ve bunlara *tomar* adı verilmiştir.⁴³ Tomarlar daha sonrasında yerini yavaş yavaş murakkalara bırakmıştır. Günümüze ulaşan ilk murakkaların XIV. yüzyıl civarında Timurilerin Herat Sarayı atölyelerinde yapılmış olduğu kabul edilmektedir. Murakka yapıcılığı, XV. yüzyılda Akkoyunlu Devleti toprakları içinde bulunan Tebriz ve Şiraz gibi merkezlerde sürdürülmüştür.⁴⁴

XVI. yüzyılda Safevi Devleti saraylarındaki murakka yapıcılığı bu tarihçe içerisinde önemli yer tutar. Mukaddime ihtiva eden murakkaların bugüne ulaşan en erken tarihlileri de Safevi devri murakkalarıdır. Murakka mukaddimleri, eserin kimler tarafından, kim için hazırlandığı ve yapım aşamaları konusunda bilgiler veren önemli kaynaklardır. Yine aynı yüzyılda Buhara ve Herat merkezli bir devlet kuran Özbek Şeybani Hanlığı devrinde murakka yapıcılığı hususunda seçkin örnekler verilmiştir. XVII. yüzyılda, Hindistan merkezli Babür İmparatorluğu'nun Cihangir devrinde portrelerin yer aldığı murakkalar tertip edilmiştir.⁴⁵

41 Muhittin SERİN, "Osmanlı Hat Sanatı", 29.

42 Gülizar BAL, **a.g.e.**, 3.

43 Uğur DERMAN, a.g.m., 27.

44 Zeynep Çelik ATBAŞ, **a.g.e.**, 1.; Ali Nihat KUNDAK, **a.g.e.**, 3.

45 Ali Nihat KUNDAK, **a.g.e.**, 3-6.

Osmanlı saray hazinesine elçi hediyesi, ganimet gibi yollarla Timuri, Türkmen, Safevi murakkaları girmiş ve murakka yapıcılığı Osmanlı saray nakkaşhanesinde de benimsenmiştir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Safevi Devleti'nden Osmanlı sarayına göç eden sanatkarların da tesiriyle Osmanlı saray nakkaşhanesinde de murakka yapıcılığı başlamıştır. Bu devirde hem yeni murakkalar tertip edilmiş, hem de mevcut murakkalara eklemeler yapılmıştır.⁴⁶

Osmanlı saray nakkaşhanesinde yapıldığı kabul edilen ilk murakka İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde F.1423 numaraya kayıtlı olan "Baba Nakkaş Albümü"dür. Daha ziyade yazı örnekleri ihtiva eden murakkada bulunan bazı tezhip ve tasvirlerin Fatih devri sanatkarı Baba Nakkaş'a yakıştırılması sebebiyle murakkaya Süheyl Ünver tarafından bu isim verilmiştir.⁴⁷

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki başka bir murakka olan F.1426 numaralı eser de saray nakkaşhanesinde yapılmış "ilk özenli murakka" olarak nitelendirilmekte ve içerisinde bulunan yazıların etrafının birçoğunun Karamemi tarzında çiçeklerle süslenmiş olması sebebiyle sanatkarın nakkaşhanenin başına geçtiği 1557-1558 yılları civarına tarihlendirilmektedir. İranlı hattat Şâh Mahmûd Nişâbûrî'nin yazılarını bolca ihtiva etmesi sebebiyle de bu murakka "Şâh Mahmûd Nişâbûrî Albümü" olarak isimlendirilmiştir.⁴⁸

XVII. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'da minyatürlü murakka hazırlama geleneği meydana gelmiştir. Devletin zayıflamaya başlamasıyla birlikte yazma kitap imâlinde belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Minyatür de yazma kitapların içinden çıkarak halka ait; kır betimlemeleri, sokak betimlemeleri, ev içi betimlemeleri, tek kadın ve tek erkek figürlerine ait betimlemeler halinde murakkalar içinde yer almaya başlamıştır.⁴⁹ Aynı yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla Avrupalıların Osmanlı saray ve toplum hayatına ilgi duymaları sebebiyle İstanbul'a gelen Avrupalılara hediye edilmek veya satılmak üzere *kıyafet albümleri* hazırlanmaya başlamıştır. Bu albümler

46 Zeynep Çelik ATBAŞ, **a.g.e.**, 4.

47 Ali Nihat KUNDAK, **a.g.e.**, 7.

48 Zeynep Çelik ATBAŞ, **a.g.e.**, 5.

49 Ahmet DALKIRAN, "On Yedinci Yüzyıl Osmanlı Minyatürlerinde Sıra Dışı Bir Eğilim: Müstehcenlik",129.

İstanbul'da bulunan atölyelerde seri şekilde üretilip alıcıların beğenisine sunulmuştur. Ekseriyetle saray ve çevresinin ileri gelenlerinin portreleri, İstanbul hayatı ve manzaralarını gösteren tasvirler, yanlarına bir veya birkaç Avrupa dilinde izahlar eklenerek murakka hâline getirilip ciltlenmiştir.⁵⁰

Saray dışında şekillenen bu gelenek XVIII. yüzyılda Levnî ve Abdullah Buhari'nin minyatürleriyle daha da gelişerek Osmanlı saray sanatına da tesir etmiştir. Mezkûr yüzyılda tek figür tasvirleri içeren murakka yapımı artmış, XIX. yüzyılda da etkisini devam ettirmiş ve devletin dağılmasıyla son bulmuştur.⁵¹

Hüsn-i hatların saklanması amacıyla vücut bulan murakkalar, başlangıcından itibaren birçok nadide güzel yazı ve tezhibi ihtiva etmiş, bünyesine minyatür ve resmi de katarak bugüne kadar ulaşmıştır.

50 Zeynep Çelik ATBAŞ, **a.g.e.**, 7.

51 Ali Nihat KUNDAK, **a.g.e.**, 9.

3. KATALOG

3.1. Süleymaniye Kütüphanesi'nin Tarihçesi

Süleymaniye Kütüphanesi, Türk ve İslam aleminin en kıymetli eserlerini bünyesinde toplayan ve ihtiva ettiği yazma eserlerin hem hem niteliği hem niceliği bakımından dünyanın sayılı kütüphanelerinden biridir. Süleymaniye Camii ile birlikte Süleymaniye Külliyesi içerisinde yer alan kütüphane binası, külliyedeki diğer binalarla birlikte 1549-1557 yılları arasında yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın emriye yapımına başlanan külliyenin mimarı, Mimar Sinan'dır. Yapıldığı gün itibarıyla uzun yıllar boyu medrese olarak hizmet veren Evvel ve Sani Medrese binaları bugün yazma eser kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.⁵²

XX. yüzyılın başlarında, büyük çoğunluğu İstanbul'da bulunan kütüphaneler ile Anadolu'nun çeşitli vilâyetlerinde kurulmuş vakıf kütüphaneleri, çeşitli sebeplerle kendi binalarını ve içindeki kitapları koruyamaz veya hizmet veremez hale gelmiştir. Evkaf Nezâreti, kıymetli eserleri bir binada toplamaya karar vermiş, bazı kitaplar I. Dünya Savaşı sebebiyle 1914 yılında Sultanselim'de bulunan Medresetü'l-Mütehassısîn'e nakledilmiştir. Süleymaniye medresesi binalarının Maarif Vekaleti'ne bağışlanması kararının ardından Medresetü'l-Mütehassısîn'e götürülen kitaplar Süleymaniye Camii içindeki kitaplarla birlikte külliyenin Sani Medresesi'ne konulmuştur. Böylece 1918 yılında Süleymaniye Umumi Kütüphanesi hasıl olmuştur.⁵³

Bugün kütüphanede 152 koleksiyonda⁵⁴ yaklaşık 65321 yazma eser mevcuttur.⁵⁵ Her bir eser, taşındığı tesisin adıyla kaydedilmiştir ve bu tesisler ayrı birer koleksiyon olarak kütüphanede yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi, bugün de satın alma ve bağışlar yoluyla koleksiyonunu genişletmektedir.

52 Anonim, **Süleymaniye Kütüphanesi**, 5.

53 http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=3 (2019)

54 A.g. site.

55 Gülizar BAL, **a.g.e.**, 7.

3.2. Hamidiye Koleksiyonu

Bahçekapı civarındaki Hamidiye Külliyesi içerisinde bulunan kütüphane Sultan I. Abdülhamid tarafından 1780 yılında tesis edilmiştir. Buradaki kitaplar, 1914 yılında Sultanselim’de bulunan Medresetü’l-Mütehassısın’e, 1924 yılında Murad Molla Kütüphanesi’ne ve 1954 yılında Süleymaniye Umumi Kütüphanesi’ne nakledilmiştir.

Koleksiyonda 1504 adedi yazma, 48 adedi baskı olmak üzere toplam 1552 adet eser mevcuttur. Bu eserler ciltleri, tezhipleri, yazıları bakımından ve bazıları müellif hattı olması bakımından çok kıymetlidir.⁵⁶

3.3. Hamidiye Murakka Koleksiyonu Ciltleri

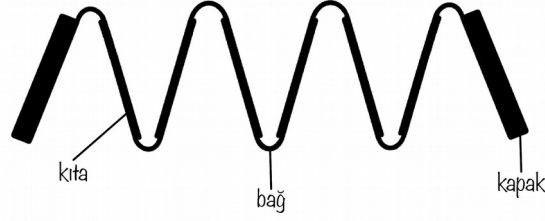
Hamidiye Murakka Koleksiyonu, Süleymaniye Kütüphanesi içerisinde Hamidiye Kütüphanesi eserlerinden ayrılan murakkalardan müteşekkil bir koleksiyon olarak yer alır. Toplamda otuz bir adet eseri ihtiva eder. Koleksiyonun ismi “murakka koleksiyonu” olduğu halde koleksiyon içerisinde bulunan dört eser murakka olmayıp ince kağıda yazılmış, dikilerek ciltlenmiş birer kitaptır. Geriye kalan yirmi yedi adet eser murakka formundadır. Hamidiye Koleksiyonu murakkaları üzerine olan çalışmamızda sayıca az eser içeren bu koleksiyonu bölmek adına kitap formunda olan bu dört eser de inceleme ve değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Katalogda yer alan eserler, Süleymaniye Kütüphanesi tarafından verilmiş olan demirbaş numaralarının küçükten büyüğe sıralanması esasıyla tertip edilmiştir. “Katalog no” kısmında yer alan Romen rakamları tarafımızca verilmiş olup otuz bir eserlik katalog bu rakamlarla tanzim edilmiştir.

Koleksiyonda bulunan tüm eserler görülüp incelenmiş, körüklü murakkaların kıtalarının birbirleri ve kapaklar ile nasıl birleştirildiği tespit edilmiştir. Neticede koleksiyonda bulunan körüklü murakkalar için üç farklı tipte teknik uygulandığı görülerek bunlar şematize edilmiştir. Kataloğun künye bilgisi kısmındaki

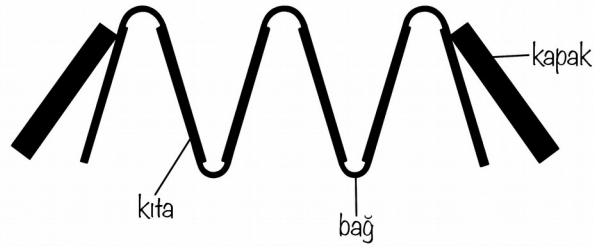
⁵⁶ Halit DENER, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, 64-65.

“murakkanın türü” maddesinde her bir körüklü murakkanın bu üç tipten hangisine dahil olduğu parantez içinde belirtilmiştir. Bahsi geçen şemalar şunlardır:



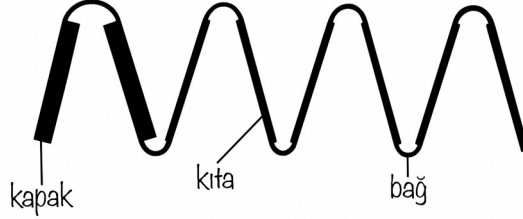
Şema 1: I. tip körüklü murakka

I. tip körüklü murakkada, kıtalar murakka kapandığında yazılı yüzler birbirine bakacak şekilde bağlanmıştır. Kapaklar ise kıtalarla tamamen aynı ebatta hazırlanarak baştaki ve sondaki kıtanın ağız kısmına yani en uç noktalarına monte edilmiştir.



Şema 2: II. tip körüklü murakka

II. tip körüklü murakkada da kıtalar murakka kapandığında yazılı yüzler birbirine bakacak şekilde bağlanmıştır. Kapaklar ise tıpkı kitap ciltlemede uygulandığı gibi muhat paylı olarak ölçülendirilerek en baştaki ve en sondaki kıtanın sırt kısımlarına monte edilmiştir. Muhat payı bulunduğu için kapaklar murakkanın kıtalarına göre boydan bir miktar kısadır.



Şema 3: III. tip körüklü murakka

III. tip körüklü murakkada da kıtalar, murakka kapandığında yazılı yüzler birbirine bakacak şekilde bağlanmıştır. I. ve II. tip körüklü murakkalarda her iki kapak birbirinden bağımsızdır. Diğerlerinden farklı olarak III. tip körüklü murakkalarda iki kapak birbirine bağlanmıştır. Sol kapağın ağız kısmı ile en son levhanın ağız kısmı birbirine eklenerek monte edilmiştir. Böylece kıtalar toplanarak iki kapağın arasına alınır ve murakka cüz gibi kapatılır.

Hamidiye Koleksiyonu murakkaları birçok farklı hattatın imzasını taşımaktadır. Bu isimlerin birçoğu Türk ve birkaçı da İran hat sanatının büyük ustalarıdır. Otuz dört hattat tespit edilmiş, ancak tamamı hakkında mutlak bir bilgiye ulaşılamamıştır. Hakkında bilgi bulunabilen hattatların kısa biyografileri alfabetik sıraya göre aşağıda verilmiştir:

Derviş Ali (ö. 1084/1673): İstanbul'da dünyaya gelmiş, "Şeyh-i Sâni" lakabıyla meşhur olmuştur. Halîd-i Erzurûmî'den aklâm-ı sitteyi meşketmiştir. Altmıştan fazla Kur'ân-ı Kerîm, pek çok enâm, evrâd ve kıta yazdığı, bu eserlerinden bir kısmının Sürâhî Mustafa adında bir müzehhip tarafından tezhip edildiği bilinmektedir. Okçuluk sporu ile ilgilenen Derviş Ali, Hâfız Osman, Ağakapılı İsmâil bin Ali, Suyolcuzâde Eyyûbî Mustafa bin Ömer gibi hat tarihinde müstesna mevkiye sahip hattatlar yetiştirmiştir.⁵⁷

⁵⁷ Muhittin Serin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, 152.

Ebûbekir Râşid (ö. 1197/1782): Mehmed Efendi adlı bir zâtın oğlu olup Konya’da doğmuş, bu nedenle “*Konyalı*” lâkabı ile anılmıştır. İlk yazı derslerini Kazzâzzâde Seyyid Ahmed Efendi’den almış, daha sonra medrese tahsîli için gittiği İstanbul’da Hüseyin Hablî’den yeniden sülûs ve nesih meşkine başlayarak icâzet almıştır. Bir müddet mekteplerde hocalık ve hüsn-i hat muallimliği yapmıştır. Hâfız Osman üslûbunda sergilediği fevkalade kudret ile ekolün önde gelen isimlerinden biri hâline gelince, son zamanlarında Nur-ı Osmaniye Medresesi’ndeki meşkhânenin baş muallimliğine tayin edilmiştir. Medfeni tespit edilememiştir.⁵⁸

Haffafzâde Hüseyin Efendi (d. 1085/1684, ö. 1154/1741): Edirne’de kunduracılık yapan Ahmed Efendi’nin oğlu olarak doğmuştur. Bu nedenle “*Haffafzâde*” künyesiyle tanınmıştır. İlk eğitimini memleketinde tamamladıktan sonra İstanbul’a giderek medrese tahsîli almış, daha sonra tekrar Edirne’ye dönerek, ömrü boyunca müstahdem kalacağı Halebî Camii’nin hitâbet hizmetine başlamıştır. Gülşenî Târikatı’nın müntesiplerinden ehl-i dîn bir zât olduğu ve beldesinin musikî meclislerinin müdâvimlerinden bulunduğu nakledilen Haffafzâde Hüseyin Efendi, ellidokuz yaşında vefât etmiştir. Ancak medfeni hakkında herhangi bir bilgi yoktur.⁵⁹

Hâfız Osman (d. 1052/1642, ö. 1110/1698): Aklâm-ı sittede ulaşılan en uzun süre hattatları etkilemiş bir ekolün kurucusudur. Yazdığı mushaf-ı şerîf ve hilye-i şerîflerle ün kazanmıştır. İstanbul’da doğmuştur. Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî’den on sekiz yaşında iken icâzet almıştır. Daha sonra Nefeszâde İsmâil Efendi’den aklâm-ı sitteyi yeni baştan meşk etmiştir. Şeyh Hamdullah’ın murakkalarını uzun süre inceleyerek hünerini geliştirmiş devrinin en kudretli hattatı olarak öne çıkmıştır. II. Mustafa ve III. Ahmed’e muallim tayin edilmiştir. Aklâm-ı sittede “Şeyh-i Sâni” diye şöhret kazanmıştır. Özellikle sülûs ve nesih yazılarında sayısız murakka, levhalar, enâm, Delâilü’l-Hayrât ve yirmi beş mushaf yazmıştır. Yazdığı Kur’ân-ı Kerîm, II. Abdülhamid döneminde Matbaa-i Âmire’de basılmıştır. Mushaf-ı şerîfi 1967’de İstanbul’da Doğan Kardeş Matbaası’nda basılmıştır. Okunuşundaki rahatlık sebebiyle İslâm dünyasında Hâfız Osman’ın mushafları rağbet görmüştür. 1698’de

58 <https://www.ketebe.org/sanatkar/ebubekir-rasid-efendi-501> (2019)

59 <https://www.ketebe.org/sanatkar/haffafzade-huseyin-efendi-288> (2019)

vefat eden Hâfız Osman Efendi, Koca Mustafa Paşa Sünbül Efendi Dergâhı'nın sol tarafındaki mezarlıkta medfundur.⁶⁰

Halîd bin İsmâîl (ö. 1040/1630): Erzurum'da doğmuştur. İstanbul'a gelmiş ve zamanın büyük üstadı Hasan Üsküdâri'den aklâm-ı sitteyi meşk ederek icazet almıştır. Tuhfe-i Hattâtîn'de "asrın ferîdi ve akranının vahidi olub Derviş Ali merhûm gibi kâbi âli üstada üstad olmuştur" yazılıdır. Bugün bilinen iki parça nesih hattı onun yazıdaki yüksek kabiliyetini ve Şeyh ekolündeki derecesini göstermektedir. Teknecizâde İbrahim Efendi, Nefeszâde İsmail Efendi ve Büyük Derviş Ali Efendi en önemli talebeleridir.⁶¹

Hoca Mehmed Râsim (d. 1099/1687, ö. 1169/1756): İlk derslerini babası Yusuf Efendi'den almıştır. Daha sonra saray hocası Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'den meşk ederek altı çeşit yazıdan icazet almıştır. Sadrazam Şehit Ali Paşa tarafından Galata'da açılan Saray-ı Hümayûn'un meşk hocalığına tayin edilmiş, 1737'de yeni talik hocası Mustafa Efendi'den boşalan saray hat hocalığına atanarak saray kâtibi olmuştur. Enam, delail, evrad, vakfiye ve altı çeşit yazıda muhtelif murakka ve kıtalar yazmıştır.⁶²

Hocazâde Mehmed Enverî (ö. 1105/1694): İstanbulludur. Sülûs ve nesih yazıyı Suyolcuzâde Mustafa Efendi'den öğrenmiş, ondan icâzet almıştır. Firuzağa Camii mektebinde hat muallimi olmuştur. Sultanahmet Camii'nde müezzinler başı imiş. Kırk adet Kur'ân-ı Kerîm, sayısız en'âm, delâil ve benzeri eserler bırakmıştır.⁶³

Hüseyn bin Ramazan (ö. 1157/1744): II. Derviş Ali'den sülûs ve nesih hattını öğrenmiş, icâzetini almış ve ona damat olmuştur. Eski sarayda meşk hocası iken Saray-ı Sultânî'ye kâtip ve İstanbul Vâlide Sultan Câmii'ne ikinci imam olmuştur. Ayasofya Mektebi'nde de hat muallimliği vardır. Birçok Kur'ân-ı Kerîm yazmıştır.⁶⁴

60 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 158-162.

61 <http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=201> (2019)

62 <http://www.kalem-guzeli.org/index.php?go=main&KNO=110> (2019)

63 Şevket Rado, **Türk Hattatları**, 107.

64 Şevket Rado, **a.g.e.**, 145-146.

Hüseyin Dilâver el-Cezâirî (ö. 1125 /1713): Aslen Türk'tür. Hüsn-i hattı İstanbul'da Derviş Ali'den öğrenmiştir. Bilhassa celî, müsennâ ve talik yazılarında üstattır. I. Mahmud zamanında önce Cezayir'e, bir müddet sonra da Mısır'a yerleşmiş, orada pek çok talebe yetiştirmiştir.⁶⁵

İbrâhim Bîzebân Ağa (ö. 1154/1741): Girit'in Hanya şehrinde doğmuştur. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Dilsiz olduğu için "Bîzebân" lâkabıyla tanınmıştır. Topkapı Sarayı meşk hocası Seyyid Mehmed Nûrî-i el-Mısırî'den sülüs ve nesih yazılarını öğrenerek icâzet almıştır. Şeyh Hamdullah ekolünün önemli üstatlarından. Çapa'da Dilsizçeşmesi mahallesinde vefat etmiştir.⁶⁶

İmâd el-Hasenî (d. 961/1554, ö. 1024/1615): Kazvin'de doğmuştur. Safevîler devrinin ünlü nestalik hattatı ve şairidir. Mîr İmâd ve İmâdülmülk diye meşhurdur. Nestalik yazıyı Mâlik Deylemî'den meşk etmiş, daha sonra Muhammed Hüseyin-i Tebrîzî adlı hattattan bu sahadaki bilgi ve maharetini geliştirmiştir. Şah I. Abbâs zamanında kâtiplik yapmış ve şehzadelere ders vermiştir. Sanat hayatının verimli on altı yılı sarayda geçmiştir. Nûreddin Muhammed Lâhicî, yeğeni Abdürreşîd-i Deylemî ve Reşide, İmâd'ın tanınmış öğrencilerindendir. Baba Şâh ve Mîr Ali Herevî gibi üstatların yazılarını tetkik ederek istifâde eden İmâd, nestalik yazıda günümüze kadar devam eden kendi üslûbunu ortaya koymuştur. Eserlerinin çoğu İran, Türkiye ve Avrupa ülkelerine dağılmış olan İmâd pek çok kitap, risâle, murakka ve kıta yazmıştır.⁶⁷

İsmâil bin Alî (ö. 1118/1706). İstanbullu'dur. Ağakapısı Mektebi hocası olması sebebiyle Ağakapılı diye tanınmıştır. Büyük Derviş Ali'den sülüs ve nesih yazılarını öğrenmiş, icâzet almıştır. Hat sanatı tarihinde yetişmiş sayılı hattatlardandır. Şeyh Hamdullah üslûbundan hiç ayrılmamıştır. Seyyid Feyzullah Efendi Medrese ve

65 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 297.

66 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 169.

67 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 341, 348.

Kütüphanesi üzerinde bulunan yazılar Ağakapılı'nın eseridir. Yazdığı kırkı aşkın mushaf arasında pek çok da enâm vardır.⁶⁸

İsmâil Zühdî (ö. 1221/1806): Ünye'de doğmuştur. Hattat Mustafa Râkım'ın ağabeyidir. Eski İsmâil Zühdî'den (ö. 1731) ayırmak için hattatlar arasında Zühdî-i Sâni olarak bilinir. Ahmed Hıfzî Efendi'den sülüs ve nesih meşkederek icâzet almıştır. III. Mustafa döneminde Enderûn-ı Hümâyün hat hocalığına tayin edilmiş, imzalarında “Kâtib-i Sarây-ı Sultânî”, “Hâce-i Enderûn-ı Hümâyün” unvanlarını kullanmıştır. Edirnekapı Kabristanı'nda medfundur. Kırk mushaf, enâm, cüz, Delâilü'l-Hayrât, murakka, kıta ve hilye olarak pek çok kıymetli eser bırakmıştır.⁶⁹

Mehmed Belgradî (ö. 1080/1669): Belgrad'da doğduğu için Belgradî diye meşhurdur. İmam diye anılan Mehmed Efendi'den sülüs ve nesih icâzetini almıştır.⁷⁰

Mîr Ali Herevî (d. 881/1476, ö. 951/1544): Herat'ta doğmuş, Meşhed'de Zeynüddin Mahmûd adlı bir hattattan nestalik yazıyı öğrenmiştir. Hüseyin Baykara'nın sarayına girmiş ve “kâtibü's-sultânî” ve “sultânî” unvanını almıştır. Şeybânîlerin kendisini Buhara'ya göndermelerinden sonra Abdülaziz Han'ın öğretmenliği ve sarayın hat işleri ile görevlendirilmiştir. Buhara'da vefat etmiştir. Ali Meşhedî'nin yazdığı klasik tarzda yazmış ve onu aşmıştır. Eserleri arasında Sa'dî-i Şîrâzî'nin Bostan'ı, iki ayrı murakka içinde dokuz, ayrıca SOAS Kütüphanesi'nde dört kıtası, yazı kaidelerinden bahseden Midâdü'l-Hutût adlı kitap, Ali Şîr Nevâî'nin Türkçe manzum Kırk Hadis Mecmuası bulunur. Eserlerinde Ali, Fakir Ali, Ali el-Kâtip, Mîr Ali, Ali Sultânî, Ali Hüseyinî, Ali Herevî, Ali Hüseyinî el-Herevî, Ali Kitâbü's-Sultânî imzalarını kullanmıştır.⁷¹

Muhammed Nûrî el-Mısrî (ö. 1162/1748): Aslen Kudüslü olmakla birlikte, genç yaşında Kahire'ye göçüp uzun müddet orada ikâmet etmiş olduğundan “Mısrî” lâkabı ile anılmıştır. Kahire'deki tahsili esnasında Cezâirî Hüseyin Dilâver

68 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 163.

69 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 187.

70 Şevket Rado, **a.g.e.**, 99-100.

71 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 329.

Efendi'den sülüs ve nesih dersleri almış, İstanbul'da da hocasının hocası Büyük Derviş Alî Efendi'den yeniden aklâm-ı sitte meşk ederek icâzet almıştır. Derslerini tamamladıktan sonra tekrar Mısır'a dönerek muhtelif kitâbet hizmetlerinde bulunduktan sonra, yeniden İstanbul'a gelmiş ve bu kere de Yedikuleli Seyyid Abdullah Efendi'ye devam etmeye başlamıştır. Hâfız Osman vâdisinde eriştiği tekemmüle istinâden Sultan III. Ahmed tarafından Galata Sarayı'nın meşk hocalığına, Sultan Mahmud'un cülusundan sonra da Topkapı Sarayı'nın hüsn-i hat muallimliğine tayin edilmiştir. Ancak bir müddet sonra, saray hattatlığından haksız şekilde azledilmiş, bunun üzerine Mısır'a dönerek yazı ve talebeye meşk vermekle meşgûl olmaya başlamış ve bu hal üzere iken vefât etmiştir.⁷²

Mustafâ Dede (d. 900/1495, ö. 945/1540) Amasya'da doğmuştur. Osmanlı hat ekolünün kurucusu Şeyh Hamdullah'ın oğlu ve Anadolu'nun yedi büyük hat üstadından (esâtûze-i Rûm) biridir. Aklâm-ı sitteyi Şeyh Hamdullah'tan öğrenmiş, ancak babasının vefatından sonra yazısını Abdullah Amâsî'ye devam etmek suretiyle geliştirmiştir. Kahire'ye giderek orada bulunduğu Şeyh Hamdullah murakkalarını incelemiş, bu sayede hattını daha da güzelleştirmiştir. Eniştesi Şükrullah Halife ile birlikte Şeyh Hamdullah yolunu ve silsilesini talebe yetiştirerek devam ettirmiştir. Mustafa Dede ile Şükrullah Halife soyundan Derviş Mehmed bin Mustafâ Dede, Hamza bin Mustafâ Dede, Hasan bin Hamza, Pîr Mehmed bin Şükrullah, Ahmed bin Mehmed bin Şükrullah ve Hasan Üsküdârî gibi seçkin hattatlar yetişmiştir. Üsküdar'da talebe yetiştirmekle meşgulken yanlış bir tedavi sonucu kırk beş yaşında ölmüştür. Kabri Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda, babasının yanındadır. Sanat dünyasına mushaf, enâm, cüz, murakka ve kıta olarak eserler kazandırmıştır. Tuhfe-i Hattâtîn'de adı geçen talebeleri arasında Gubârî Abdurrahmân, Ulvî, Pîr Mehmed bin Şükrullah, Derviş Mehmed bin Mustafâ, Mehmed Dal Çelebi, Ali bin Hüsâm, Hamza bin Mustafâ Dede önde gelmektedir.⁷³

Suyolcuzâde Mustafa Eyyûbî (ö. 1098/1686): İstanbul Eyüp'te doğmuştur. Devhatü'l-Küttâb'ın yazarı Suyolcuzâde Mehmed Necip Efendi'nin büyükbabasıdır.

72 <https://www.ketebe.org/sanatkar/muhammed-nuri-el-misri-841> (2019)

73 Muhittin Serin, "Mustafa Dede", 293.

Ünlü hattat Derviş Ali'nin öğrencisi olmuş ve altı çeşit yazıyı ondan öğrenmiştir. Kendisi Hâfız Osman'a hocalık etmiştir. IV. Mehmed devri hattatlarından. Elliden fazla Kur'ân-ı Kerîm, yüz kadar enâm ve birçok murakka yazmıştır. Yetmiş yaşında vefat etmiştir.⁷⁴

Şâh Mahmûd Nîşâbûrî (ö. 972/1564): 884-898 (1479-1492) yılları arasında Nîşâbur'da doğduğu tahmin edilmektedir. "Zerrin (altın) kalem" unvanıyla tanınır. Nestalik yazının önde gelen üstatlarından. İlk nestalik meşkini dayısı Abdî Nîşâbûrî'den almıştır. Daha sonra Sultan Ali Meşhedî'nin hat dersine devam ederek yazısını geliştirmiştir. Ali Herevî, Muhammed Handân gibi üstatların yazıları üzerinde yaptığı incelemelerden sonra kendi tavrını ortaya koymuştur. Şâh İsmâil onu koruması altına almış ve Şehnâme'sini yazmakla görevlendirmiştir. Yetiştirdiği öğrenciler nestalik yazının ünlü hattatlarındandır. Şâh Mahmûd, Avrupa müze ve kütüphanelerinde en çok eseri görülen sanatkârlardandır. Eserlerinin her biri, kâğıt rengi, sayfa tasarımı, cetvel ve tezhibi ile âhenk içinde benzersiz şaheserlerdir. Hamse-i Nizâmî, Şâh ve Derviş, Heft Peyker, Gûy u Çevgân, Kırk Hadis Farsça manzum tercümesi, Silsiletü'z-Zeheb gibi eserleri nestalik hatla yazmıştır. Bunların dışında bir murakka, kıtalar ve mushaf-ı şerif de yazmıştır. Şah Mahmud ketebeli mushaf ince nestalik hatla yazılmış mushafların engüzelidir.⁷⁵

Şekerzâde Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1166/1753): Manisalıdır. Babasının işinden dolayı "Şekercizâde" lakabıyla tanınmış, "Şekerzâde" imzasını atmıştır. İbrâhim Kırımî'den ve daha sonra Yedikuleli Seyyid Abdullah'tan sülüs ve nesih yazılarını meşk ederek icâzet almıştır. Mart 1753'te vefat etmiş, Karacaahmet Mezarlığı'nda Şeyh Hamdullah Efendi'nin kabrinin yakınlarına defnedilmiştir. III. Ahmed'in emri ile Şeyh Hamdullah'ın mushafını takliden bir mushaf yazmakla görevlendirilmiş, bu sebeple gittiği Medine'de bir mushaf bir de Delâilü'l-Hayrât yazmıştır. I. Mahmud'a sunduğu bu mushaftan sonra kısa zamanda bir mushaf daha yazmış ve padişahın ihsanına mazhar olmuştur. 1143 (1730-31) yılı ortalarında Şekerzâde'ye İstanbul Ruûs-ı Hümayûnu ve Topkapı Sarayı'nda Bostâniyân-ı Hâssa'da hat hocalığı görevi

74 Şevket Rado, **a.g.e.**, 104.

75 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 331, 340.

verilmiştir. Şeyh Hamdullah'ın mushafını takliden yazdığı mushaf Sultan Abdülaziz devrinde 1874'te Maarif Nezâreti tarafından basılmıştır. Osmanlı'da bastırılan ilk Kur'ân-ı Kerîm'in bu mushaf olduğu bilinmektedir.⁷⁶

Şeyh Hamdullah (ö. 926/1520). Amasya'da doğmuştur, Amasyalı Sarıkadzâdeler ailesinden Sühreverdiyye şeyhi Mustafa Dede'nin oğludur. “Şeyh, İbnü’ş-Şeyh, Kıbletü’l-Küttâb, Kutbü’l-Küttâb, Şeyhü’r-Râmiyân” unvanlarıyla tanınır. Hat sanatını Amasya'da Hayreddin Maraşî'den Yâkut el-Mustasımî üslûbunda altı çeşit yazıyı meşkederek icâzet almıştır. Mânevî eğitimini babası Sühreverdiyye şeyhi Mustafa Dede'nin terbiyesinde tamamlamış ve hilâfet olarak şeyh unvanını almıştır. II. Bayezid altı çeşit yazıyı Şeyh Hamdullah'tan meşketmiş ve mezun olmuştur. Şeyh Hamdullah, Sultan II. Bayezid döneminde sarayda görevlendirilmiş, bundan sonra en güzel eserlerini vermeye başlamış ve “Kâtibü’s-Sultân-ı Bâyezid Hân” unvanını kullanmıştır. Eserlerinin çoğunu murakka ve kıta olarak veren Şeyh Hamdullah, koltuklu sülûs nesih kıtanın Osmanlı zevkine uygun şekil ve ölçüsünü de ortaya koymuştur. Şeyh Hamdullah'ın kırk yedi mushaf, bin kadar enâm, kehf ve nebe sûreleri, evrâd, ezkâr ve dua mecmuası, tomar, kıta ve murakka yazdığı nakledilmektedir. Aralarında sultan, şehzade, devlet adamı, âlim, meşâyih ve şairlerin de yer aldığı pek çok talebe yetiştirmiştir. Tezkirelerde adı geçen kırk üç talebesi arasında oğlu Mustafa Dede ile damadı Şükrullah Halife Şeyh Hamdullah mektebinin önemli temsilcileridi.^{77, 78}

Yedikuleli Seyyid Abdullah (ö. 1144/1731): İstanbul Yedikule'de dünyaya gelmiş, “Yedikuleli” ve “Emîr Efendi” diye tanınmıştır. Hâfız Osman'dan aklâm-ı sitteyi meşk etmiş ve icâzet almıştır. Hâfız Osman'ın hayrû'l-halefidir. İki Sultan II. Ahmed emriyle olmak üzere, yirmi dört mushaf, bin kadar enâm, evrâd ve kıtalar, yine padişahın emriyle Osmanzâde Tâib Ahmed Efendi'nin Meşârik-i Şerif tercümesini yazmıştır. Başta Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Şekerzâde Mehmed Efendi olmak üzere pek çok talebe yetiştirmiştir.⁷⁹

76 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 175.

77 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 118-130.

78 Muhittin Serin, “Hamdullah Efendi, Şeyh”, 452.

79 Muhittin Serin, **a.g.e.**, 161, 167-168.

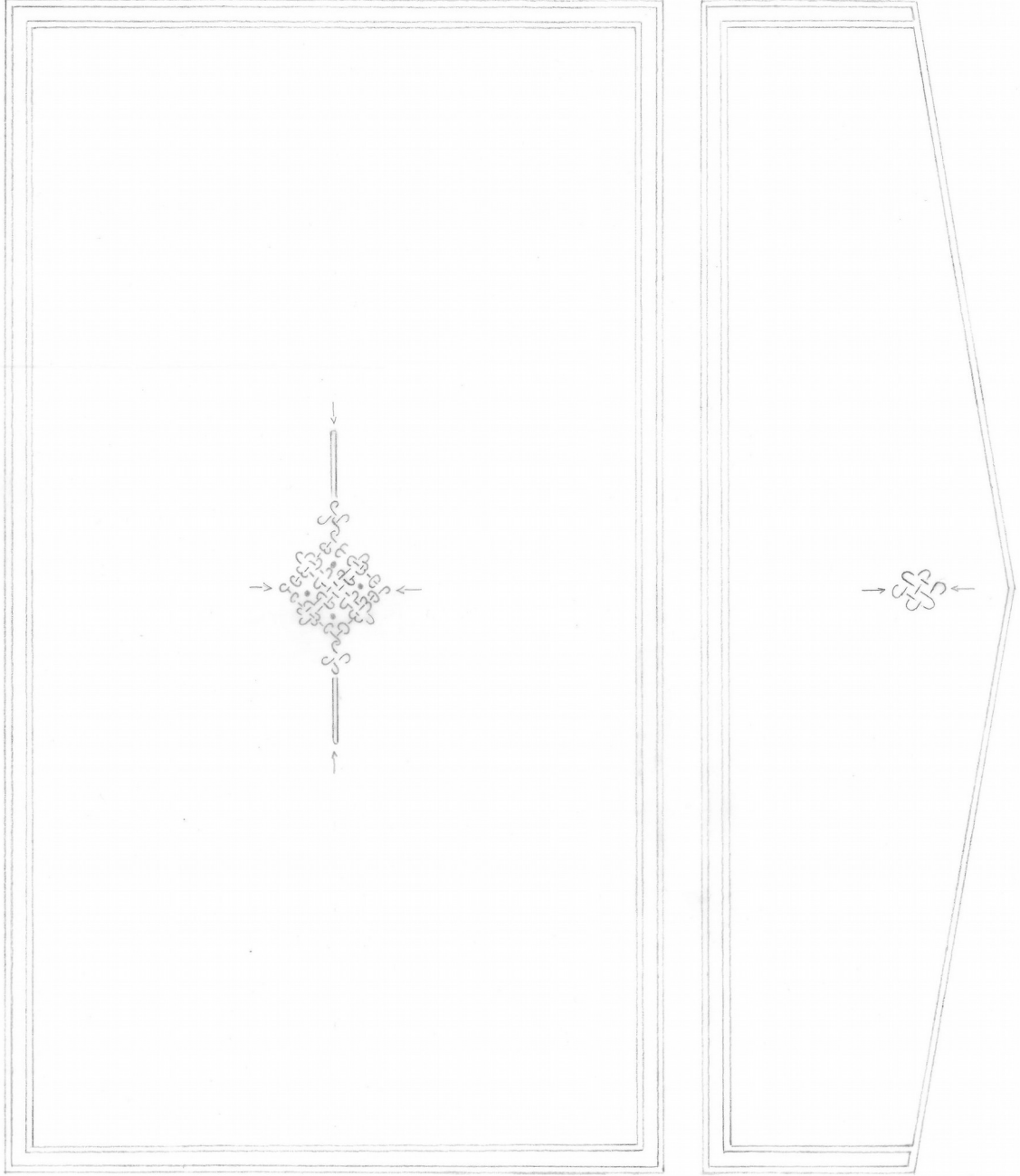
Katalog No: I

Demirbaş no:	2
Ebadı:	235x135, 150x65 mm.
Kıta adedi:	15 v.
Eser tarihi:	1023/1614
Hattatı:	İmâd el-Hasenî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nestalik
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Siyah ve bordo
Cildinin çeşidi:	Yazma cilt
Murakkanın türü:	Kitap formundadır

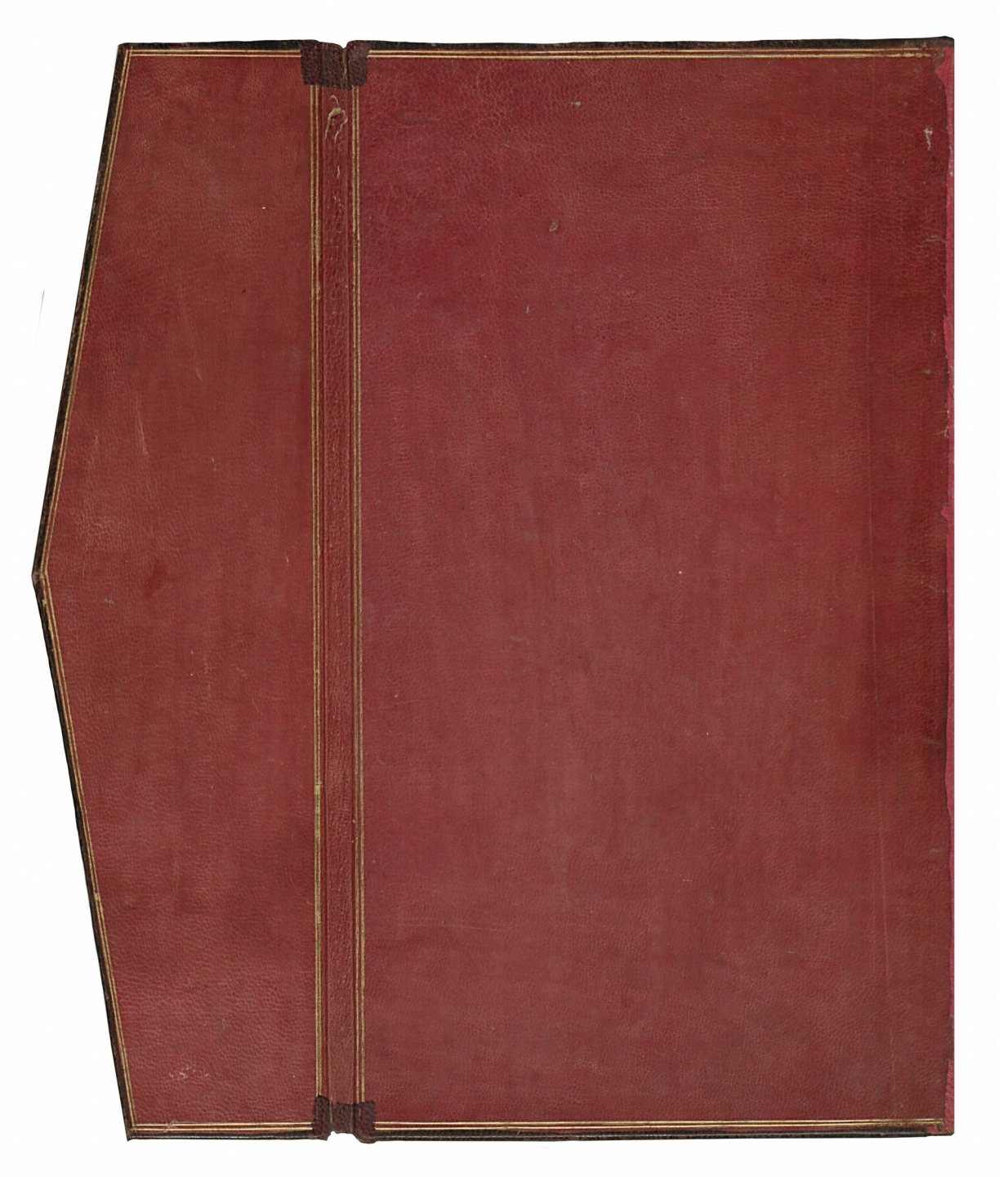
Yazma cilt tekniğinin kullanıldığı bu kapakta mukavva üzerine siyah deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuş ve kapağın üzerine altın ile geometrik bir desen çizilmiştir. Geçme motifi adı verilen bu desen, kapağın merkezinde yer almakta, bir nevi şemse işlevi görmektedir. Köşeleri yatay ve dikey ekseninde yer alan bir kare şeklinde olan bu desenin dikey eksenindeki iki ucunda salbeği andıran iki küçük zincir, bunların da ucunda iki uzun çizgi ve birer tuğ mevcuttur. Geçme motifinin merkezinde dört tane altın nokta bulunmaktadır. Geçme motifinin yatay eksenindeki iki ucuna birer tuğ çekilmiştir. Miklebin uca yakın kısmına küçük ve basit bir geçme motifi uygulanarak yatay uçlara tuğ çekilmiştir. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada ince bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içine bordo bir deri yapıştırılmıştır. Sağ kapak, sol kapak ve miklebin içindeki derinin her bir kenarına altın kullanılarak çift kuzu çekilmiştir.



Resim 5: Sol kapak ve miklep, K.N. I



Çizim 1: Kapak çizimi, K.N. I



Resim 6: Sol kapak ve miklep içi, K.N. I

Katalog No: II

Demirbaş no:	4
Ebadı:	257x184, 195x120 mm.
Kıta adedi:	17 v.
Eser tarihi:	1150/1737
Hattatı:	Haffâfzâde Hüseyin
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Kahve-bordo
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Kitap formundadır

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde nefli şal ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahve-bordo tonlarında bir deri ile çerçelenmiştir. Cetvel kısmında dışta bir kuzu, ortada zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak krem rengi kâğıt kullanılmıştır.



Resim 7: Sol kapak, K.N. II

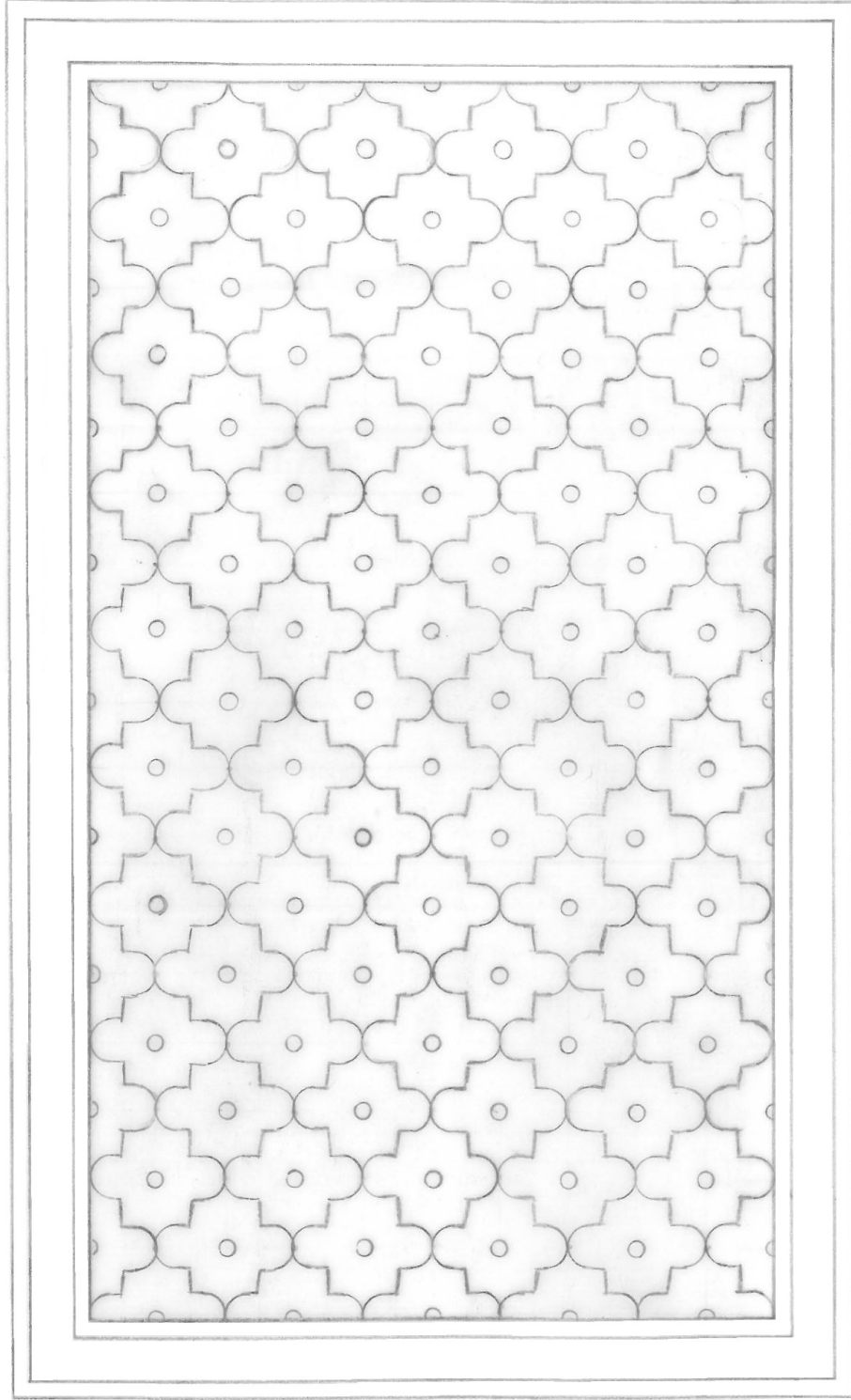
Katalog No: III

Demirbaş no:	8
Ebadı:	145x85, 95x50 mm.
Kıta adedi:	22 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Bilinmiyor
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Lacivert
Cildinin çeşidi:	Zerbahar cilt
Murakkanın türü:	Kitap formundadır

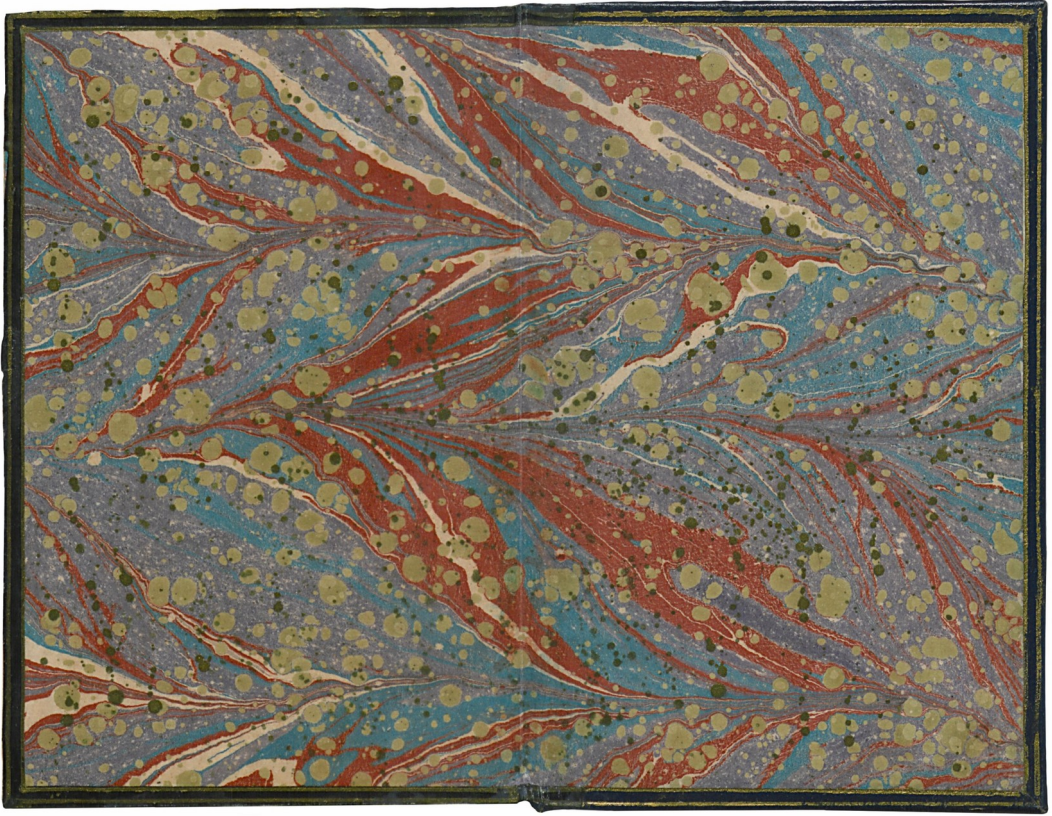
Mukavva üzerine lacivert deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satuh oluşturulmuş ve kapağın üzerine altın ile geometrik bir desen çizilmiştir. Çizilen kafesin etrafını altın bir çerçeve çevrelemektedir. Kafesteki yuvarlak formların ortalarına da altın ile birer nokta konmuş ve üstlerine nokta demiri ile desen vurulmuştur. Cetvel kısmında kafesin etrafında dönen bir zencerek ve onun dışında da bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak gelgit ebru vardır. Yan kağıdın dört kenarı lacivert deri ile çerçevelemiş ve derinin üzerine altın ile çift kuzu çekilmiştir.



Resim 8: Sağ kapak, K.N. III



Çizim 2: Kapak çizimi, K.N. III



Resim 9: Sağ kapak iđi, K.N. III

Katalog No: IV

Demirbaş no:	9
Ebadı:	365x240, 265x150 mm.
Kıta adedi:	11 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Şeyh Hamdullah
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Muhakkak, reyhanî, sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Kızıl-kahve
Cildinin çeşidi:	Mülemma şemse cilt
Murakkanın türü:	Kitap formundadır

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta kızıl-kahve tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse ve şemsenin alt ile üst kısımlarına birer sâlbek basılmıştır. Şemse ve sâlbeklerin altınlanmasında iki renk altın kullanılmış, zemin sarı altın, desenlerin üstleri ise yeşil altın ile tezyin edilmiştir. Şemse deseni saz üzlubunda tasarlanmış olup hatâyî grubu motiflerden oluşan asimetric desen kurgusu kullanılmıştır. Şemsenin dikey yöndeki iki kenarında ½ şekilde simetric ve birbirini takip eden hançer yapraklara dayandırılmış yarım hatâyîler mevcuttur. Şemsenin merkezi ise asimetric şekilde dolaşan dallar, helezonlar, hançer yapraklar, hatâyîler, büyükten küçüğe sıralanmış goncalar ve pençlerden müteşekkildir. Desen, şemsenin alt kısmında bulunan bir yaprak kümesinden çıkan dallar ve helezonların üzerine oturtulmuştur. Sâlbekte ise ½ şekilde simetric olarak konumlanmış, ortabağdan çıkan hançer yapraklar ve yarım hatâyîler ve bir adet gonca mevcuttur. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında karşılıklı olarak yerleştirilmiş ortabağ motifleri yer almaktadır. Tüm desende, kırılan bükülen yapraklar birden fazla bölünerek ince ince dişlendirilmiştir. Kompozisyon son derece dengeli olup yaprak ve çiçekler yerli yerindedir. Kullanılan motifler desenin ebadına göre son derece detaylı çalışılmıştır.

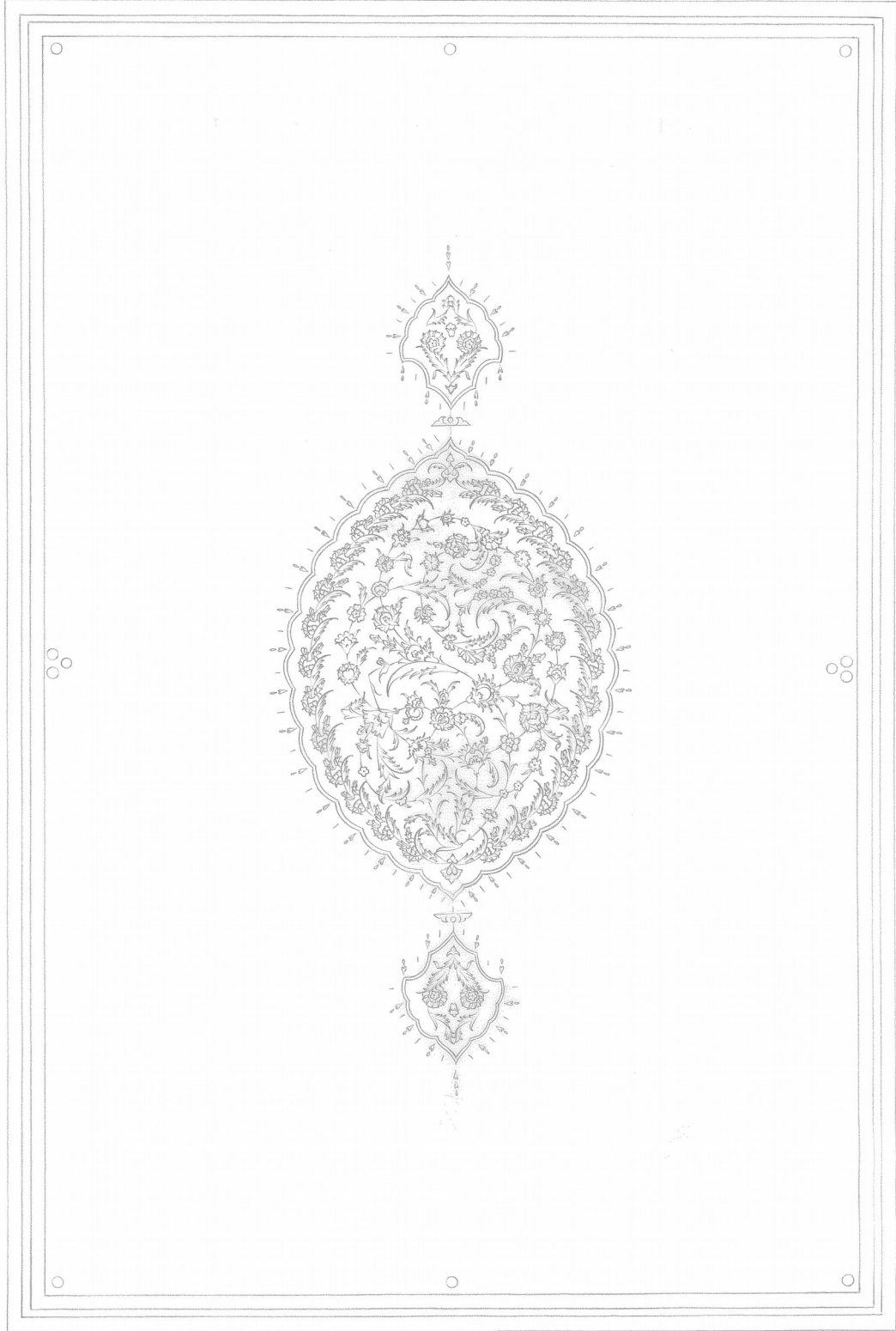
Şemse ve sâlbeklerin etrafında altınla yapılmış bir tahrir ve tuğlar bulunmaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada ince bir zencerek ve

içte bir kuzu mevcuttur. Zencerek ile kuzular arasında bulunan mesafede hem içte hem dışta olmak üzere üçlü yekşah demiriyle yapılmış soğuk baskı kuzular mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak şal ebrusu kullanılmıştır.





Resim 10: Sol kapak, K.N. IV



Çizim 3: Kapak çizimi, K.N. IV



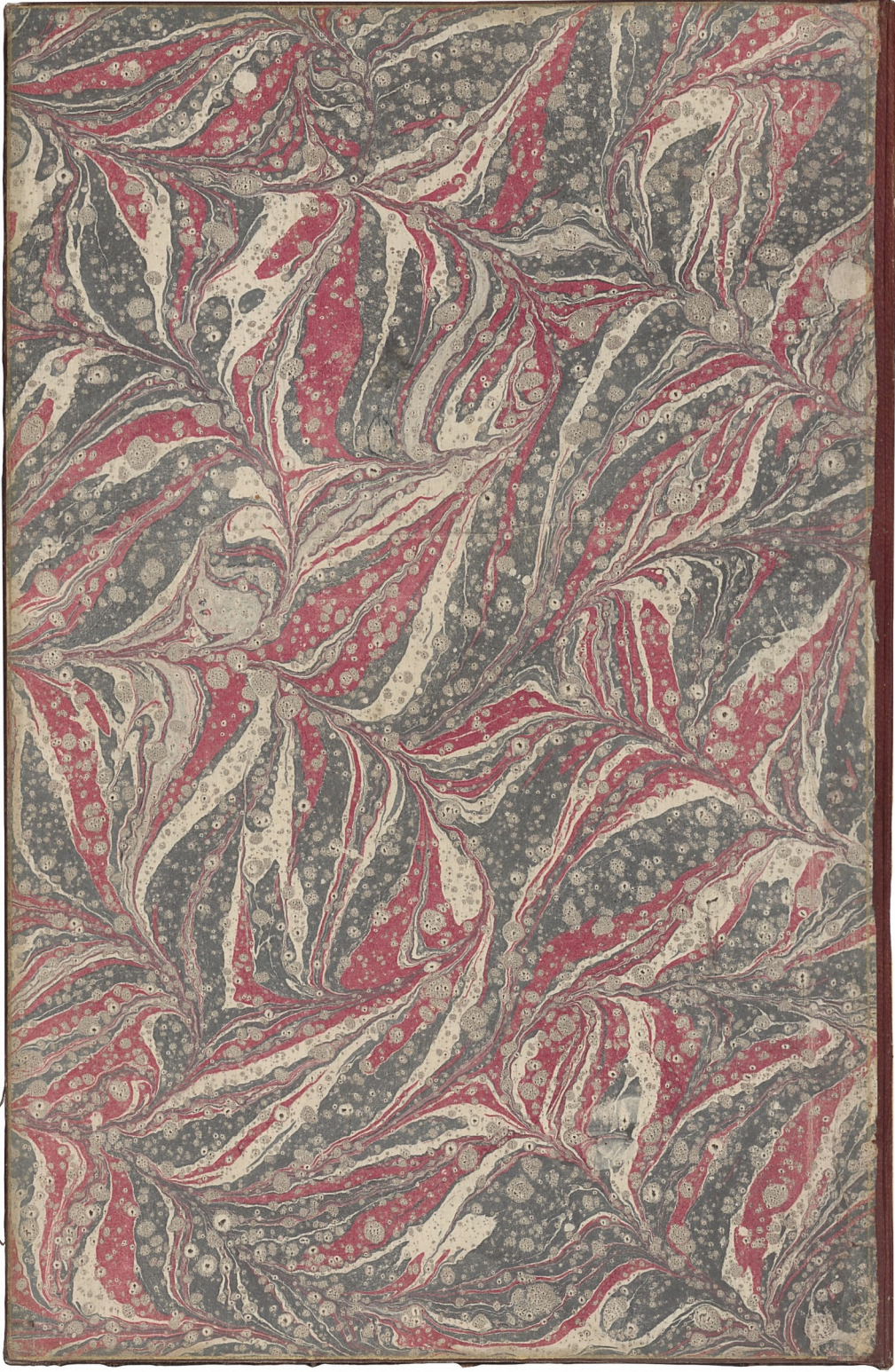
Resim 11: Şemse (detay), K.N. IV

Çizim 4: Şemse çizimi (detay), K.N. IV



Resim 12: Sâlbek (detay), K.N. IV

Çizim 5: Sâlbek çizimi (detay), K.N. IV



Resim 13: Sağ kapak iđi, K.N. IV

Katalog No: V

Demirbaş no:	10
Ebadı:	213x165, 125x75 mm.
Kıta adedi:	8 v.
Eser tarihi:	1082/1671
Hattatı:	Hâfız Osmân
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde serbest şal ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı bordo tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak yeşil bir kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 14: Sol kapak, K.N. V

Katalog No: VI

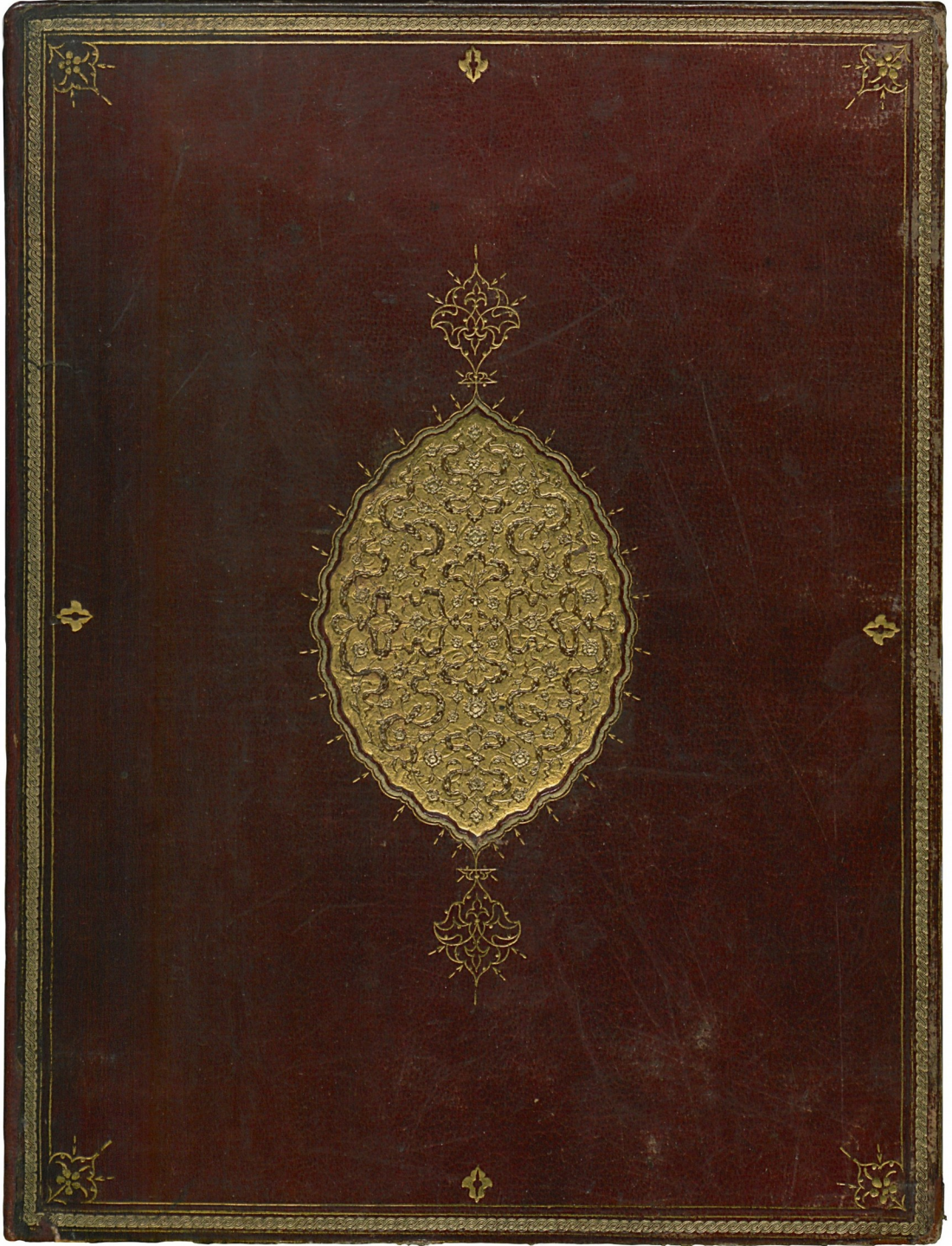
Demirbaş no:	11
Ebadı:	220x170, 165x125 mm.
Kıta adedi:	7 v.
Eser tarihi:	911/1508
Hattatı:	Şeyh Hamdullah
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Mülemma şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (II. tip)

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta bordo tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse basılmıştır. Şemsenin altınlanmasında iki renk altın kullanılmış olup zemin sarı altın, desenlerin üstleri ise yeşil altın ile tezyin edilmiştir. Hatâyî grubu ve bulut motifleriyle $\frac{1}{4}$ şekilde simetrik bir kompozisyon oluşturulmuştur. Helezon şeklindeki dallar üzerinde yapraklar, hatâyîler, gonca ve pençler mevcuttur. Bulutlar simetrik olarak yerleştirilmiş, hatâyî grubu motifleri bulut motifinin altında bırakılmıştır. Bulutlar, hatâyî grubu öğelerine nispetle daha iri çalışılmıştır. Şemsenin etrafı yeşil altın ile yapılmış kalın bir tahrir ve onun dışında az bir mesefe ardından çekilen sarı altın ile yapılmış ince bir tahrirle çerçevelemiştir. Şemsenin alt ve üst kısımlarında sadece tahrirden oluşan ve yazma olarak çalışılmış birer sâlbek mevcuttur. $\frac{1}{2}$ şekilde simetrik olan bu sâlbek yalın rûmî motifinden oluşmaktadır. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında karşılıklı olarak yerleştirilmiş ortabağ motifi yer almaktadır. Şemse ve sâlbeklerin etrafında altınla yapılmış tuğlar bulunmaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte iki kuzu mevcuttur. Kuzularda sarı altın, zencerekte yeşil altın kullanılmıştır. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer köşe süslemesi bulunmaktadır. Köşe süslemesinin içinde beş noktadan oluşan bir penç ve bu pencin yaprakları ile dalı mevcuttur. İçteki kuzunun yatay ve dikey eksendeki orta

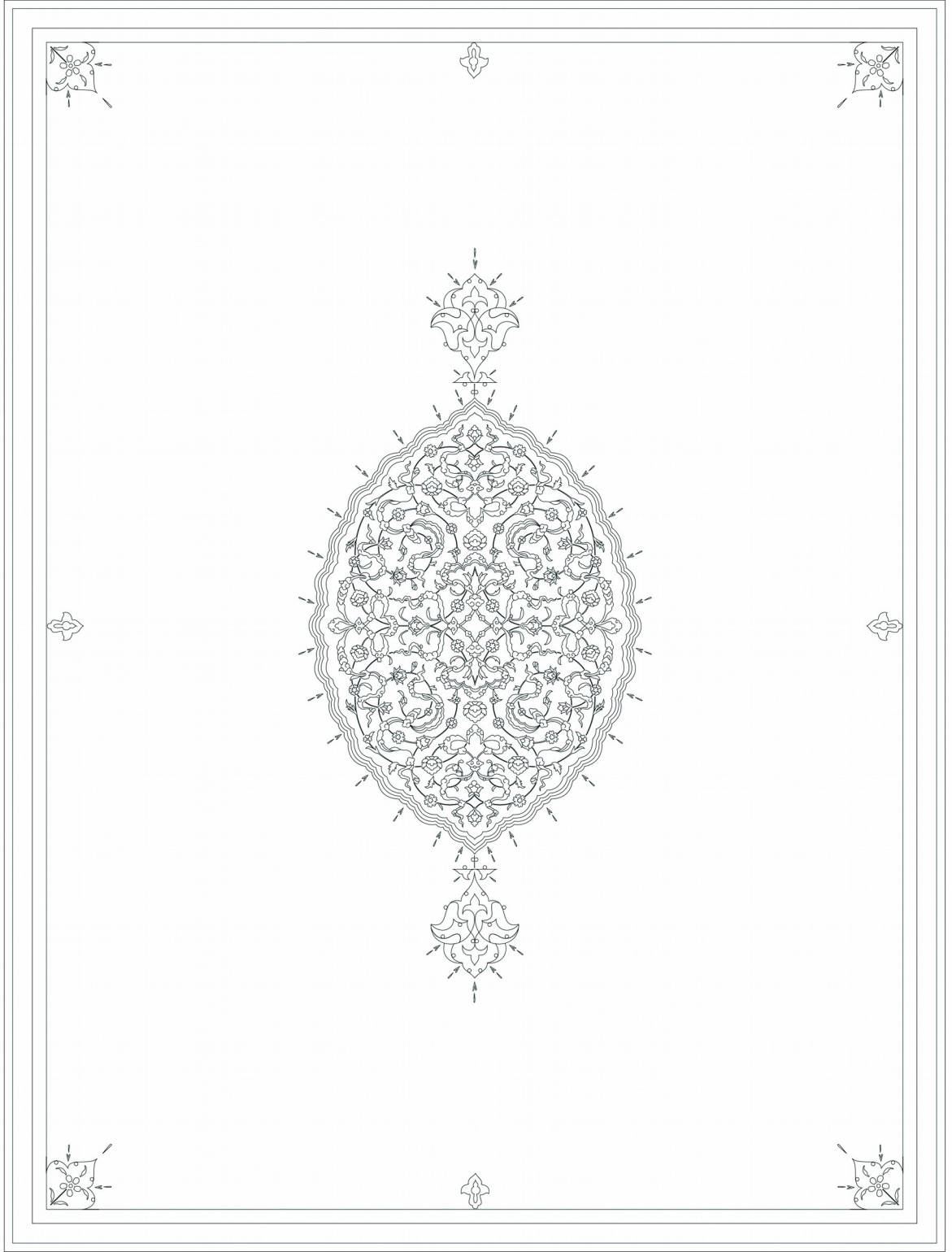
noktalarında yine fırça ile çalışılmış birer rûmî tepelik bulunmaktadır. Eserin kapak içi kahve tonlarında bir deri ile kaplanmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından kâğıt ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.

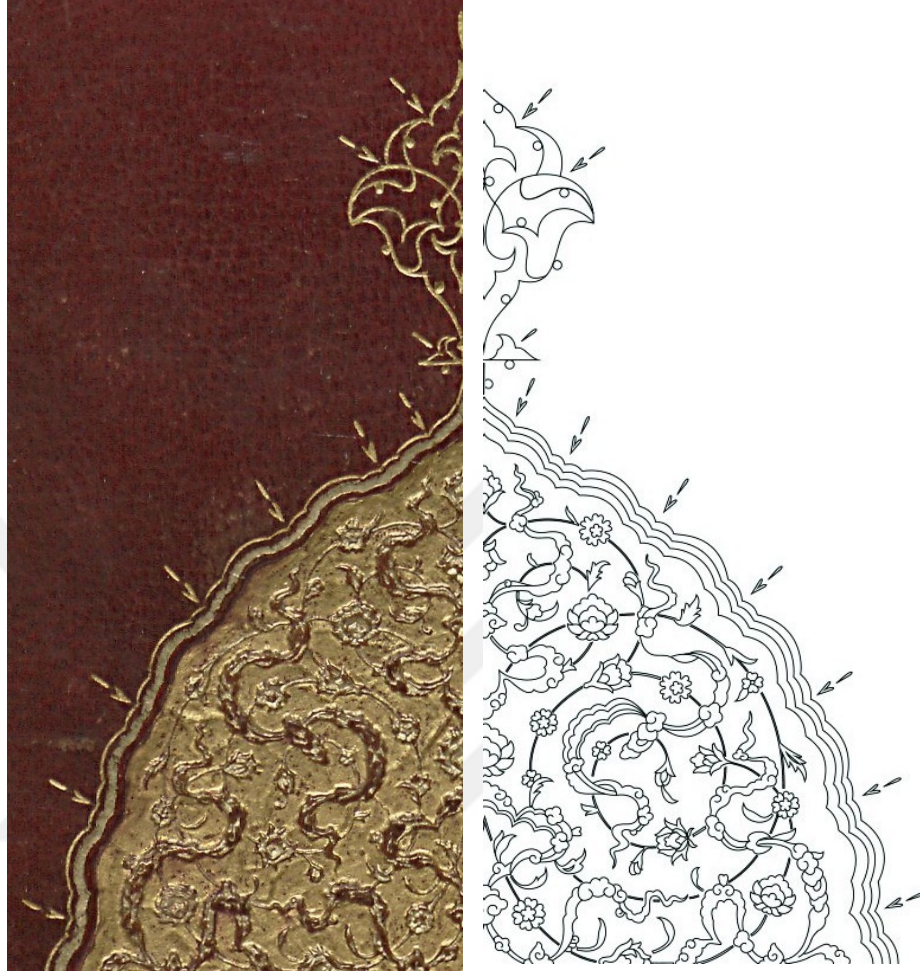




Resim 15: Sol kapak, K.N. VI

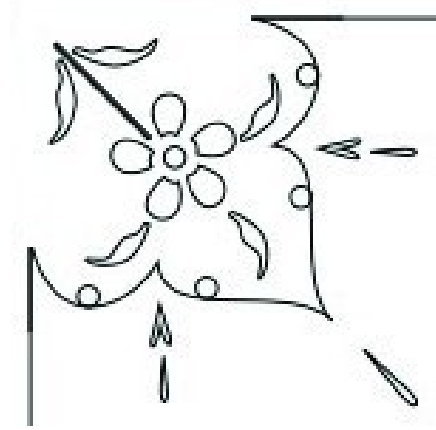


Çizim 6: Kapak çizimi, K.N. VI



Resim 16: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. VI

Çizim 7: Şemse ve sâlbek çizimi (detay)



Resim 17: Köşe süslemesi (detay), K.N. VI

Çizim 8: Köşe süslemesi çizimi (detay)

Katalog No: VII

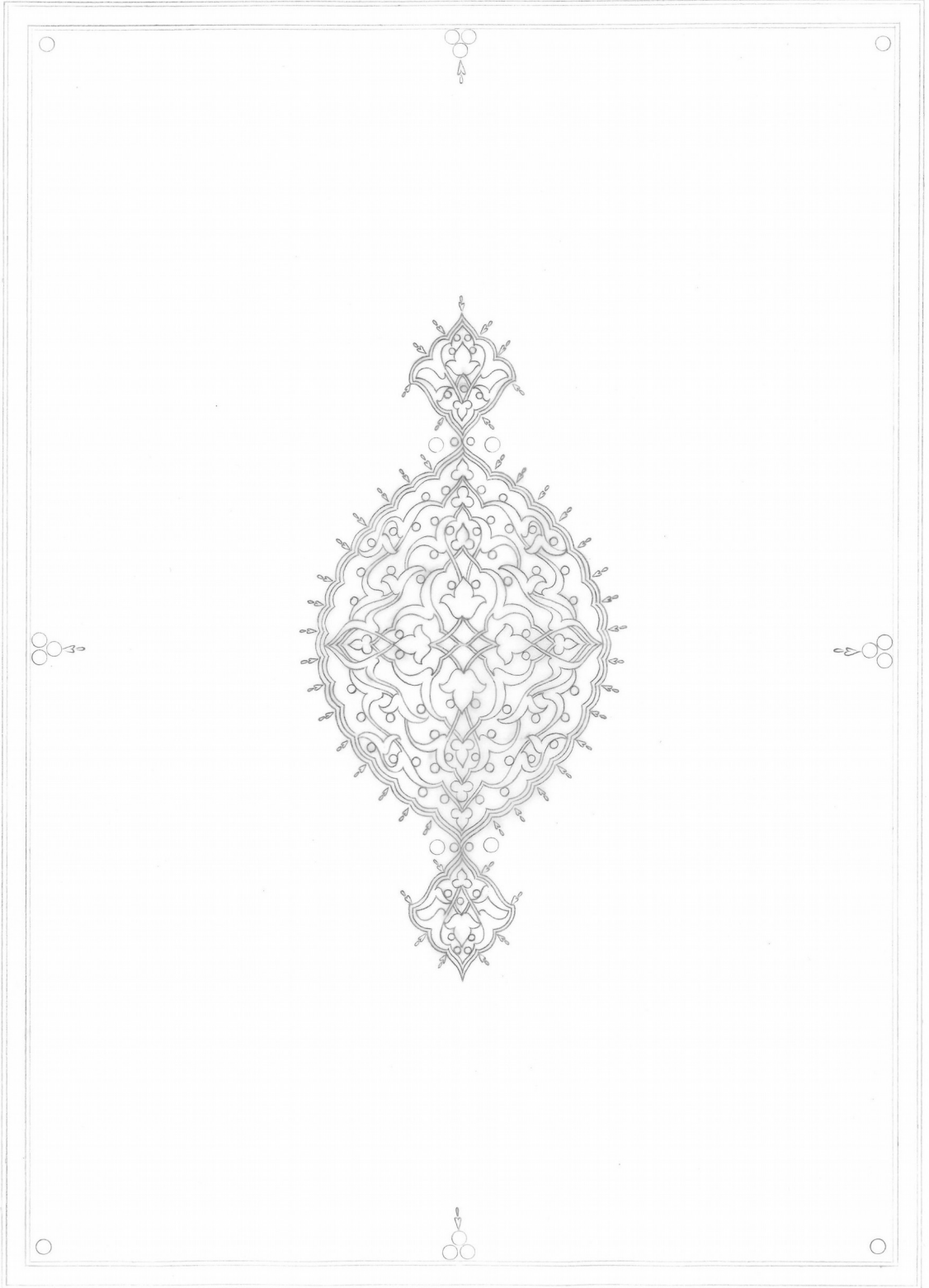
Demirbaş no:	12
Ebadı:	260x175, 200x110 mm.
Kıta adedi:	6 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Yahyâ Efendi
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Siyah ve kırmızı
Cildinin çeşidi:	Mülevven şemseli yekşah cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Mülevven ve yekşah tekniklerinin bir arada kullanıldığı bu kapakta mukavvanın üzerine siyah sahtiyan deri basılmış ve kırmızı deriden şemse ve sâlbek formları kesilip kapağın merkezine yapıştırılarak mülevven şemse cilt elde edilmiştir. Kırmızı derili olan şemse formunun üzerine altın ile $\frac{1}{4}$ şekilde simetrik yalın rûmîden oluşan desen uygulanmıştır. Sâlbek kısımlarında da $\frac{1}{2}$ şekilde simetrik yalın rûmîden oluşan desen mevcuttur. Fırça kullanılarak yazma tekniğiyle bezenmiş olan şemse ve sâlbekteki desenin rûmîleri “yekşah demiri” adı verilen aletle rûmî formuna uygun olacak şekilde çizilmiştir. Bu işlem sayesinde cilt yekşah cilt adını almaktadır. Şemse ve sâlbeklerin etrafına altın ile iki adet tahrir ve tığlar çekilmiştir. Birinci tahrir siyah ve kırmızı derinin bileşim yerine, ikinci tahrir az mesafe ardından siyah derinin üzerine çekilmiştir. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında karşılıklı olarak yerleştirilmiş birer küçük ve birer tane büyük nokta yer almaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun yatay ve dikey eksenindeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üç nokta bulunmaktadır. Bu noktaların üzerine nokta demiri ile penç motifi vurulmuştur. Kapak içinde yan kâğıt olarak pembe kâğıt mevcuttur.

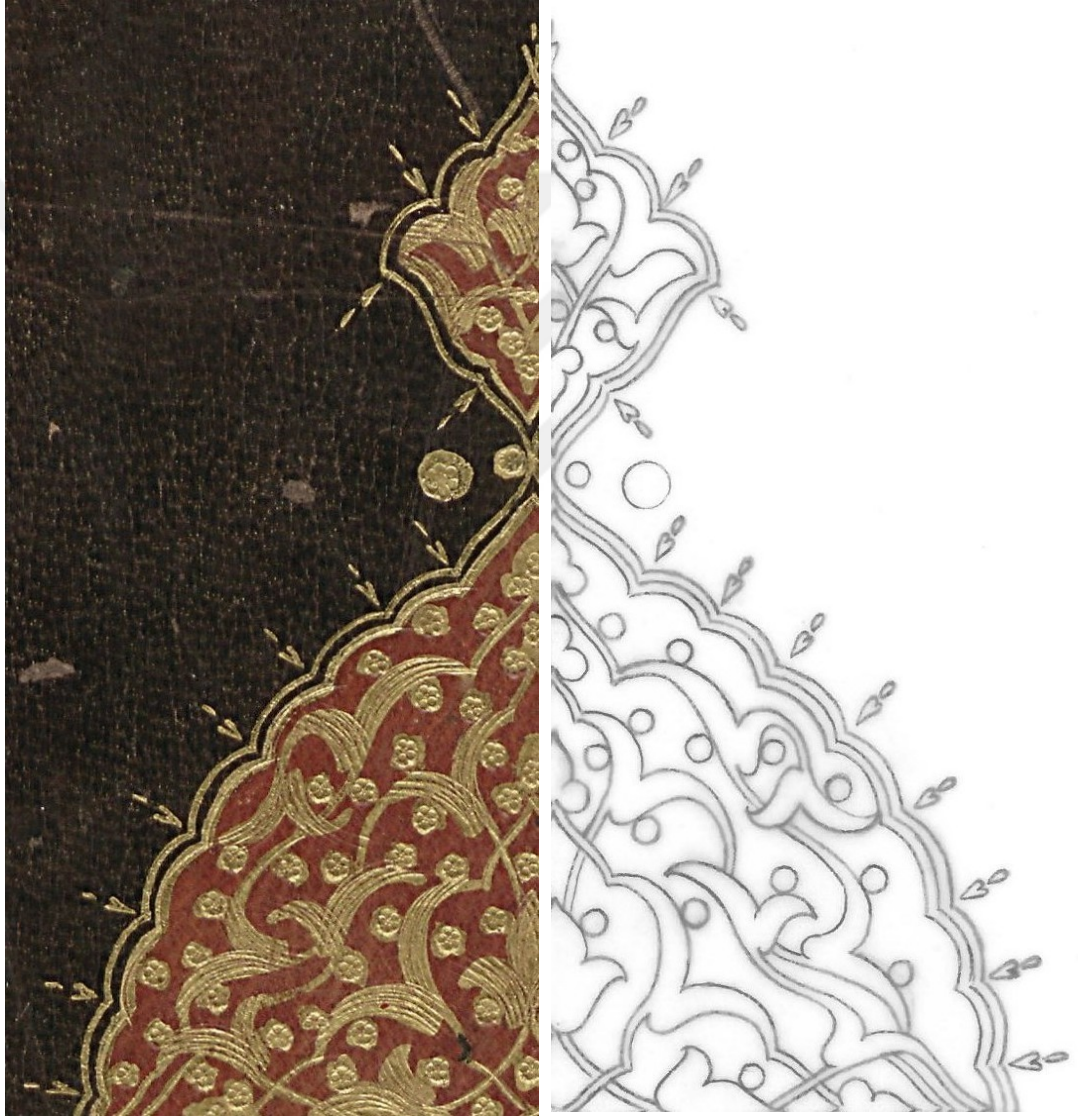
Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 18: Sol kapak, K.N. VII



Çizim 9: Kapak çizimi, K.N. VII



Resim 19: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. VII

Çizim 10: Şemse ve sâlbek çizimi (detay), K.N. VII

Katalog No: VIII

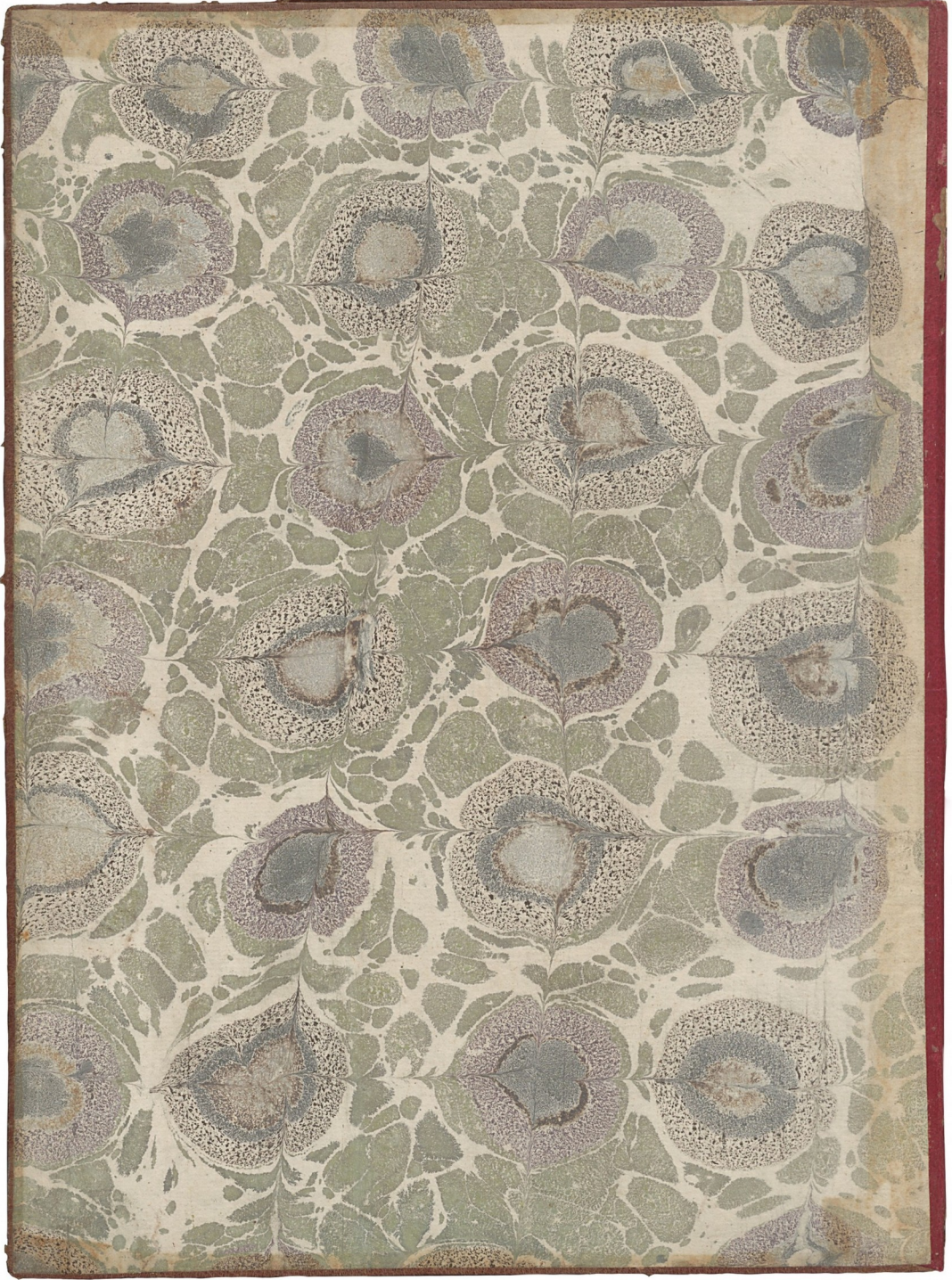
Demirbaş no:	13
Ebadı:	302x230, 245x160 mm.
Kıta adedi:	10 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Bilinmiyor
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde kumlu ebru mevcuttur. Ebrunun dört kenarı bordo tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Bu eserde kullanılan deri genişliği, alışlagelmiş çârgûşe cilt deri payından fazladır. Kapakta çift cetvel mevcuttur. Dış cetvel kısmında dışta bir kuzu, ortada kalın bir zencerek, içte bir kuzu; iç cetvel kısmında dışta bir kuzu, ortada ince bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak hatip ebrusu kullanılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevenmiştir.



Resim 20: Sol kapak, K.N. VIII



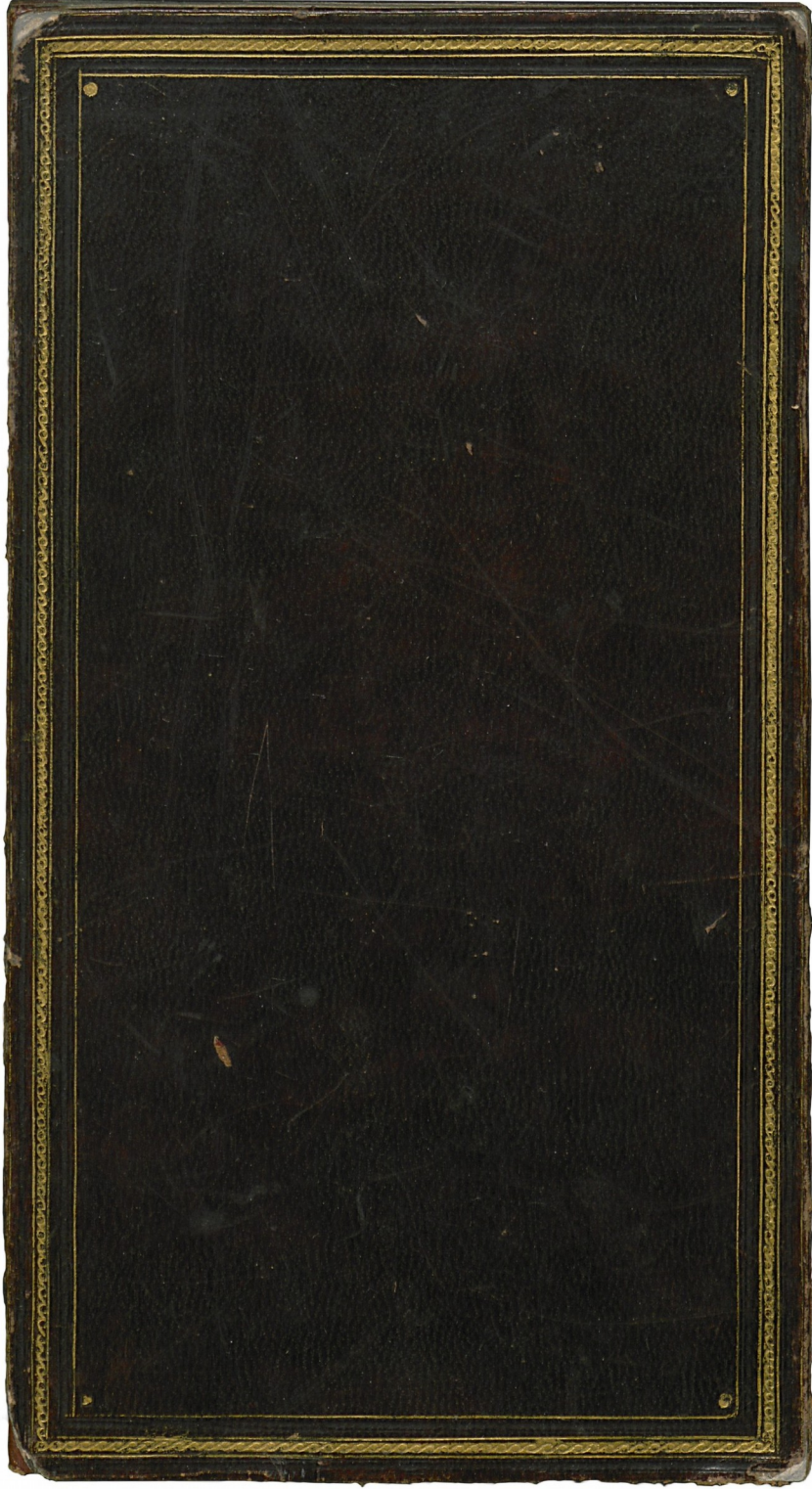
Resim 21: Sol kapak içi, K.N. VIII

Katalog No: IX

Demirbaş no:	14
Ebadı:	220x120, 175x78 mm.
Kıta adedi:	8 v.
Eser tarihi:	1068/1657*
Hattatı:	Derviş Alî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Koyu kahve
Cildinin çeşidi:	Deri kaplı bezemesiz cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Bu kapakta mukavva üzerine koyu kahve deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuştur. Kapağın merkezinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta iki kuzu, ortada ince bir zencerek ve içte iki kuzu mevcuttur. Hem dışta hem içte bulunan çift kuzularda çizgilerin aralarına tekli kalın yekşah demiriyle uygulanmış ikişer adet soğuk baskı kuzu yapılmıştır. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. Kapak içinde yan kâğıt olarak neftli şal ebrusu yer almaktadır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 22: Sol kapak, K.N. IX



Resim 23: Sol kapak içi, K.N. IX

Katalog No: X

Demirbaş no:	16
Ebadı:	250x205, 195x145 mm.
Kıta adedi:	6 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Derviş Alî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Koyu kahve
Cildinin çeşidi:	Deri kaplı bezemesiz cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Bu kapakta mukavva üzerine koyu kahve deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuştur. Kapağın merkezinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak açık kahverengi kâğıt yer almaktadır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 24: Sol kapak, K.N. X

Katalog No: XI

Demirbaş no:	17
Ebadı:	260x175, 170x110 mm.
Kıta adedi:	4 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Şeyh Hamdullah
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde şal ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek mevcuttur. Kapak içine yan kâğıt olarak turuncu-kahve tonlarında bir kâğıt yapıştırılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevenmiştir.



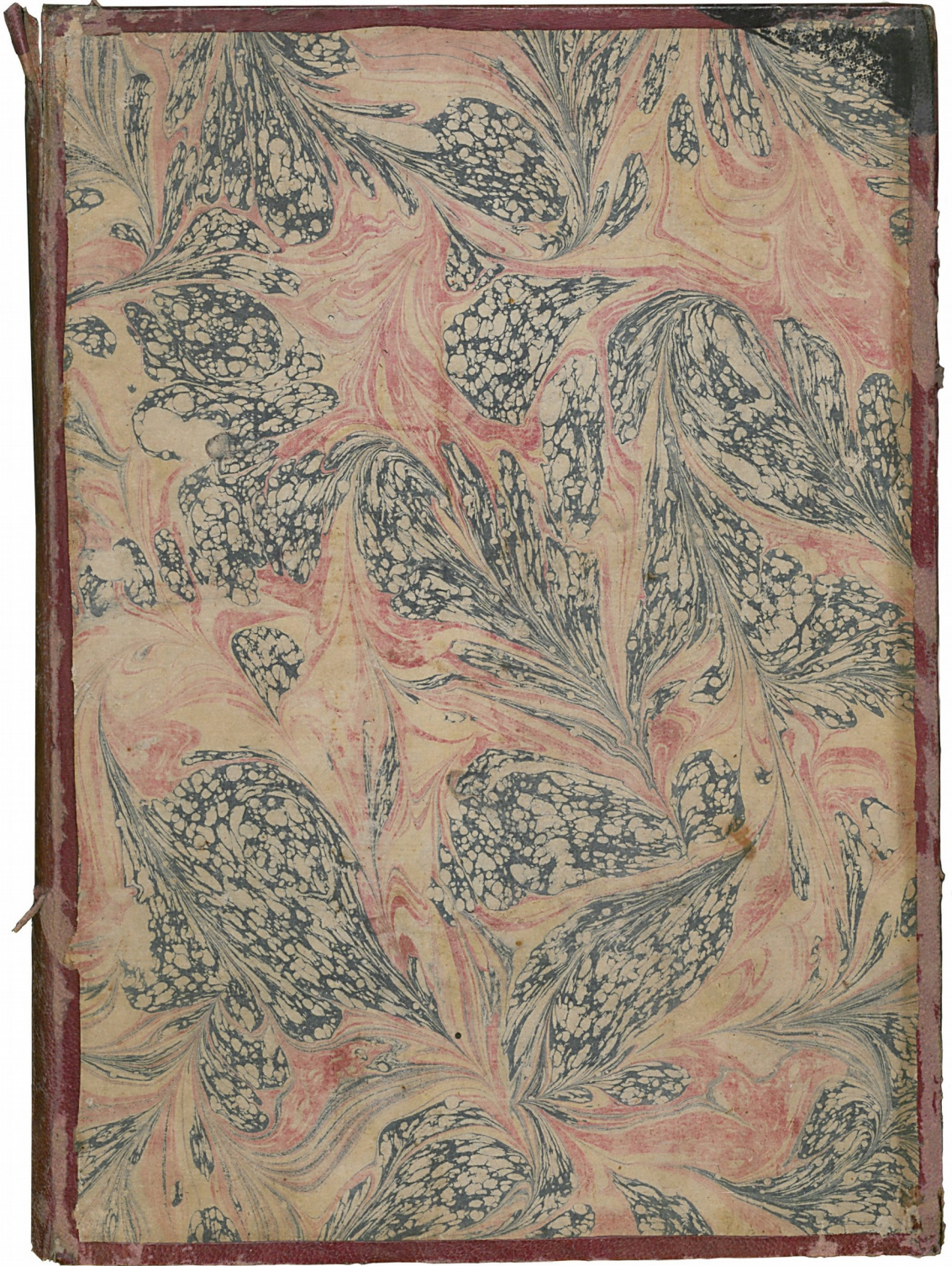
Resim 25: Sol kapak, K.N. XI

Katalog No: XII

Demirbaş no:	18
Ebadı:	230x165, 180x115 mm.
Kıta adedi:	20 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Hâfız Osmân
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde petrolü gelgit ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı bordo tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak petrolü şal ebrusu yapıştırılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 26: Sol kapak, K.N. XII



Resim 27: Sağ kapak iđi, K.N. XII

Katalog No: XIII

Demirbaş no:	19
Ebadı:	275x205, 180x110 mm.
Kıta adedi:	4 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Yahyâ Efendi
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde gelgit ebru mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içine yan kâğıt olarak sarı tonlarında bir kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 28: Sol kapak, K.N. XIII

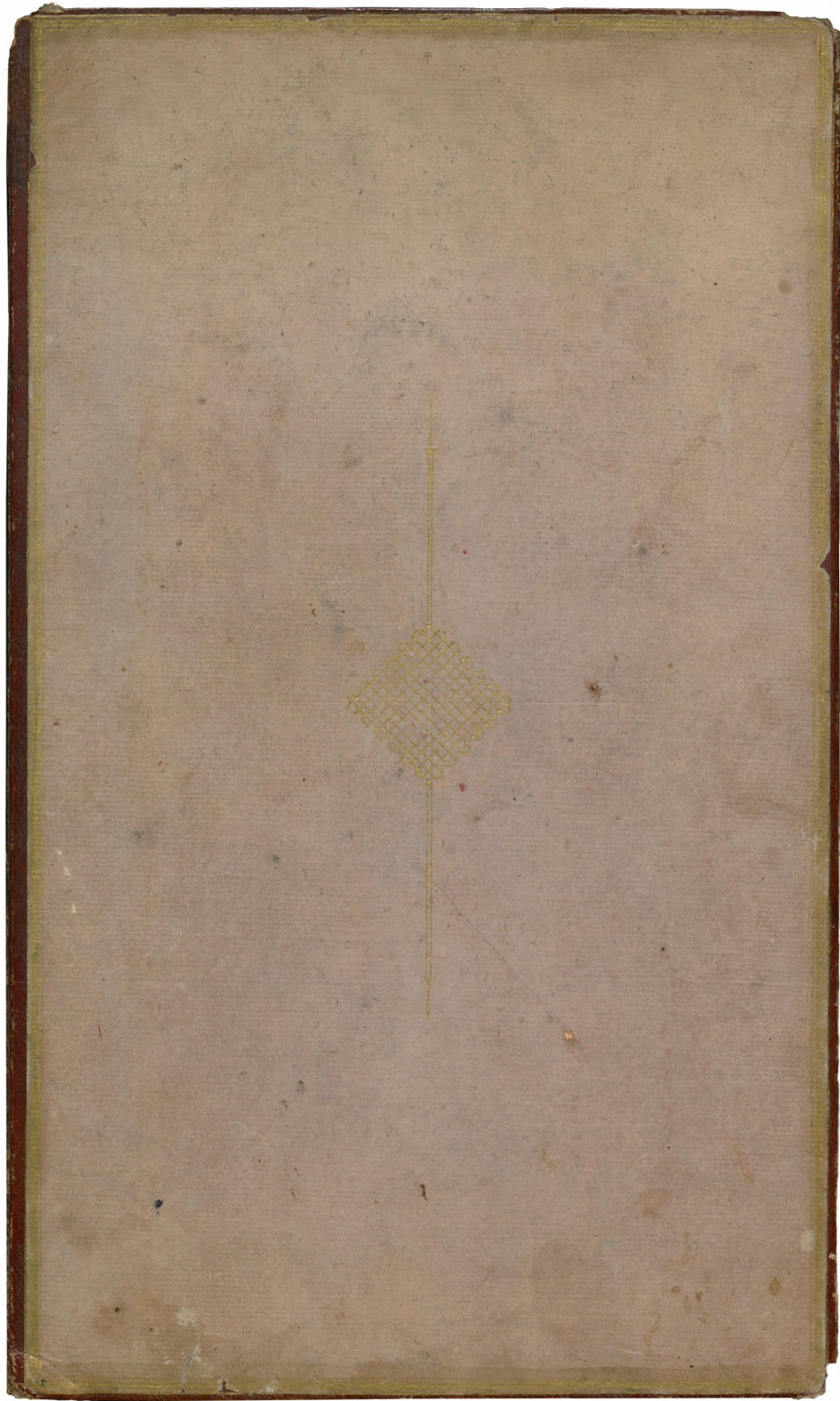
Katalog No: XIV

Demirbaş no:	20
Ebadı:	295x175, 205x100 mm.
Kıta adedi:	2 v.
Eser tarihi:	901/1495
Hattatı:	Şeyh Hamdullah ⁸⁰
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Hat, tezhip
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Kâğıt kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

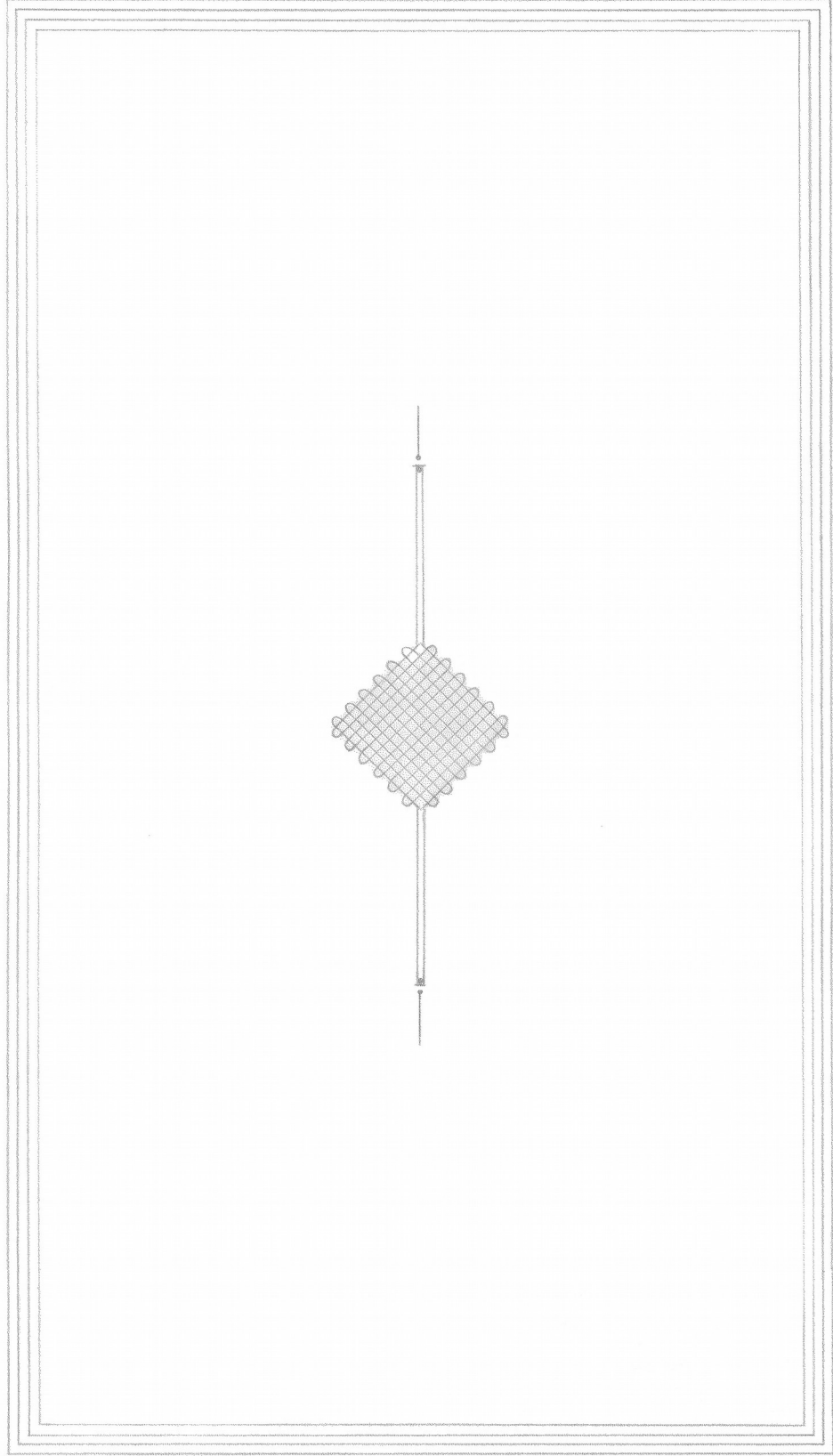
Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde krem rengi kâğıt mevcuttur. Ebrunun dört kenarı bordo tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Kapağın merkezine altın ile geometrik bir desen çizilmiştir. Geçme motifi adı verilen bu desen, kapağın merkezinde yer almakta, bir nevi şemse işlevi görmektedir. Köşeleri yatay ve dikey ekseninde yer alan bir kare şeklinde olan bu desenin dikey eksenindeki iki ucunda çiftli uzun çizgiler mevcuttur. Geçme motifinde çizgilerin kesişim yerlerine iğne perdahıyla birer nokta yapılmıştır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada kalın bir kuzu ve içte bir kuzu mevcuttur. Sağ kapakta geçme motifinin üzeri yazılı bir etiket ile kaplıdır. Kapakların iç kısımlarında doğrudan doğruya murakkanın yazılı kısmı mevcuttur.

Kitap murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevenmiştir.

80 Sevda ERCE, **Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakkalar: (Süleymaniye ve Hamidiye Bölümü)**, 62.



Resim 29: Sol kapak, K.N. XIV



Çizim 11: Kapak çizimi, K.N. XIV



Resim 30: Sağ ve sol kapak içi, K.N. XIV

Katalog No: XV

Demirbaş no:	21
Ebadı:	243x220, 175x145 mm.
Kıta adedi:	16 v.
Eser tarihi:	1102/1690
Hattatı:	İsmâil bin Alî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih, icâze
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Koyu kahve
Cildinin çeşidi:	Mülemma şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (III. tip)

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta koyu kahve tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse basılmıştır. Şemsenin altınlanmasında iki renk altın kullanılmış olup zemin yeşil altın, desenlerin üstleri ise sarı altın ile tezyin edilmiştir. Zemindeki yeşil altın zamanla oksitlenip grileşmiş vaziyettedir. Şemsedeki desen asimetrik şekilde tasarlanmıştır. Desene asimetrik yaprak kümesi başlangıç noktası olarak alınmış olup diğer öğeler aşağıdan yukarıya doğru asimetrik şekilde ilerleyen helezon ve dallar üzerine yerleştirilmiştir. Şemse formunun içindeki dallar ve helezonların üzerinde hançer yapraklar ile hatâyî grubu motiflerinden hatâyîler, gonca ve pençer mevcuttur. Yaprakların orta kısımlarına yerleştirilen hatâyî grubu motiflerin yarıları yaprakların arkasına saklanmıştır. Kırılan bükülen hançer yapraklar birden fazla bölünerek ince ince dişlendirilmiştir. hatâyî motiflerin yapışık olarak çıkan goncalarla desendeki doluluk-boşluk dengesi sağlanmıştır. Şemsenin etrafında az bir mesafenin ardından altınla yapılmış ince bir tahrir ve tığlar bulunmaktadır. Kompozisyon son derece dengeli olup yaprak ve çiçekler yerli yerindedir. Kullanılan motifler desenin ebadına göre son derece detaylı çalışılmıştır.

Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak ebru kullanılmıştır, fakat her

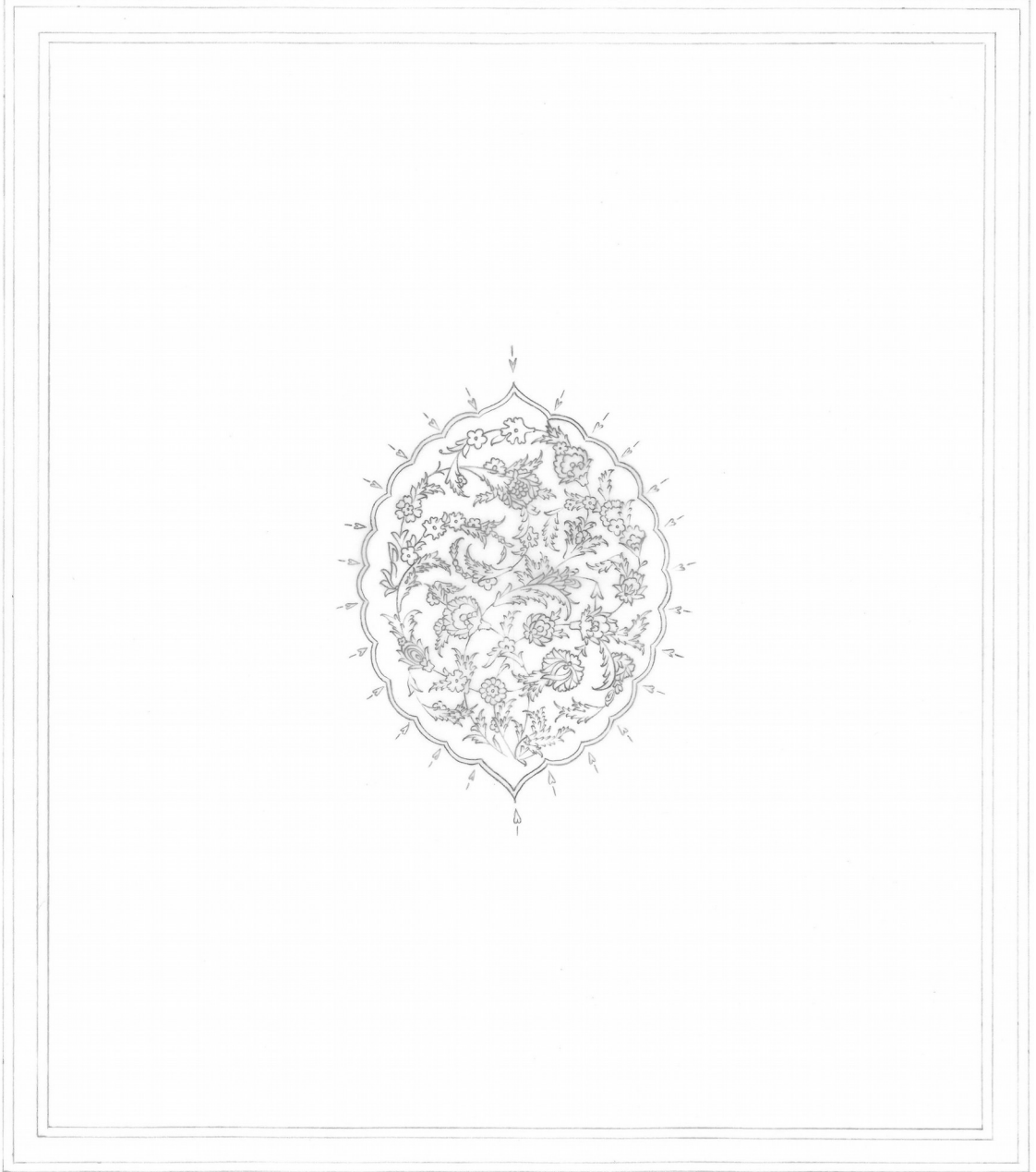
iki kapaktaki ebrular birbirinden farklıdır. Sağ kapakta nefli ebru, sol kapakta nefli şal ebrusu mevcuttur.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.

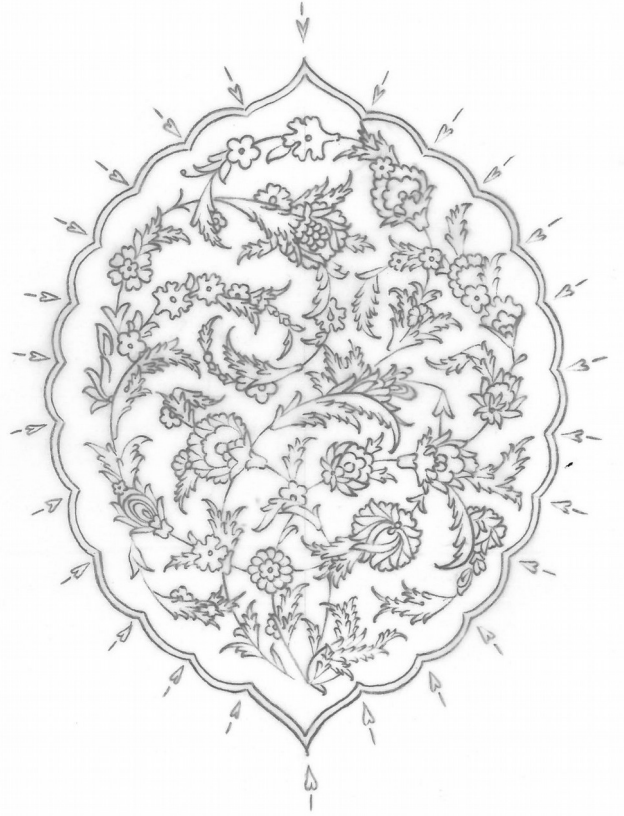




Resim 31: Sol kapak, K.N. XV

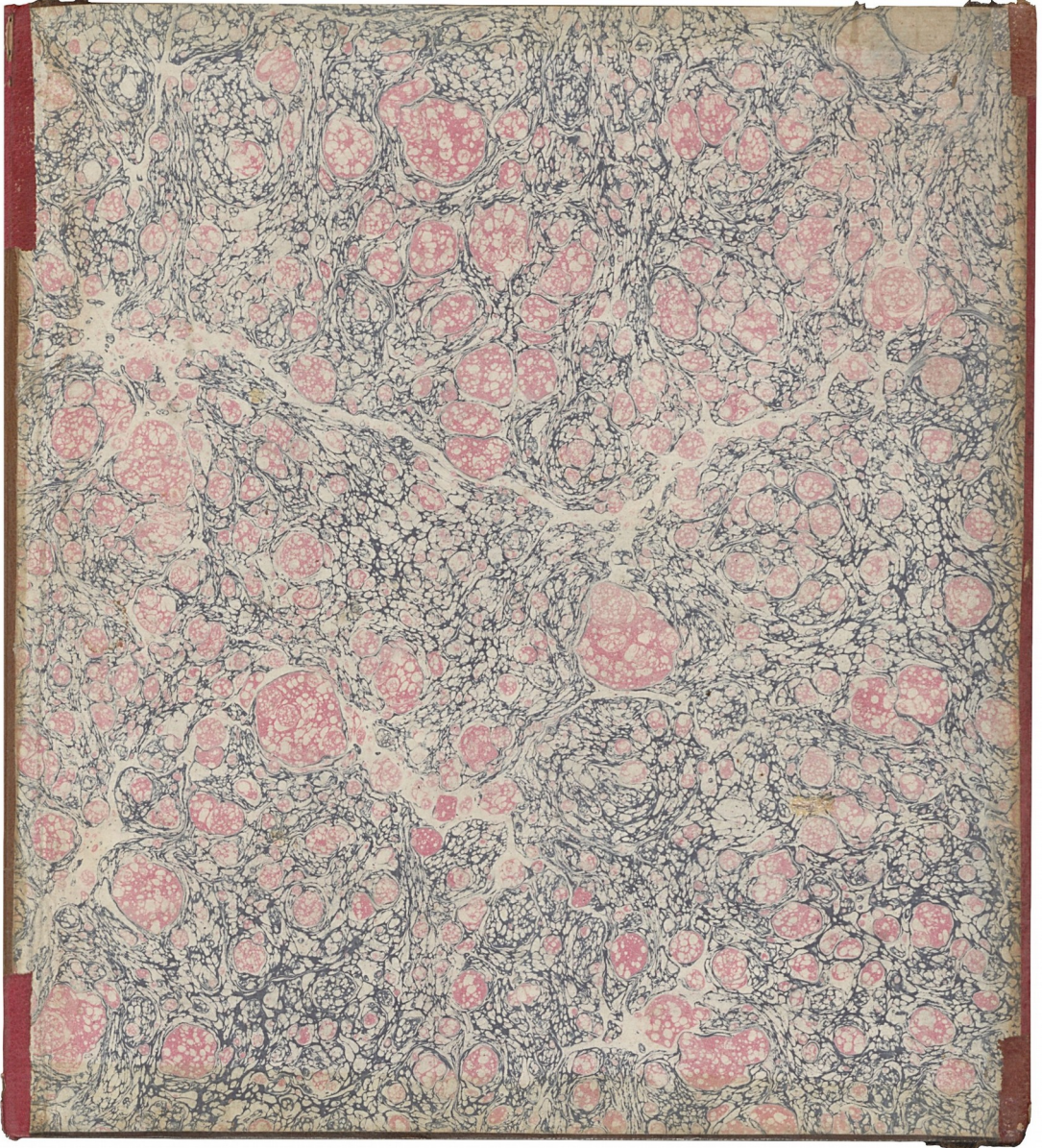


Çizim 12: Kapak çizimi, K.N. XV



Resim 32: Şemse (detay), K.N. XV

Çizim 13: Şemse çizimi (detay), K.N. XV



Resim 33: Sağ kapak iđi, K.N. XV



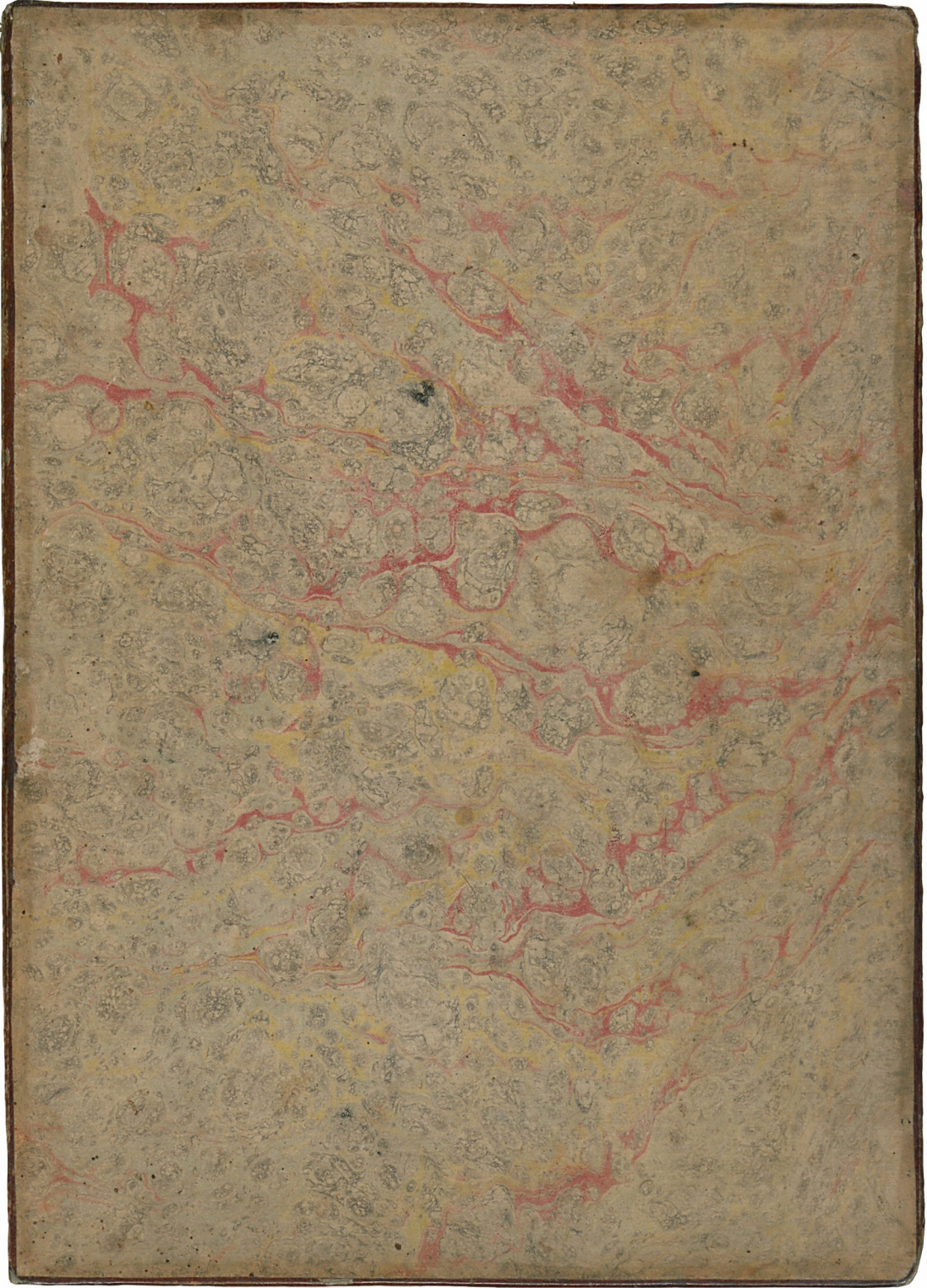
Resim 34: Sol kapak içi, K.N. XV

Katalog No: XVI

Demirbaş no:	22
Ebadı:	255x185, 180x100 mm.
Kıta adedi:	4 v.
Eser tarihi:	1083/1672
Hattatı:	Suyolcuzâde Mustafa
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde neftli ebru mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahve tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak yeşil kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



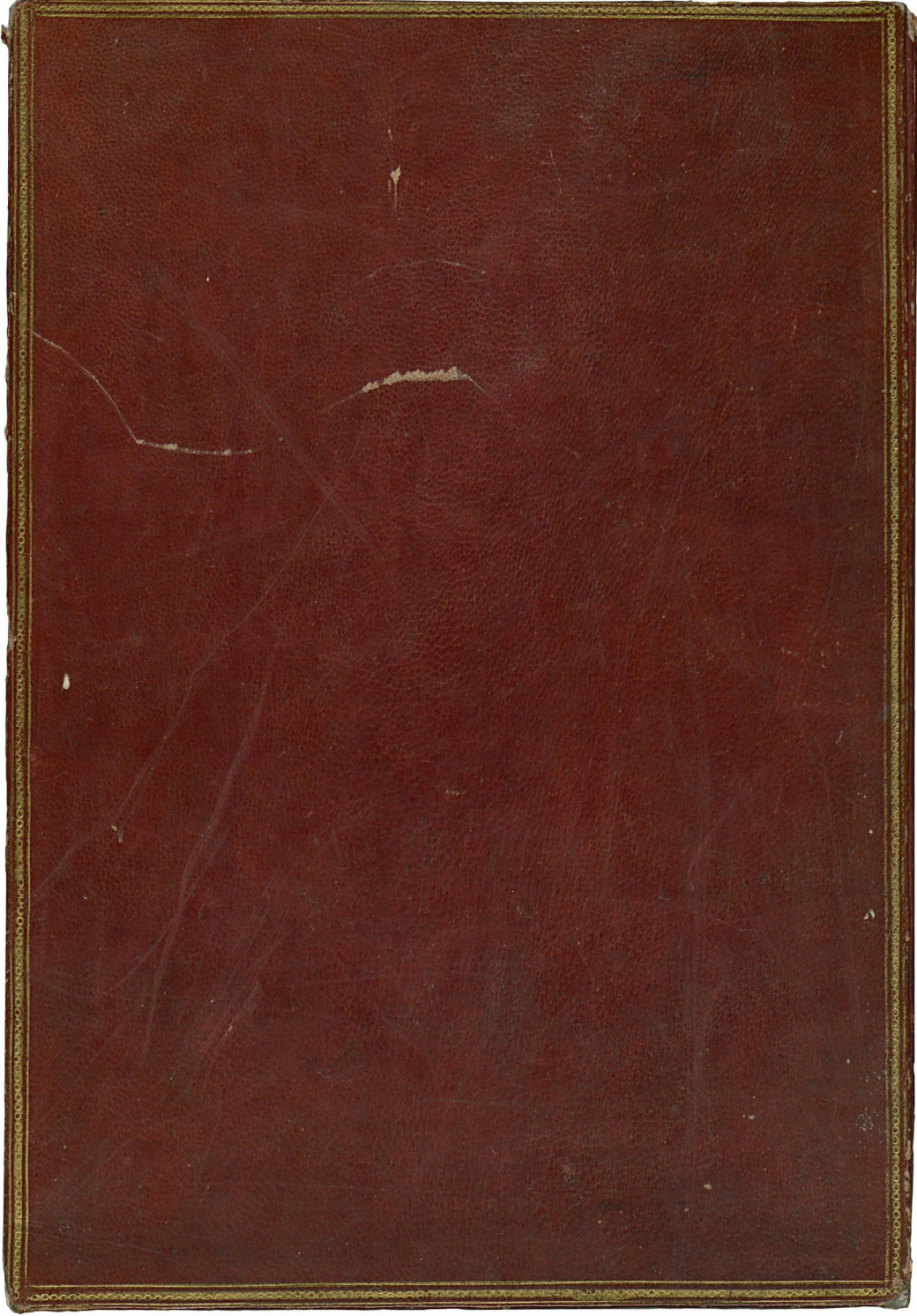
Resim 35: Sol kapak, K.N. XVI

Katalog No: XVII

Demirbaş no:	23
Ebadı:	245x170, 190x110 mm.
Kıta adedi:	8 v.
Eser tarihi:	1079/1668
Hattatı:	Derviş Alî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat
Deri rengi:	Kırmızı
Cildinin çeşidi:	Deri kaplı bezemesiz cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Bu kapakta mukavva üzerine kırmızı deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuştur. Kapağın merkezinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada ince bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içine yan kâğıt olarak yeşil kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 36: Sol kapak, K.N. XVII

Katalog No: XVIII

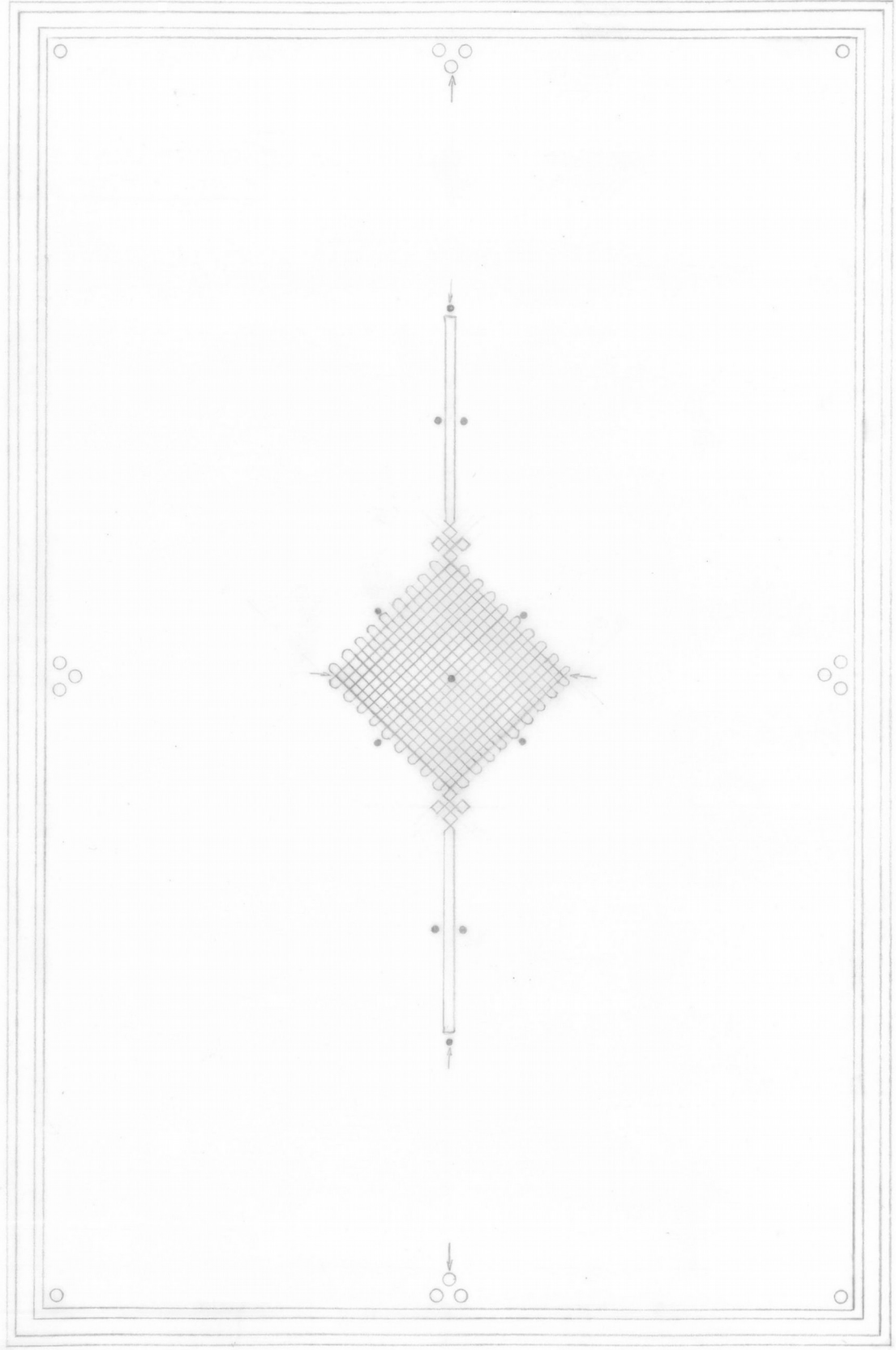
Demirbaş no:	24
Ebadı:	230x155, 180x90 mm.
Kıta adedi:	14 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	İsmâil Zühdfî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Yazma cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Yazma cilt tekniğinin kullanıldığı bu kapakta mukavva üzerine siyah deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuş ve kapağın üzerine altın ile geometrik bir desen çizilmiştir. Geçme motifi adı verilen bu desen, kapağın merkezinde yer almakta, bir nevi şemse işlevi görmektedir. Köşeleri yatay ve dikey ekseninde yer alan bir kare şeklinde olan bu desenin dikey eksenindeki iki ucunda salbeği andıran ve geçmeden oluşan iki küçük kare, bunların da ucunda iki uzun çizgi mevcuttur. Geçme motifinin tam merkezinde ve dört kenarının merkezinde birer tane altın nokta bulunmaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun dikey eksenindeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üç nokta bulunmaktadır. Kapak içine yan kâğıt olarak kiremit-taba tonlarında kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 37: Sol kapak, K.N. XVIII



Çizim 14: Kapak çizimi, K.N. XVIII

Katalog No: XIX

Demirbaş no:	25
Ebadı:	245x164, 180x110 mm.
Kıta adedi:	17 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Hocazâde Mehmed Enverî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kırmızı
Cildinin çeşidi:	Şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta koyu kahve tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse ve şemsenin alt ile üst kısımlarına birer sâlbek basılmıştır. Şemse ve sâlbeklerin altınlanmasında sarı altın kullanılmış olup desenler alttan ayırma şekilde bezenmiştir. Desen, şemsenin sol kısmında bulunan asimetrik iki hançer yapraktan başlamış, bu yapraklardan çıkan helezonlar üzerine yerleştirilmiş ve yine yaprakla sonlandırılmıştır. Şemsede, en dışta kalıba dahil bir dandan yer almaktadır ve bunun içinde asimetrik şekilde dolaşan helezonlar üzerinde ince ince dişlendirilmiş hançer yapraklar, hatâyîler, gonca ve pençler mevcuttur. Sâlbekte ise ½ şekilde simetrik olarak yer alan tek bir hatâyî mevcuttur. Sâlbekteki hatâyî şemsedeki hatâyîlere göre daha büyük ve detaylıdır. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında karşılıklı olarak yerleştirilmiş birer nokta yer almaktadır. Bu noktaların üzerine nokta demiri ile yıldız şekli verilmiştir. Şemse ve sâlbeklerin etrafında altınla yapılmış bir tahrir ve tığlar bulunmaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada tekli s formunda ince bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içinde yan kâğıt olarak nefli battal ebrusu kullanılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevelemiştir.



Resim 38: Sol kapak, K.N. XIX



Çizim 15: Kapak çizimi, K.N. XIX



Resim 39: Şemse (detay), K.N. XIX

Çizim 16: Şemse çizimi (detay), K.N. XIX



Resim 40: Sâlbek (detay), K.N. XIX

Çizim 17: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XIX



Resim 41: Sol kapak içi, K.N. XIX

Katalog No: XX

Demirbaş no:	26
Ebadı:	250x180, 220x150 mm.
Kıta adedi:	11 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Hoca Mehmed Râsim
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde hatip ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahve tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak sarı kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



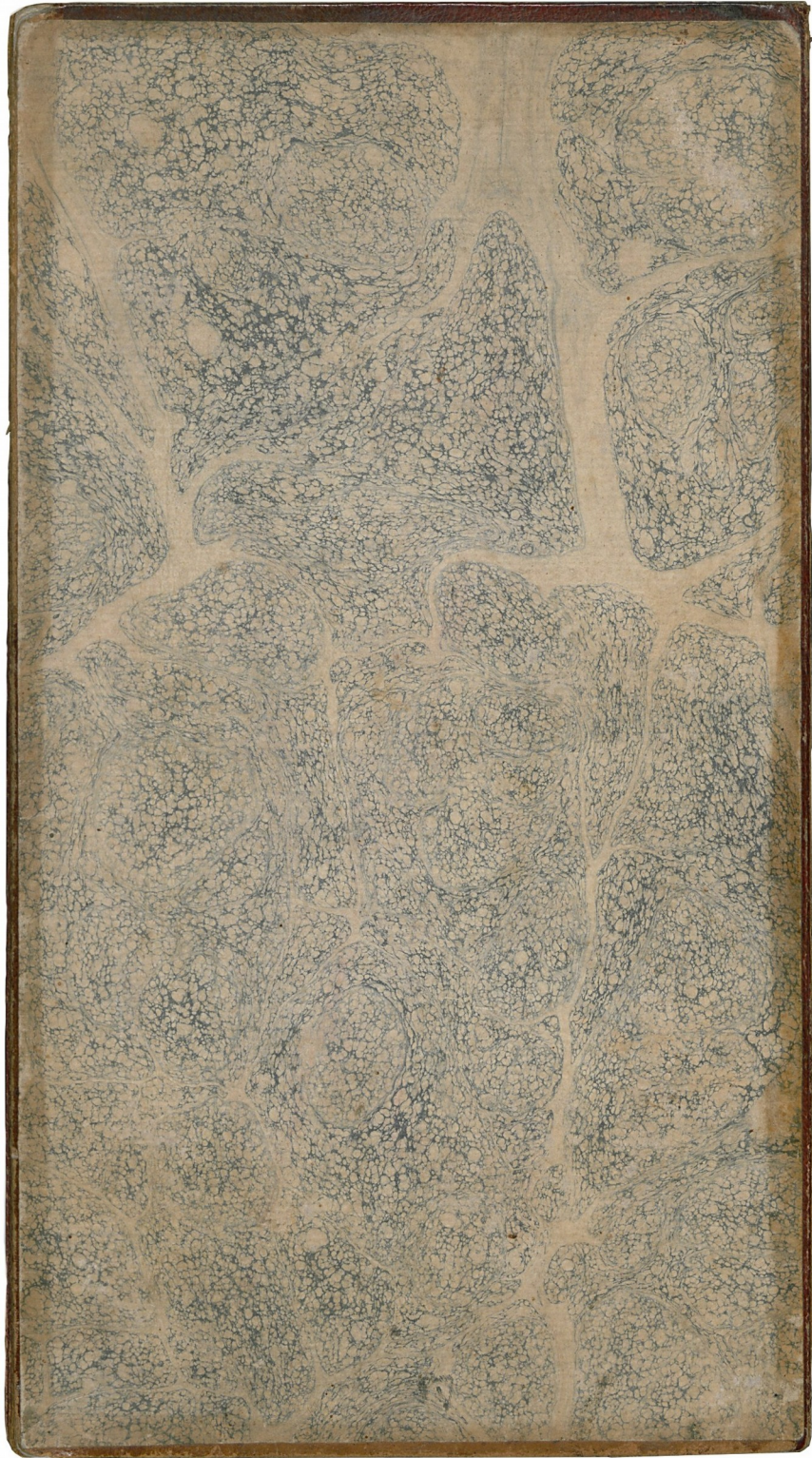
Resim 42: Sol kapak, K.N. XX

Katalog No: XXI

Demirbaş no:	27
Ebadı:	310x170, 270x95 mm.
Kıta adedi:	10 v.
Eser tarihi:	1098/1686
Hattatı:	Hocazâde Mehmed Enverî
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde neftli ebru mevcuttur. Ebrunun dört kenarı bordo tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak pembe kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



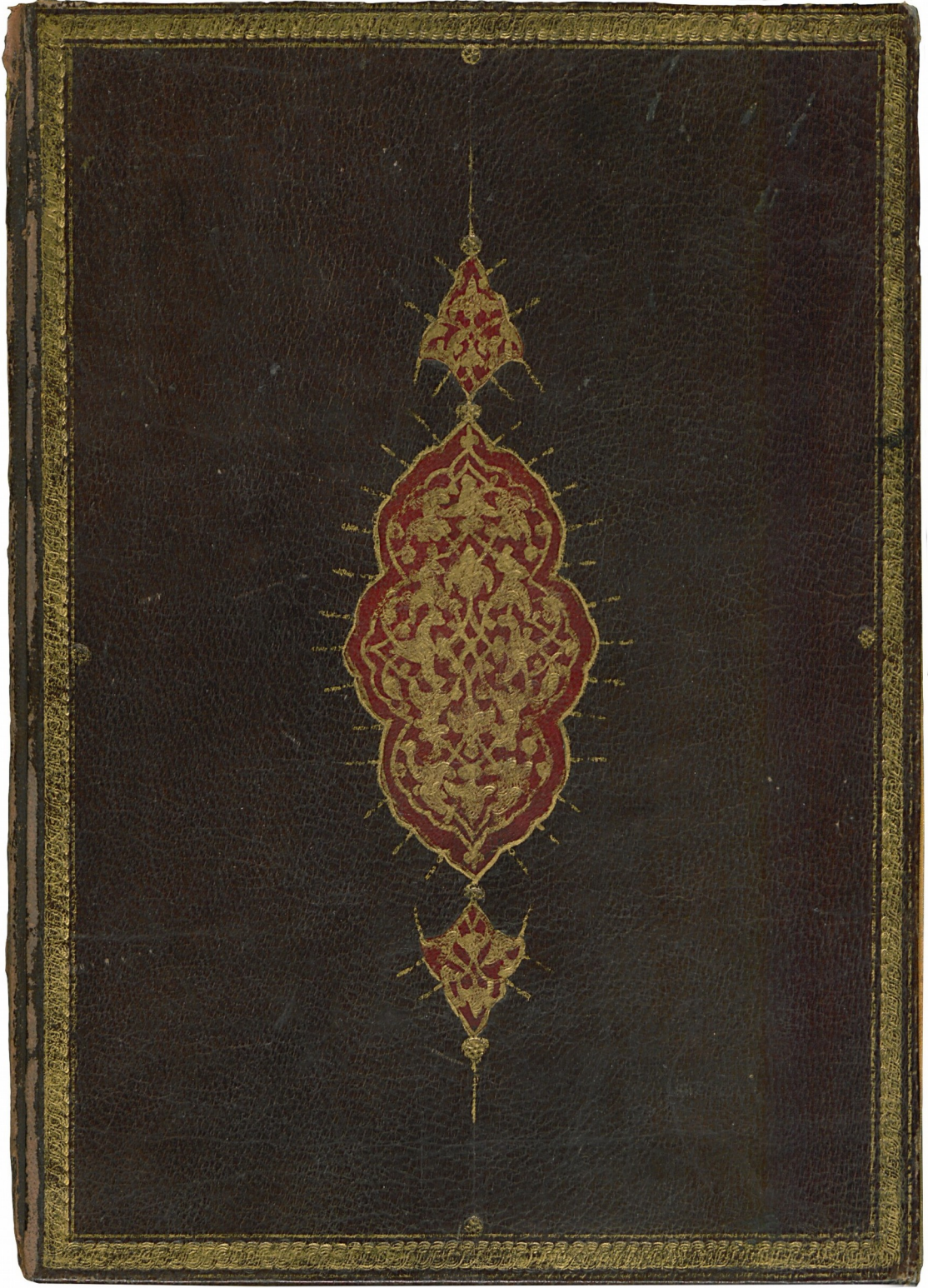
Resim 43: Sol kapak, K.N. XXI

Katalog No: XXII

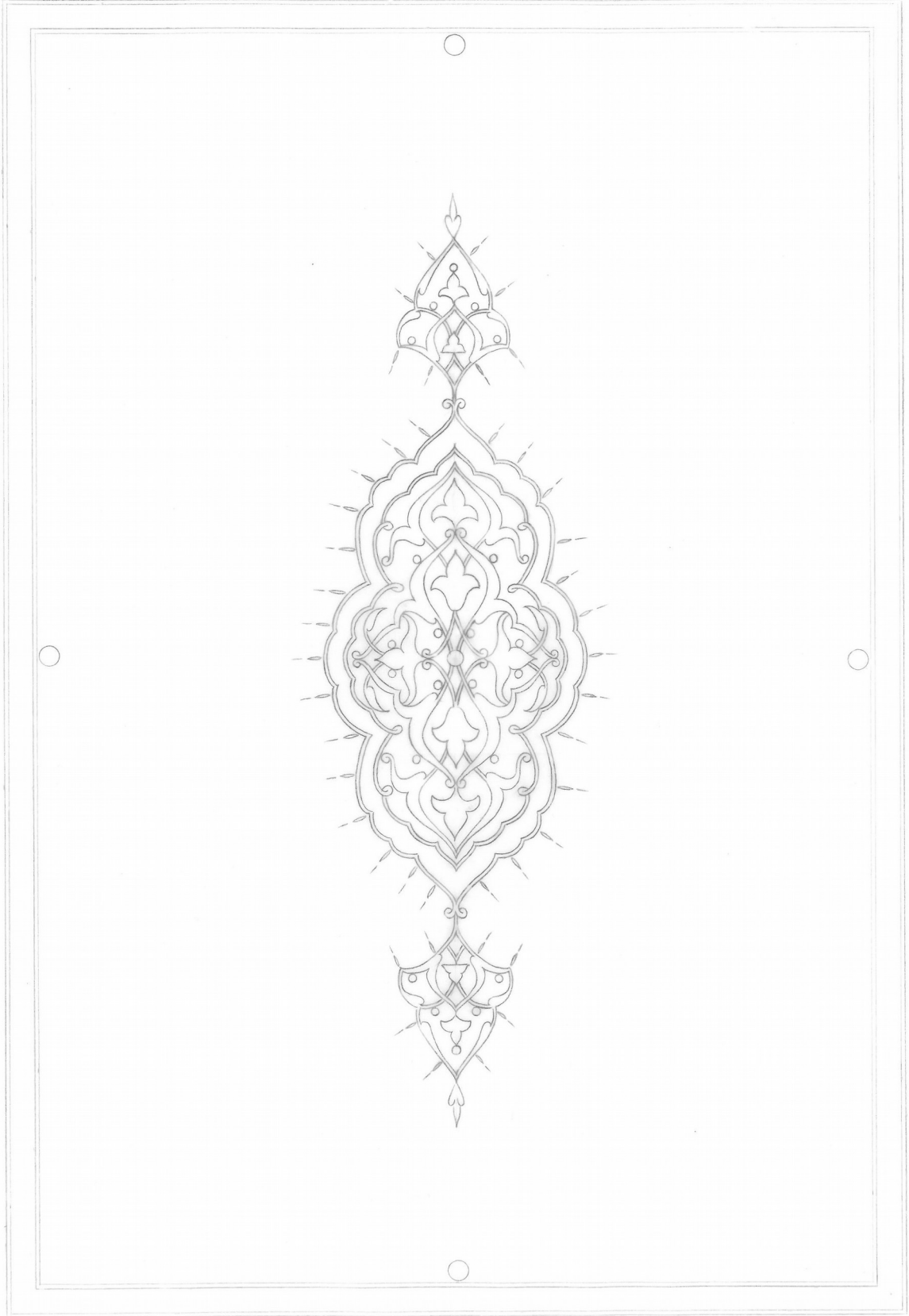
Demirbaş no:	28
Ebadı:	225x160 mm.
Kıta adedi:	11 v.
Eser tarihi:	1083/1672
Hattatı:	Hâfız Osmân
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih, icâze
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat
Deri rengi:	Acı kahve ve kırmızı
Cildinin çeşidi:	Mülevven şemseli yekşah cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Mülevven ve yekşah cilt tekniklerinin bir arada kullanıldığı bu kapakta mukavvanın üzerine acı kahve sahtiyan deri basılmış ve kırmızı deriden şemse ve sâlbek formları kesilip kapağın merkezine yapıştırılarak mülevven şemse formu ihtiva eden bir cilt elde edilmiştir. Kırmızı derili olan şemse formunun üzerine altın ile $\frac{1}{4}$ şekilde simetrik yalın rûmî bir desen uygulanmıştır. Sâlbek kısımlarında da $\frac{1}{2}$ şekilde simetrik yalın rûmî desen mevcuttur. Şemse ve sâlbek, fırça kullanılarak yazma tekniğiyle bezenmiş, üzerine zencerek vurularak yekşaha benzeyen bir cilt elde edilmiştir. Şemse ve sâlbeklerin etrafına altın ile iki adet tahrir ve tığlar çekilmiştir. Birinci tahrir deseni konturlamakta, ikinci tahrir ise kırmızı ve siyah derinin birleşim yerinde bulunmakta ve bu hattı kamufle etmektedir. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında birer küçük nokta yer almaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun dikey eksendeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış birer nokta bulunmaktadır. Kapak, yekşah demiri yerine zencerek kullanılarak yapılmış olması hasebiyle türünün kötü nitelikli uygulamalarındandır. Kapak içinde yan kâğıt olarak turuncu kâğıt mevcuttur.

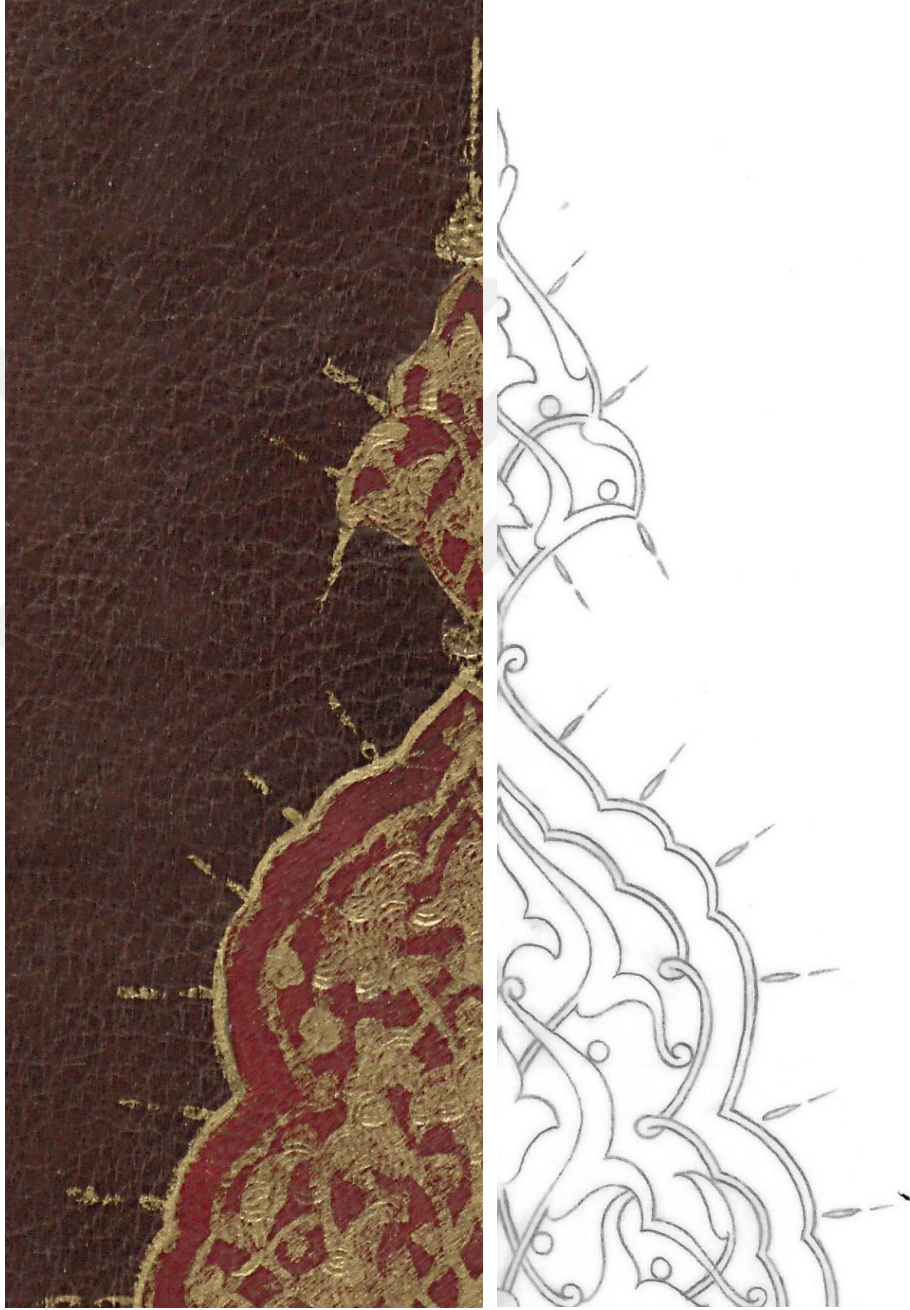
Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından kumaş ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır. Kıtaların hem ön hem arka yüzü yazılıdır.



Resim 44: Sol kapak, K.N. XXII



Çizim 18: Kapak çizimi, K.N. XXII



Resim 45: Şemse ve sâlbek (detay), K.N. XXII

Çizim 19: Şemse ve sâlbek çizimi (detay), K.N. XXII

Katalog No: XXIII

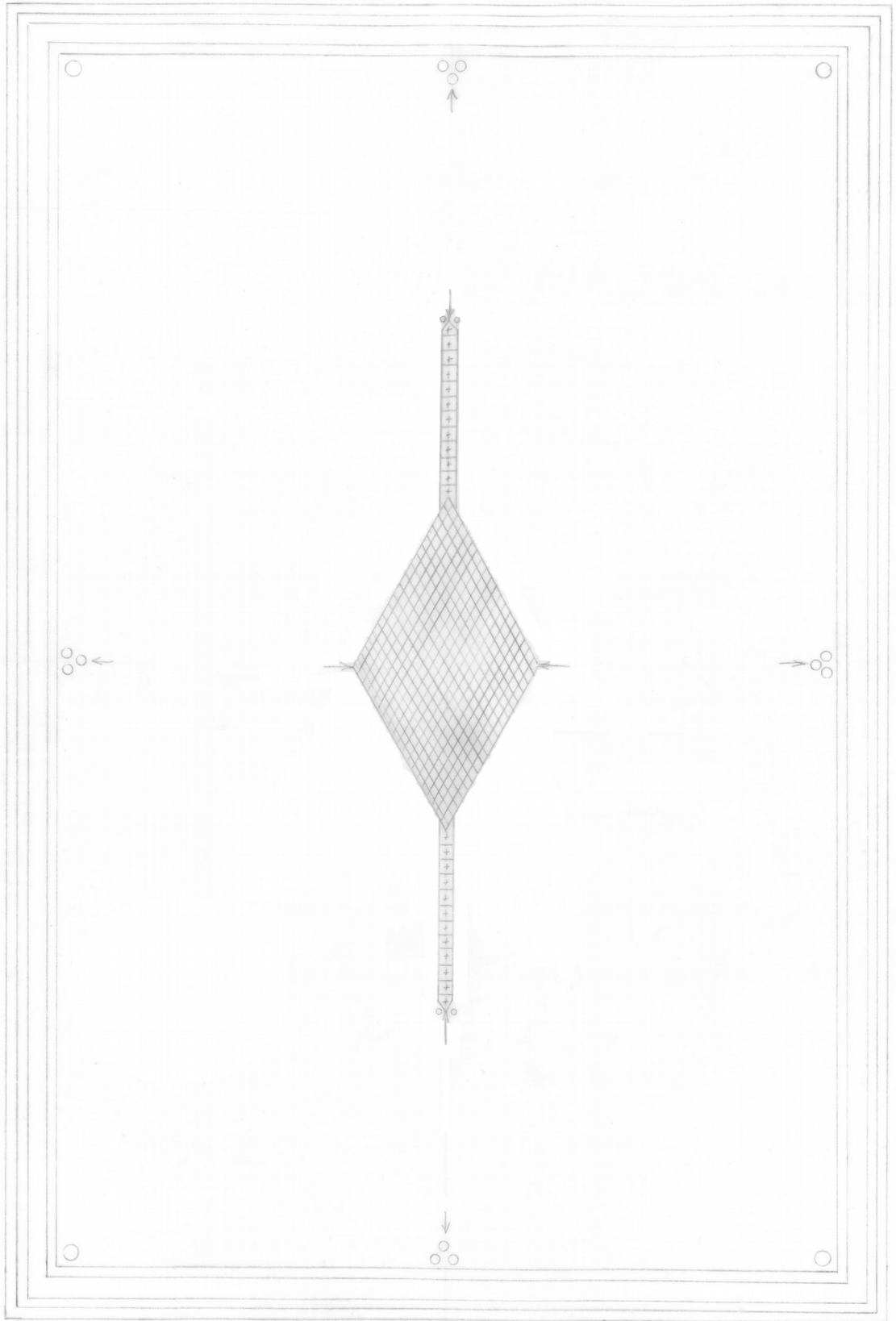
Demirbaş no:	29
Ebadı:	265x180, 185x100 mm.
Kıta adedi:	8 v.
Eser tarihi:	1143/1730
Hattatı:	İbrâhim Bîzebân Ağa
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Bordo
Cildinin çeşidi:	Yazma cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Yazma cilt tekniğinin kullanıldığı bu kapakta mukavva üzerine bordo deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuş ve kapağın üzerine altın ile geometrik bir desen çizilmiştir. Baklava formunun içine kafes şeklinde cetvel çekilerek yapılmış bu tezyin, kapağın merkezinde yer almakta, bir nevi şemse işlevi görmektedir. Uzun köşeleri dikey ekseninde yer alan bir baklava dilimi şeklinde olan bu formun dikey eksenindeki iki ucunda iki uzun çizgi mevcuttur. Uçları kapalı olan bu çizgilerin içi küçük noktalarla doldurulmuştur. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta iki kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun dikey ve yatay eksenindeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üçer nokta bulunmaktadır. Kapak içine yan kâğıt olarak sarı kâğıt yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 46: Sol kapak, K.N. XXIII



Çizim 20: Kapak çizimi, K.N. XXIII

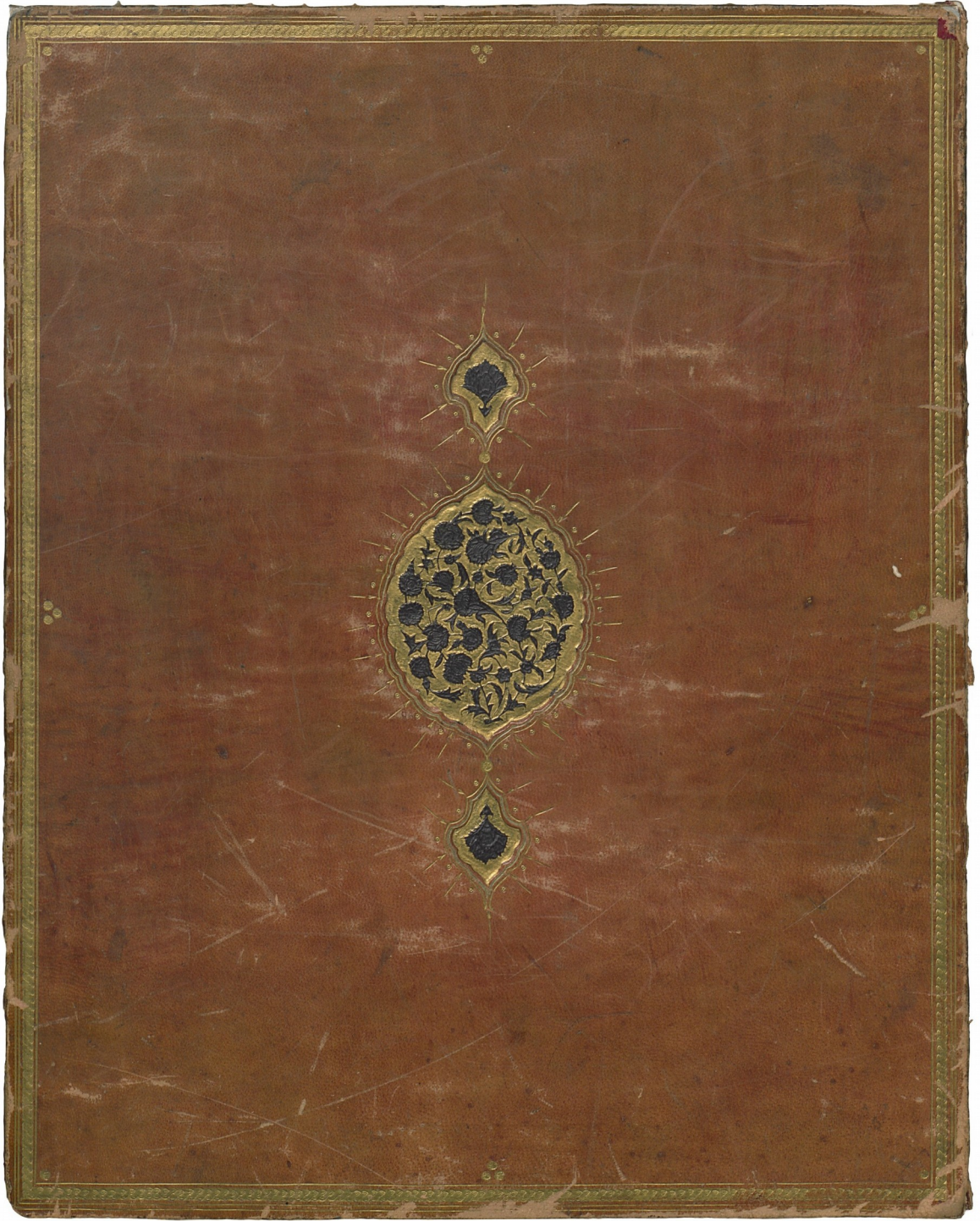
Katalog No: XXIV

Demirbaş no:	30
Ebadı:	365x290, 245x160 mm.
Kıta adedi:	8 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Hâfız Osmân
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Muhakkak, sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Taba rengi ve acı kahve
Cildinin çeşidi:	Mülevven şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

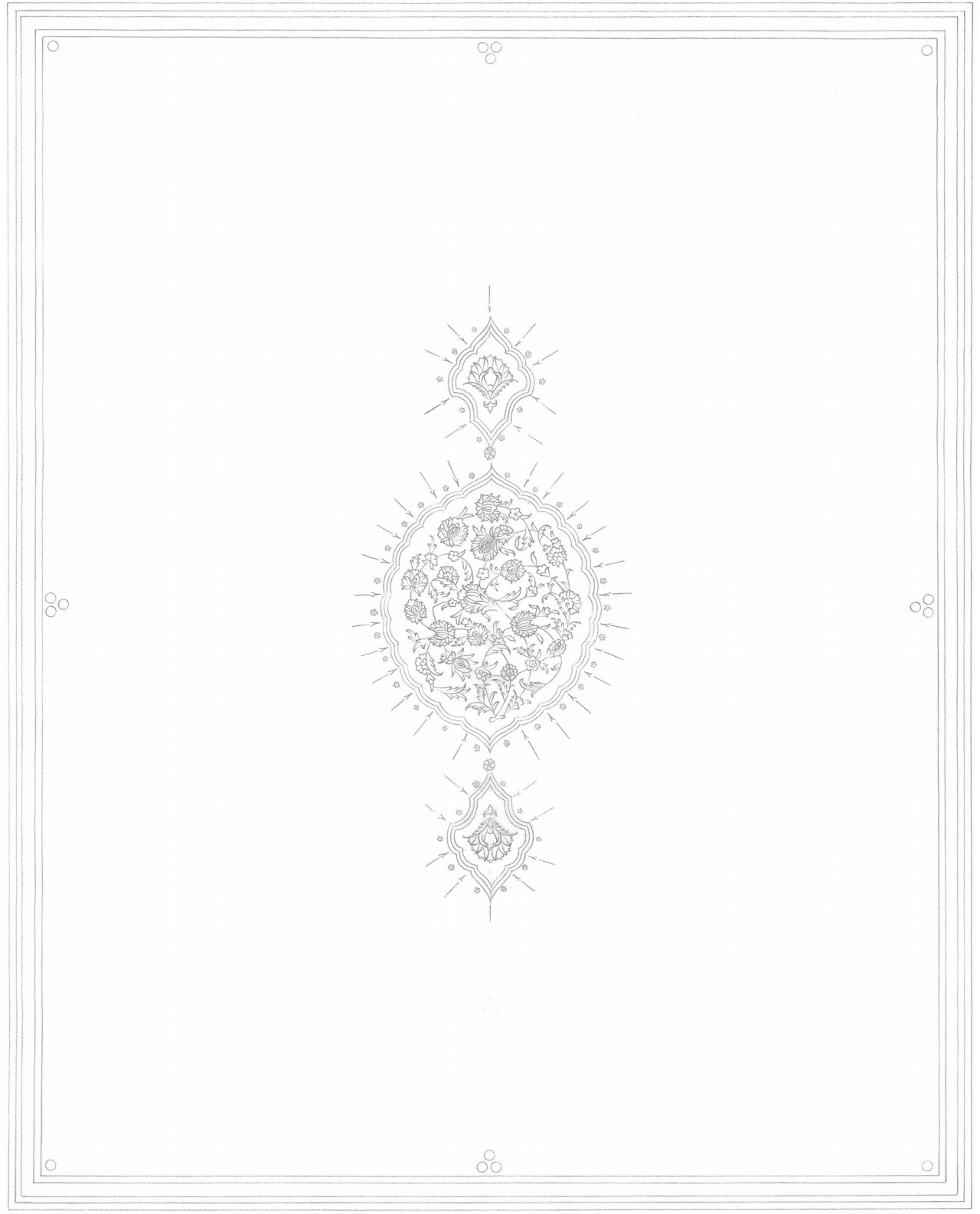
Mülevven şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta taba tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse ve şemsenin alt ile üst kısımlarına birer sâlbek basılmıştır. Bu şemse ve sâlbek oyuntularına oturcak şekilde koyu kahverengi deri kesilip şemse ve sâlbeklere yerleştirilmiş ve kalıplar tekrar basılmıştır. Böylece mülevven şemse cilt elde edilmiştir. Şemse ve sâlbeklerin altınlanması “alttan ayırma” tekniği ile yapılmış, yani kalıbın zemini altın ile boyanmış, desenlerin üstleri ise boş bırakılmıştır. Şemse deseni saz üzlubunda tasarlanmış olup hatâyî grubu motiflerden oluşan asimetrik desen kurgusu kullanılmıştır. Desen, şemsenin alt kısmında bulunan bir yaprak kümesinden çıkan dallar ve helezonların üzerine oturtulmuştur. Bu helezon ve dalların üzerinde çok dişli olmayan hançer yapraklar, hatâyîler, goncalar ve pençlerden mevcuttur. Büyük hatâyîler, nispeten küçük olan yaprakların arkasına saklanmıştır. Hatâyîler alanın çoğunu kaplamaktadır, fakat buna rağmen şemsedeki doluluk-boşluk dengesi iyi sağlanmıştır. Kırılan, bükülen yapraklar birden fazla bölünerek dişlendirilmiştir. Sâlbek ise ½ şekilde simetrik olup ortabağ motifinden çıkarılmış tek bir hatâyîden müteşekkildir. Bu hatâyî şemsedeki hatâyîlere nispetle büyük ve detaylıdır. Kompozisyon son derece dengeli olup yaprak ve çiçekler yerli yerindedir. Sâlbek ve şemsenin bağlanma kısmında birer nokta yer almaktadır. Şemse ve sâlbeklerin etrafında yeşil altınla yapılmış kalınca bir tahrir, onun etrafında sarı altınla yapılmış ince bir tahrir, tığlar ve noktalar bulunmaktadır.

Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta iki kuzu, ortada ince bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun yatay ve dikey eksendeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üç nokta bulunmaktadır. Eserin kapak içi de deri kaplı ve tezyinlidir. Kapak içi bordo-kahve tonlarında bir deri ile kaplanmış ve ortasına çift tahrirden oluşan bir şemse ile iki sâlbek formu çizilmiştir. Formların içi boş bırakılmış, dışlarına tuğ çekilmiştir.

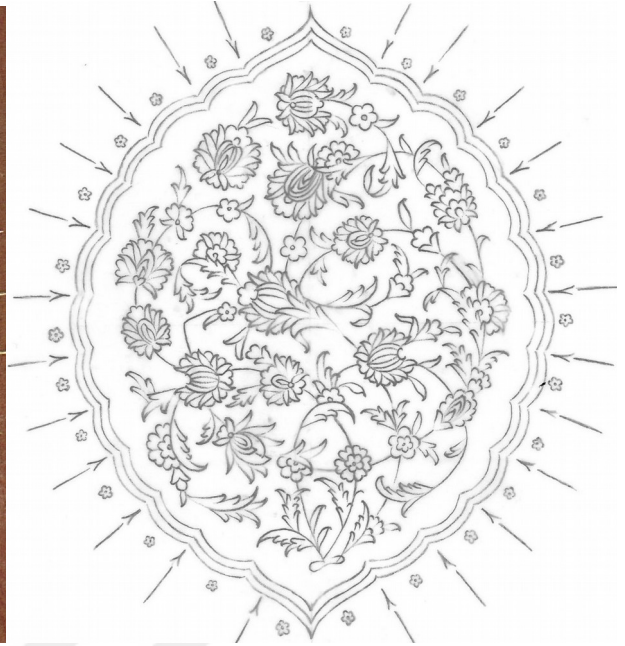
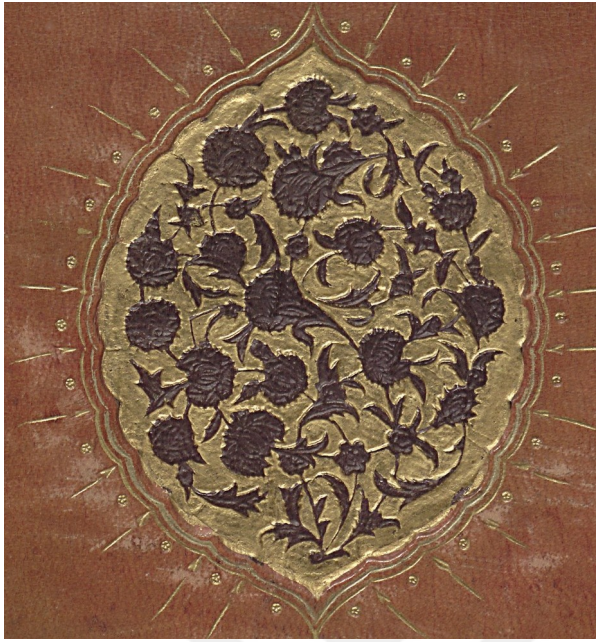
Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 47: Sol kapak, K.N. XXIV

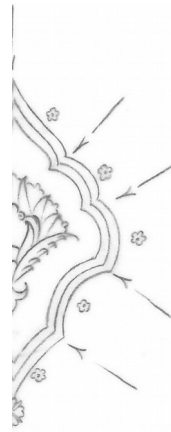


Çizim 21: Kapak çizimi, K.N. XXIV



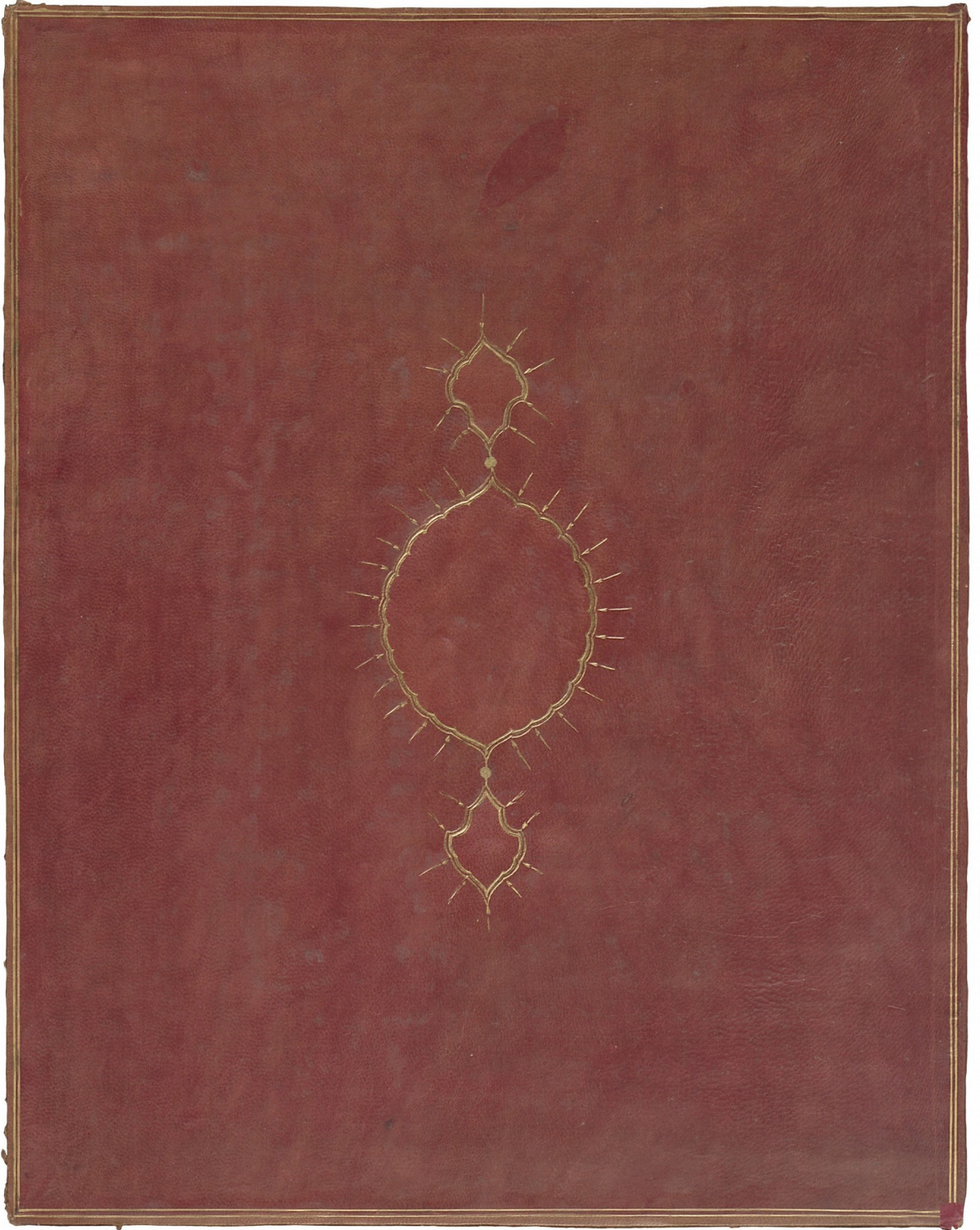
Resim 48: Şemse (detay), K.N. XXIV

Çizim 22: Şemse çizimi (detay), K.N. XXIV



Resim 49: Sâlbek (detay), K.N. XXIV

Çizim 23: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XXIV



Resim 50: Sol kapak içi, K.N. XXIV

Katalog No: XXV

Demirbaş no:	31
Ebadı:	250x185, 200x140 mm.
Kıta adedi:	5 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Mustafa Dede
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Bordo-kahve
Cildinin çeşidi:	Mülemma şemse cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta acı kahve tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse ve şemsenin alt ile üst kısımlarına birer sâlbek basılmıştır. Şemse ve sâlbeklerin altınlanmasında iki renk altın kullanılmış olup zemin sarı altın, desenlerin üstleri ise yeşil altın ile tezyin edilmiştir. Şemse deseni saz üzlubunda tasarlanmış olup tasarımda hatâyî grubu motiflerden oluşan asimetric desen kurgusu kullanılmıştır. Desen, şemsenin alt kısmında bulunan bir yaprak kümesinden çıkan dallar ve helezonların üzerine oturtulmuştur. Bu helezon ve dalların üzerinde çok dişli hançer yapraklar, hatâyîler, goncalar ve pençlerden mevcuttur. Büyük hatâyîler, nispeten küçük olan yaprakların arkasına saklanmıştır. Hatâyîler alanın çoğunu kaplamaktadır, fakat buna rağmen şemsedeki doluluk-boşluk dengesi iyi sağlanmıştır. Kırılan, bükülen yapraklar birden fazla bölünerek ince ince dişlendirilmiştir. Sâlbek ise ½ şekilde simetric olup ortabağdan çıkan dallar üzerine yerleştirilmiş yapraklar, penç, gonca ve tek bir hatâyîden müteşekkildir. Dal ve helezonlarda bulunan motifler son derece sık yerleştirilmiştir. Şemse ve sâlbeklerin etrafında yeşil altın ile yapılmış kalın bir tahrir, onun etrafında sarı altın ile yapılmış ince bir tahrir, tığlar ve noktalar bulunmaktadır. Cetvel kısmında ise altınla çizilmiş olarak dışta iki kuzu, ortada kalın bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun yatay ve dikey eksenindeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üç

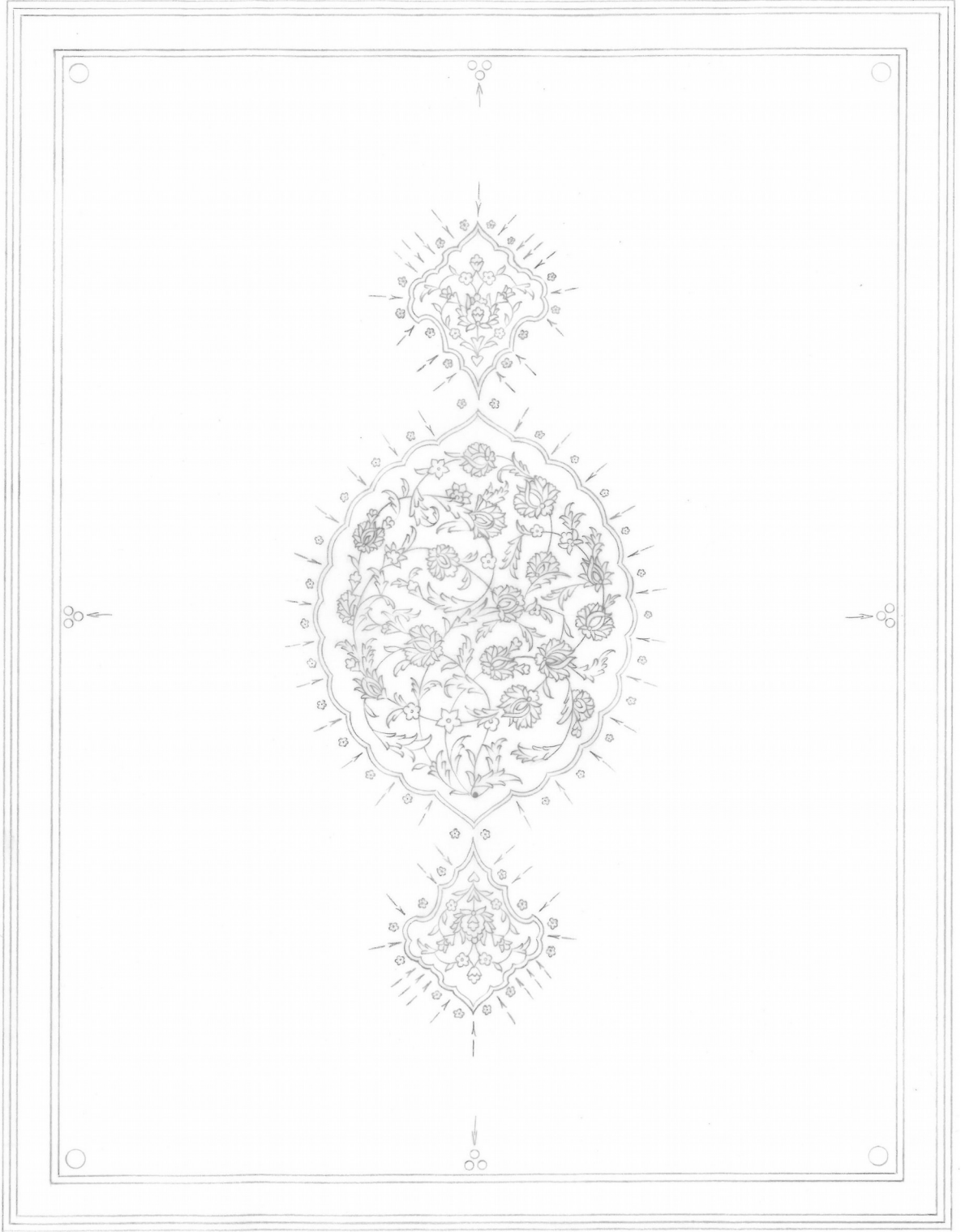
nokta bulunmaktadır. Tüm noktaların üzerine nokta demiri kullanılarak penç şekli verilmiştir. Cetvel kısmında çift kuzu vardır. Kapak içinde yan kâğıt olarak nefli ebru kullanılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları sırt kısımlarından deri ile birbirine bağlanmış, ağız, baş ve etek kısımları çıplak bırakılmıştır.

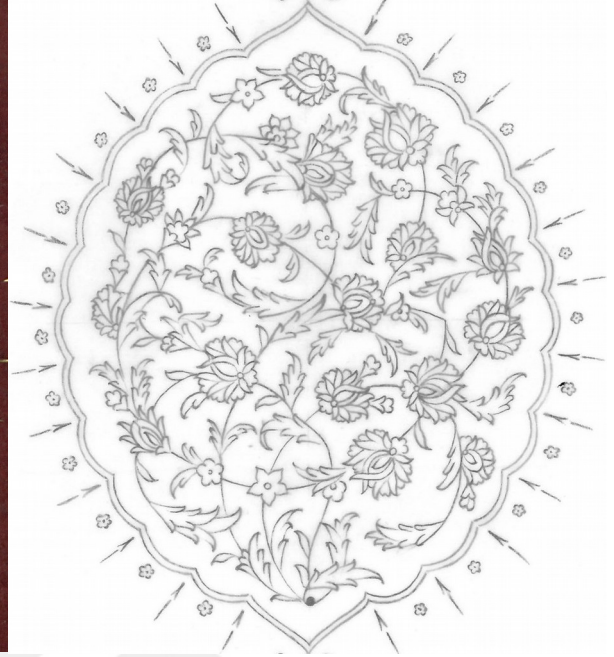




Resim 51: Sol kapak, K.N. XXV

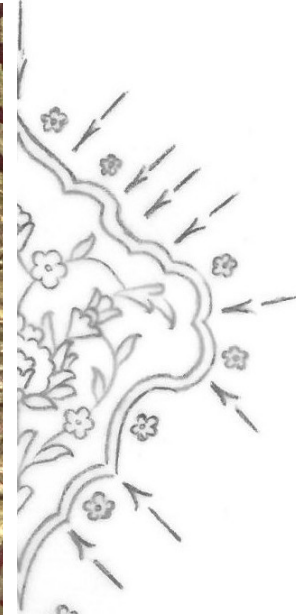
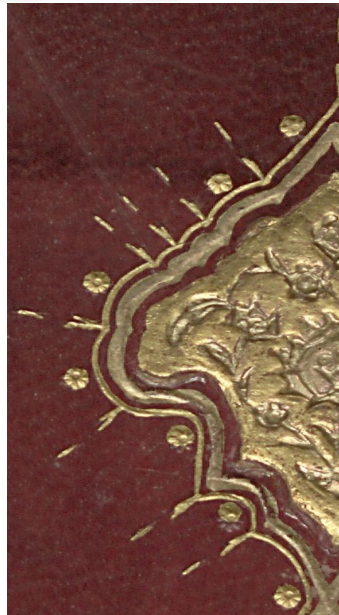


Çizim 24: Kapak çizimi, K.N. XXV



Resim 52: Şemse (detay), K.N. XXV

Çizim 25: Şemse çizimi (detay), K.N. XXV



Resim 53: Sâlbek (detay), K.N. XXV

Çizim 26: Sâlbek çizimi (detay), K.N. XXV



Resim 54: Sol kapak içi, K.N. XXV

Katalog No: XXVI

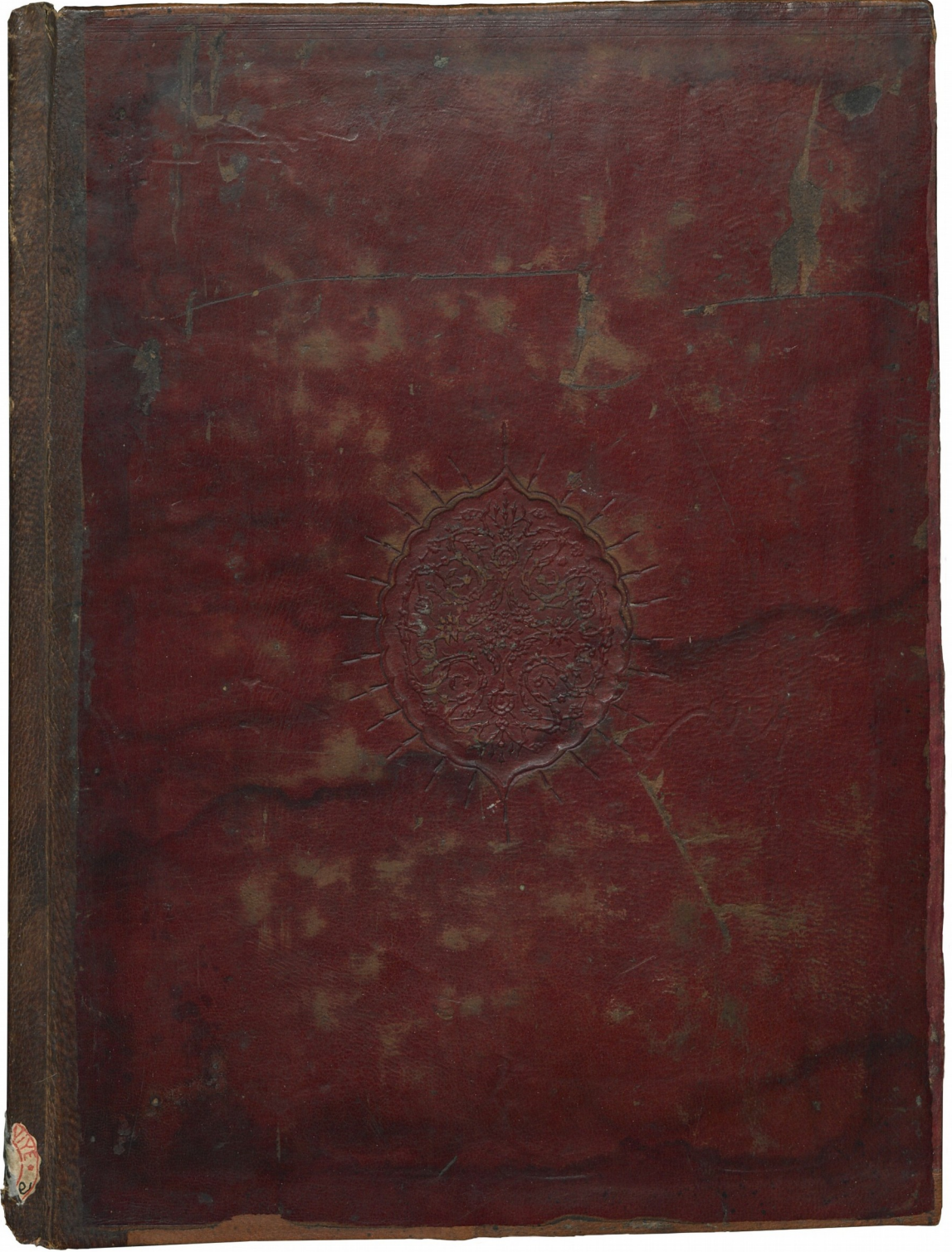
Demirbaş no:	32
Ebadı:	325x250 mm.
Kıta adedi:	29 v.
Eser tarihi:	1080/1669, 1083/1672, 1089/1679, 1090/1680, 1099/1688, 1115/1703, 1116/1704, 1158/1745 ⁸¹
Hattatı:	Hâfız Osmân, Halîd bin İsmâil, Hamdî, Hüseyin bin Ramazân, Hüseyin el-Cezâirî, Mehmed Belgradî, Hocazâde Mehmed, Mehmed Râsim, Muhammed Nûrî el-Mısrî, Yedikuleli Seyyid Abdullah ⁸²
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Bordo-kahve
Cildinin çeşidi:	Soğuk baskı şemse cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Şemse cilt tekniğiyle yapılmış olan bu kapakta bordo-kahve tonlarında sahtiyan derinin üstüne oval bir şemse basılmıştır. ¼ şekilde simetrik olan desende iki adet bulut motifi mevcuttur. Hatâyî grubu motifler (hatâyî, gonca, penç) ile yapraklar, helezonlar ve dalların üzerine yerleştirilmiş olup tüm bu motifler bulutun altından devam etmektedir. Şemsenin orta kısmında dalların birleşmesiyle ortaya çıkan baklava formunun içinde tam merkezde penç motifi ve bu pençten çıkan dört adet gonca motifi bulunmaktadır. Kapak altınlanmadığı için “soğuk baskı şemse cilt” adını almaktadır. Sâlbek bulunmayan kapakta şemsenin etrafına yekşah demiri kullanılarak bir tahrir ve tığlar çekilmiştir. Cetvel kısmında ortada üçlü yekşah demiriyle yapılmış kalın bir kuzu ve bunun dışında ve içinde tekli ince yekşah demiriyle yapılmış iki kuzu mevcuttur. Zencerek mevcut değildir. Kapak içinde yan kâğıt olarak neftli şal ebrusu kullanılmıştır.

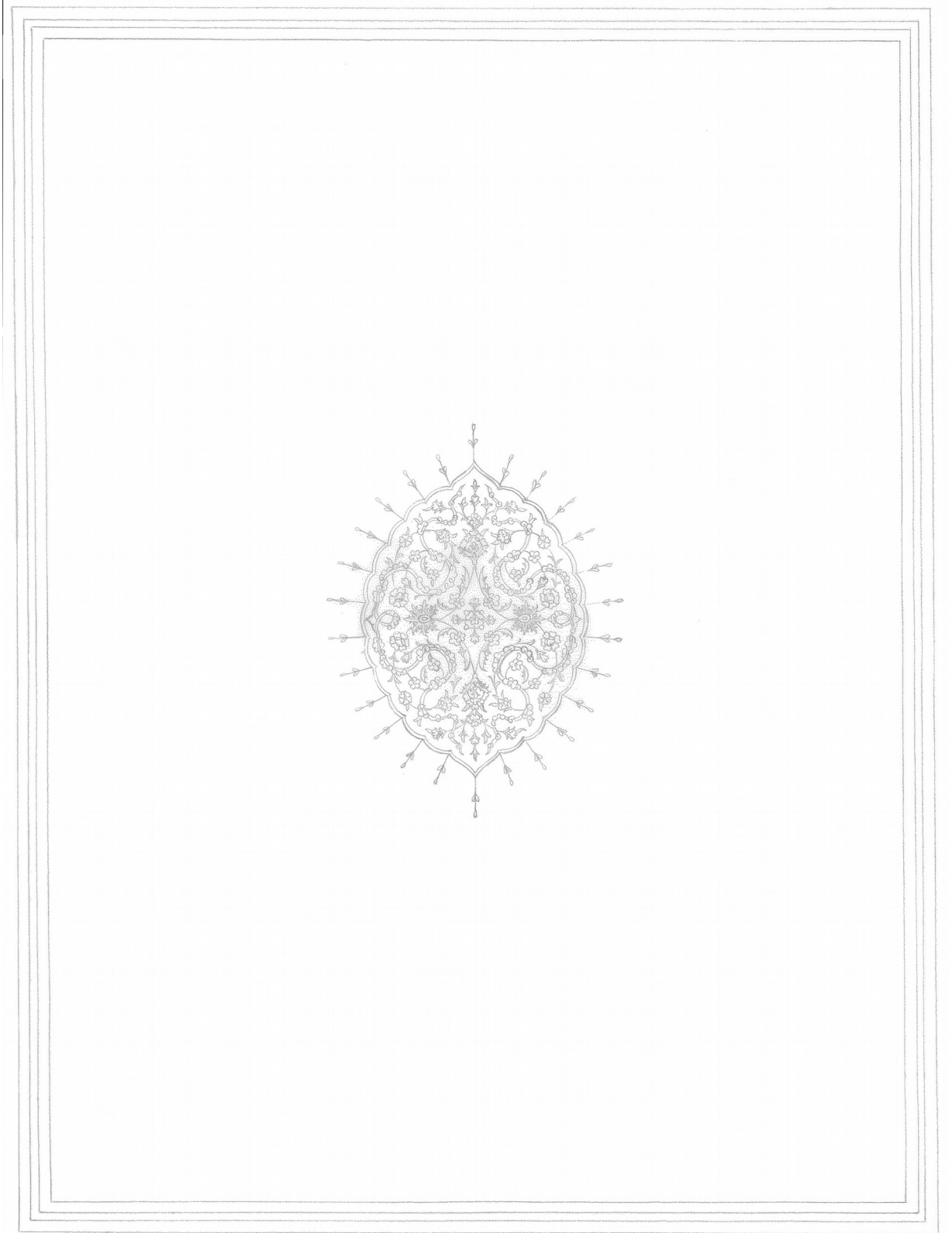
Kitap murakkanın kıtaları sırt kısımlarından kâğıt ile birbirine bağlanmış, ağız, baş ve etek kısımları çıplak bırakılmıştır.

81 Sevda ERCE, a.g.e., 79.

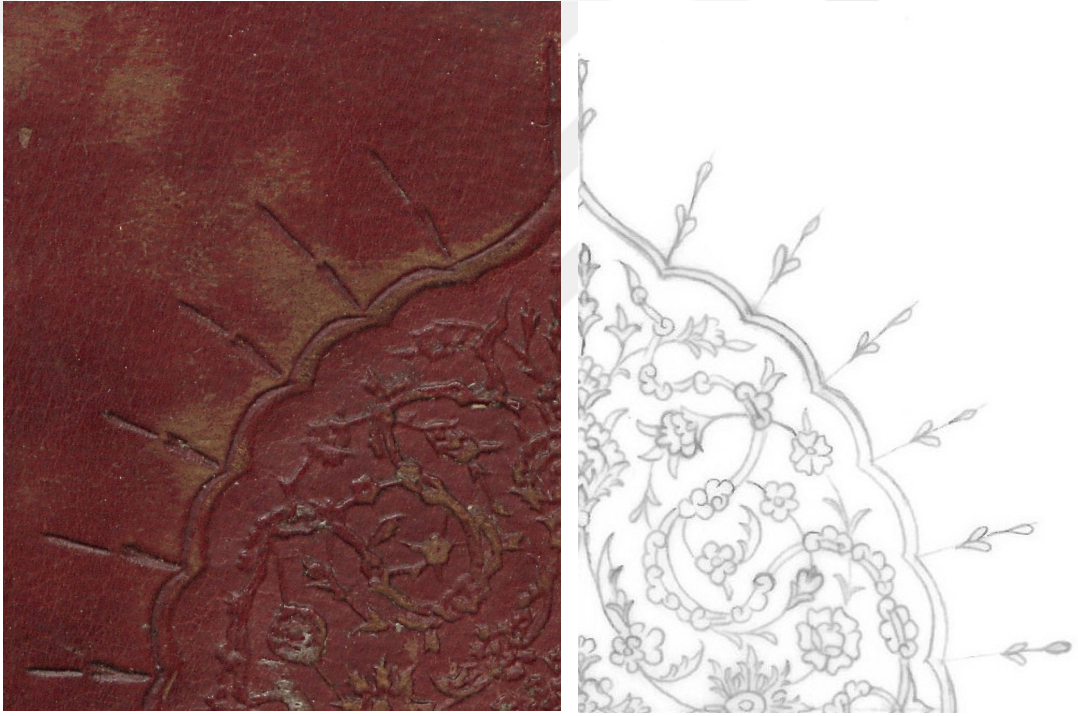
82 Sevda ERCE, a.g.e., 79.



Resim 55: Sol kapak, K.N. XXVI



Çizim 27: Kapak çizimi, K.N. XXVI



Resim 56: Şemse (detay), K.N. XXVI

Çizim 28: Şemse çizimi (detay), K.N. XXVI



Resim 57: Sağ kapak iđi, K.N. XXVI

Katalog No: XXVII

Demirbaş no:	33
Ebadı:	475x300 mm.
Kıta adedi:	19 v.
Eser tarihi:	1072/1661, 1081/1670, 1087/1676, 1135/1722 ⁸³
Hattatı:	Abdullah, Abdurrahmân el-Bosnevî, Abdülcebbâr, Alî, Ebû Bekir Râşid, Hâfız Osmân, İsmâil, Seyyid Hamdî ⁸⁴
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih, talik, sülüs karalama, tuğra
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Deri kaplı bezemesiz cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

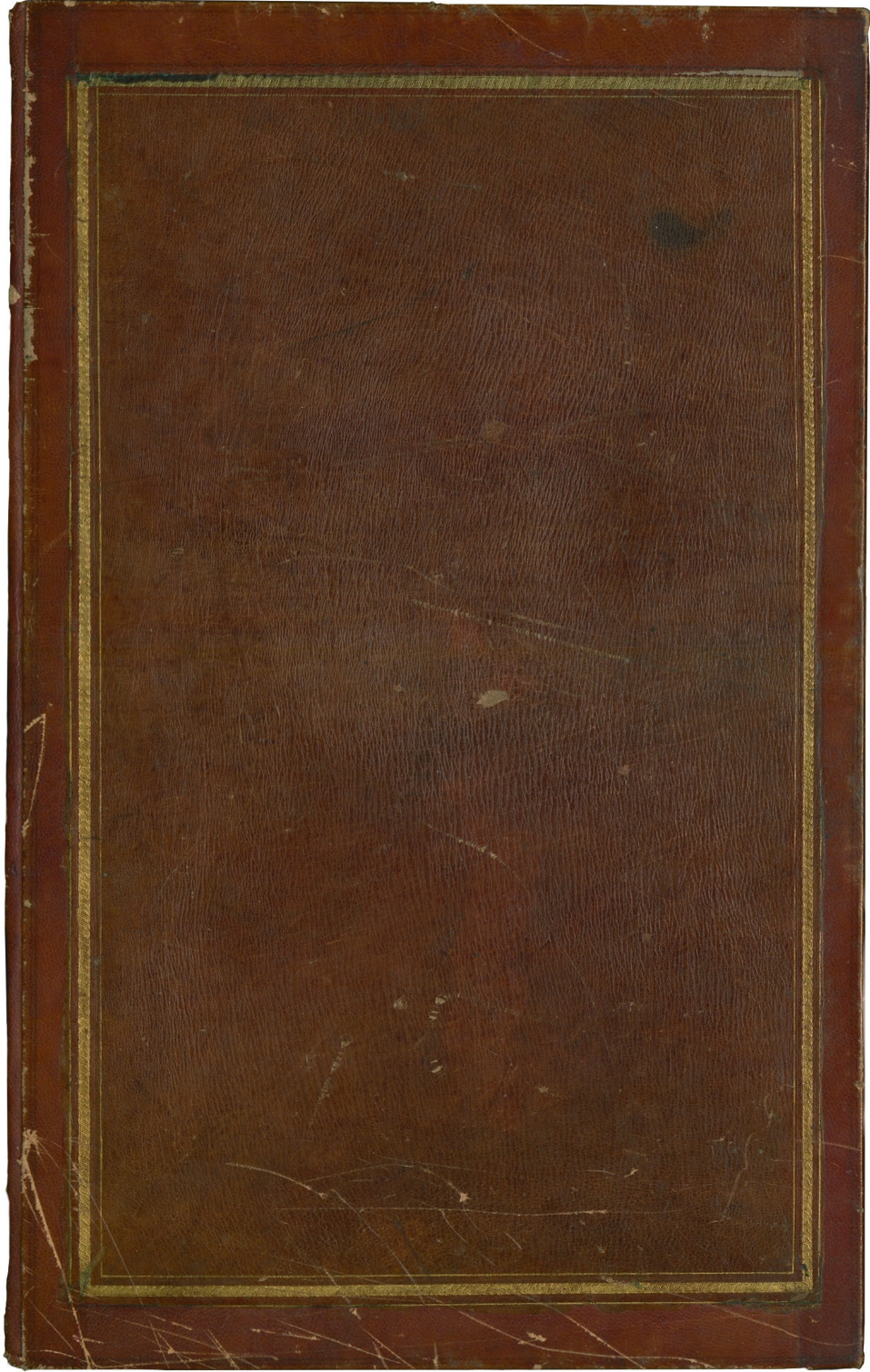
Bu kapakta mukavva üzerine kahverengi deri yapıştırılıp aynalanmak suretiyle düz bir satıh oluşturulmuştur. Kapağın merkezinde herhangi bir süsleme mevcut değildir. Cetvel kısmında altınla çizilmiş olarak dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. Kapak içine kızıl kahve tonlarında bir baskı kâğıt yapıştırılmıştır. Eser, Fatih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğraları ile, çeşitli kıtalar, karalamalar vs. ihtiva etmektedir.

Kitap murakkanın kıtaları sırt kısımlarından cilt bezi ile birbirine bağlanmış, ağız, baş ve etek kısımları da kâğıt ile kaplanmıştır.

Eserin içinde birbirinden bağımsız parçalar mevcuttur. Bu sebeple kıt'a sonlarındaki ketebe kayıtlarında birbirinden farklı tarih ve hattat isimlerine rastlanmıştır. Eser, Fatih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğraları ile, çeşitli kıtalar, karalamalar vs. ihtiva etmektedir.

83 Sevda ERCE, a.g.e., 84.

84 Sevda ERCE, a.g.e., 84.



Resim 58: Sol kapak, K.N. XXVII

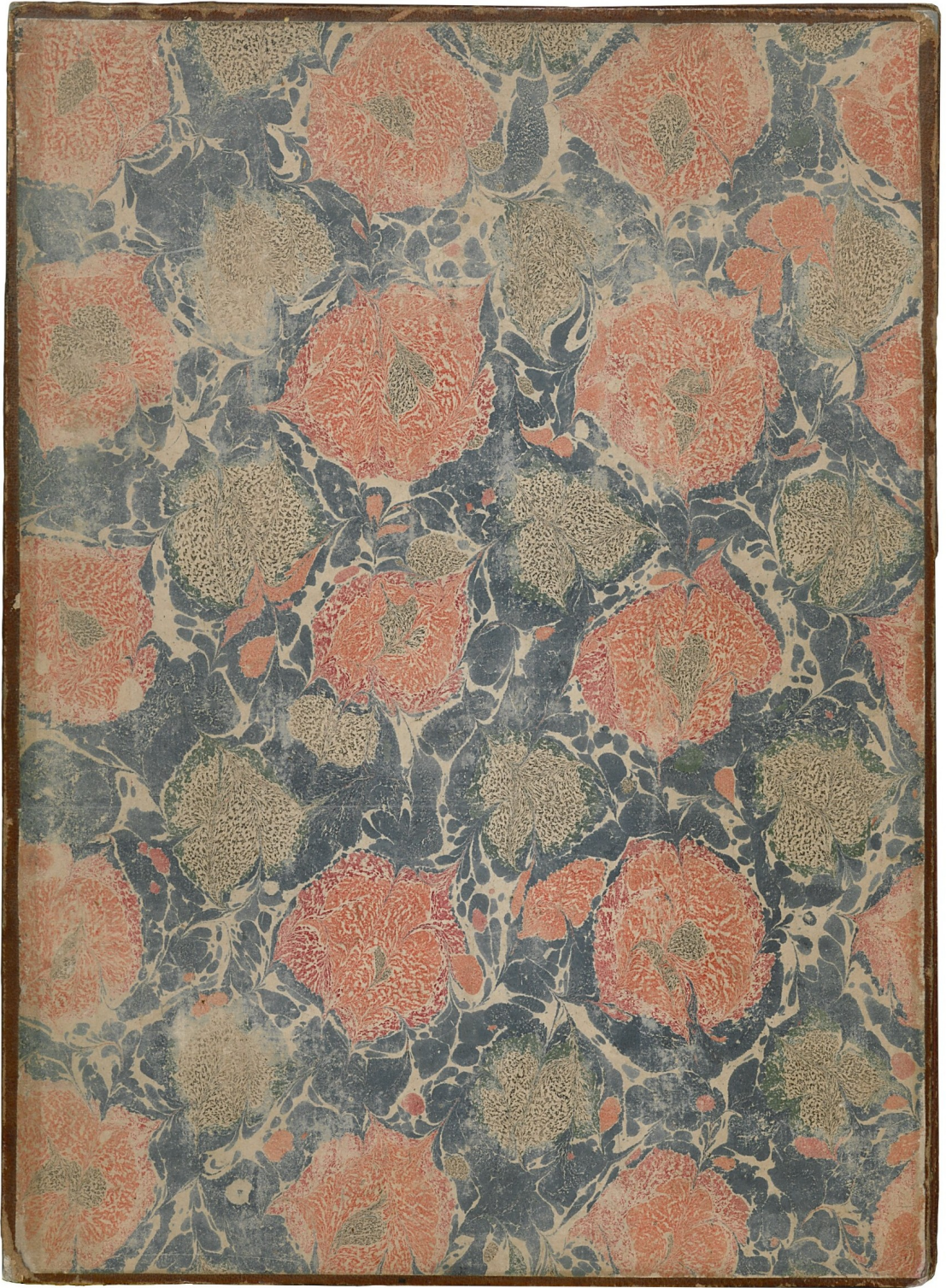
Katalog No: XXVIII

Demirbaş no:	34
Ebadı:	355x265, 140x75 mm.
Kıta adedi:	6 v.
Eser tarihi:	947/1540
Hattatı:	Abdülkâdir Şâh Mahmûd en-Nişâbûrî, Ahmed Hüseyinî , Mîr Alî, Münşî el-İhtiyâr, ⁸⁵ Şâh Muhammed Keşmîrî*
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Talik, nestalik, divani
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, minyatür, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde hatip ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine yan kâğıt olarak sarı kâğıt yapıştırılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevenmiştir.

85 Sevda ERCE, a.g.e., 86-87.



Resim 59: Sol kapak, K.N. XXVIII

Katalog No: XXIX

Demirbaş no:	35
Ebadı:	220x150, 150x75 mm.
Kıta adedi:	10 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Bilinmiyor
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Nestalık, ince nestalık
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde şal ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçelenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içinde yan kâğıt olarak krem rengi kâğıt yer almaktadır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından kâğıt ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 60: Sol kapak, K.N. XXIX

Katalog No: XXX

Demirbaş no:	36
Ebadı:	210x145, 130x70 mm.
Kıta adedi:	3 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Hâfız Osmân
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Talik
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (I. tip)

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde kumlu ebru mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında ebru ile kağıdın birleşim yerinde ince bir zencerek, dışında ve içinde birer kuzu mevcuttur. Kapak içine yan kâğıt olarak hatip ebrusu yapıştırılmıştır.

Körüklü murakkanın kıtaları sırt ve ağız kısımlarından deri ile bağlanmış, baş-etek kısımları çıplak bırakılmıştır.



Resim 61: Sol kapak, K.N. XXX



Resim 62: Sağ kapak iđi, K.N. XXX

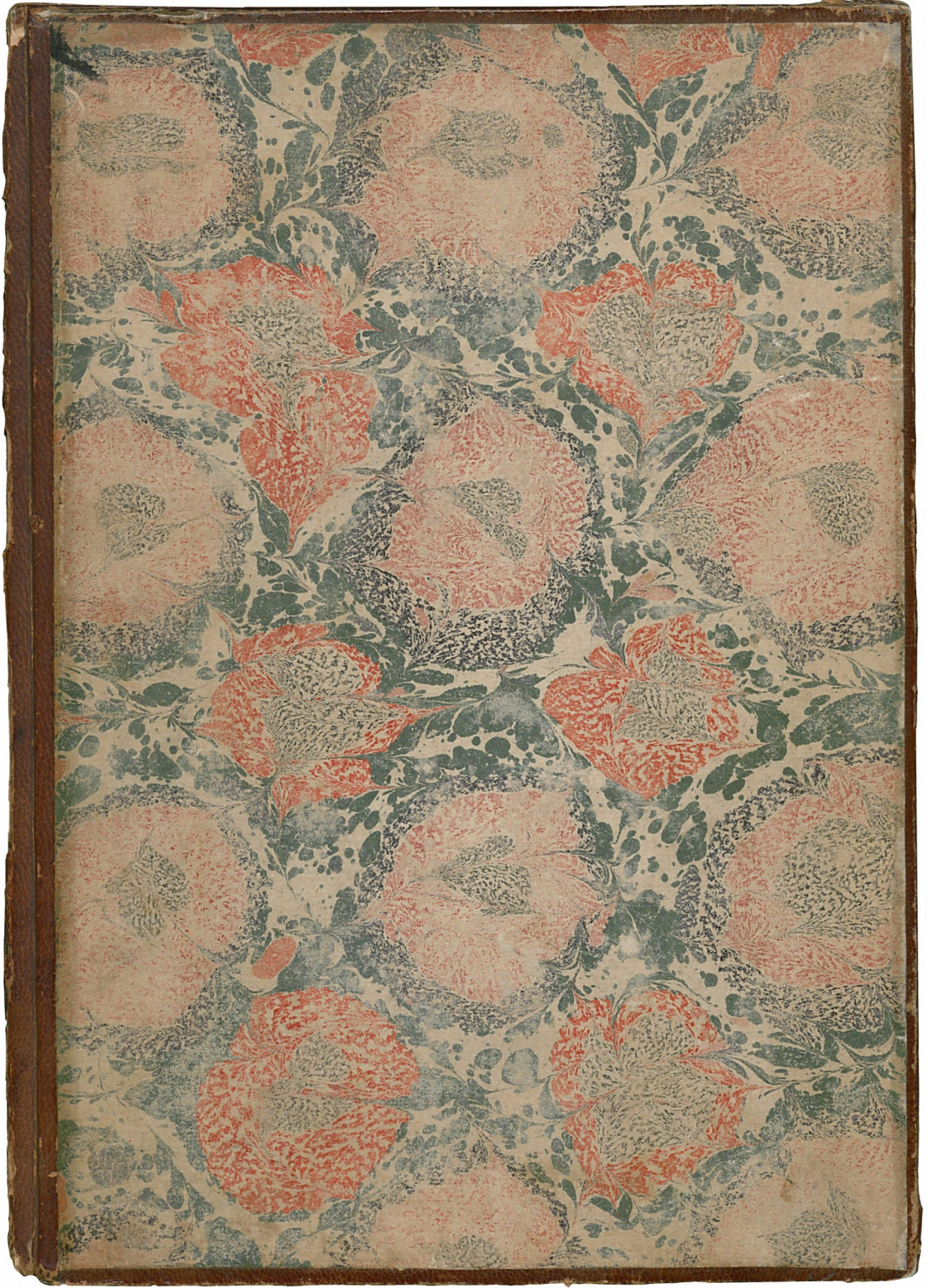
Katalog No: XXXI

Demirbaş no:	37
Ebadı:	282x200, 175x80 mm.
Kıta adedi:	10 v.
Eser tarihi:	Bilinmiyor
Hattatı:	Şekerzâde Seyyid Mehmed, Hoca Mehmed Râsim ⁸⁶
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, tezhip, ebru
Deri rengi:	Kahverengi
Cildinin çeşidi:	Ebru kaplı çârgûşe cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

Çârgûşe tekniği ile yapılmış olan bu kapakta mukavva üzerinde hatip ebrusu mevcuttur. Ebrunun dört kenarı kahverengi tonlarında bir deri ile çerçevenmiştir. Cetvel kısmında herhangi bir süsleme mevcut değildir. Kapak içine toz pembe kâğıt yapıştırılmıştır.

Kitap murakkanın kıtaları dört kenardan deri ile çerçevenmiştir.

86 Sevda ERCE, a.g.e., 91.



Resim 63: Sol kapak, K.N. XXXI

4. UYGULAMALAR

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Hamidiye Koleksiyonu murakkalarının incelendiği bu çalışmaya murakka uygulamaları da eklenmiştir. Yapılan uygulamalarla cilt sanatının ve murakka yapımının geliştirilip devam ettirilmesi, bu sahaya bir takım yenilikler getirilmesi hedeflenmiştir. Bu maksatlar ışığında iki tanesi serbest tasarım ve iki tanesi mezkûr koleksiyondan seçilen desenlerle çalışılmış röprodüksiyon olmak üzere dört tane murakka uygulaması yapılmıştır.

4.1. Uygulama I

Ebadı:	260x260, 190x190 mm.
Kıta adedi:	9 v.
Hattatı:	-
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Siyah
Cildinin çeşidi:	Şemse cilt
Murakkanın türü:	Sekizgen murakka

Araştırmamızda da anlatıldığı üzere tarihi eserlerimizden olan murakkanın kitap ve körüklü murakka olmak üzere iki çeşidi mevcuttur. Murakka yapımında yüzyıllarca aynı yöntem ve teknikler uygulanmıştır ve bugün de aynı şekilde yapılmaya devam etmektedir. Serbest tasarım olan bu çalışmada, farklı bir yol denenerek, murakka için yeni bir teknik oluşturulması hedeflenmiştir.

Klasik murakkalar her daim dikdörtgen, bazen de kare formda olurken bu uygulamada sekizgen form tercih edilmiştir. Sekizgen formda da körüklü veya kitap murakka yapılması mümkündür, ancak tekrardan kaçınmak maksadıyla bu yol tercih edilmemiştir. Yaptığımız uygulamada bir adet sekizgen merkez alınarak her bir kenarına aynı ebatta sekiz adet sekizgen eklenmiştir. Kurulan basit bir düzenek ile

eklenen her bir sekizgenin murakka kapanırken merkezdeki parçanın üzerine oturması, açılırken de çiçek yaprağı gibi tek tek etrafa dağılması sağlanmıştır.

Sekizgen murakkada merkez parçası ve etrafına eklenen sekiz parça ile toplamda dokuz adet sekizgen kullanılmıştır. Murakkanın içine yapıştırmak için tasarıma uygunluğu sebebiyle besleme ile Allah, Muhammed, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin lafızları tercih edilmiştir.

Uygulamaya mukavvaların yapımıyla başlanmış, ince mukavvalar üst üste yapıştırılarak sağlam mukavvalar elde edilmiştir. Kapaklar için 2 mm, içte kalan kıtalar için de 1 mm kalınlığında mukavvalar hazırlanmıştır. Mukavvalar belirlenen ebada uygun sekizgen formda, tamamen aynı boyda kesilmiştir. Kapak için hazırlanan mukavvalar, siyah sahtiyan keçi derisi ile kaplanarak ıstampa adı verilen aletle preslenmiştir. Kapağın merkezine sekiz kollu yıldızdan oluşan geçmeli bir desen, kalıp kullanılarak basılmıştır.

Hattat tarafından nakledilen yazılar kapakların içine ve diğer parçaların tek yüzlerine yapıştırılmış ve hepsinin etrafına aharlı ve mühreli bir ebru kullanılarak 3 cm genişliğinde pervaz yapılmıştır. İçte kalan kalan yedi adet kıtanın arka yüzleri için el yapımı kağıtlar kullanılmıştır. Kapaktaki desenin dış formu bordo kağıdın merkezine yerleştirilip kesilerek çıkarılmış, oluşan boşluğa da aynı ebattaki form siyah kağıttan kesilerek oturtulmuştur. Hazırlanan bu iki renkli kağıt yazıların arka yüzüne yapıştırılmış, ortadaki siyah parçanın üzerine kapakta kullanılan sekizgen kalıp basılmıştır. Bordo kağıdın üzerine de yıldız kullanılarak zerefşan atılmıştır.

İçte kalan yedi adet kıtanın her birinin yedi kenarı 5 mm kalınlığında siyah deri ile kaplanmış, merkez parçasına eklenecek birer kenar boş bırakılmıştır. Bu işlemin ardından kıtalar merkezdeki parça ile birleştirilmiştir. Murakka toplamda 58 parça derinin yapıştırılmasıyla oluşturulmuştur.

Kapakların tezyinatı şu şekildedir: Merkezde sekiz kollu bir yıldız mevcuttur. Büyük yıldızın merkezinde küçük sekiz kollu bir yıldız daha vardır. Ortadaki yıldız

ile büyük yıldızın kollarının uç kısımları arasında kalan altıgenin içine de geçme motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın dış formu ve içte kalan diğer formların kenarları altın ile çizgiler çekilerek bezenmiş, geçme motifleri de altın ile doldurulmuştur. Cetvel kısmında dışta ve içte altın ile çekilmiş birer kuzu, ortada ise soğuk şekilde vurulmuş çift s'li bir zencerek mevcuttur. Tüm altınlama işinde sarı altın kullanılmıştır. Kapağın tezyinatıyla murakka tamamlanmıştır.

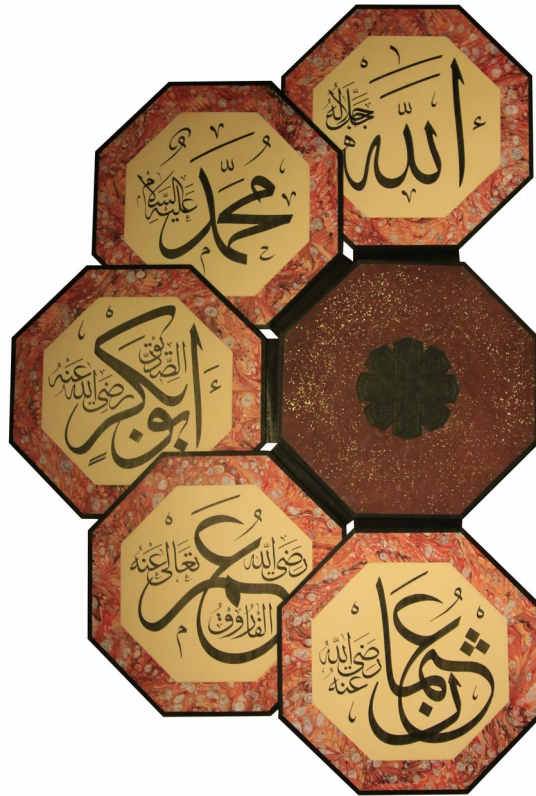


Resim 64: Sekizgen murakkanın üst kapağı, U. I



Resim 65: Murakkanın açılma aşamaları I (önden görünüm), U. I

Resim 66: Murakkanın açılma aşamaları II (önden görünüm), U. I



Resim 67: Murakkanın açılma aşamaları III (önden görünüm), U. I



Resim 68: Murakkamın tam açılmış hali (önden görünüm), U. I

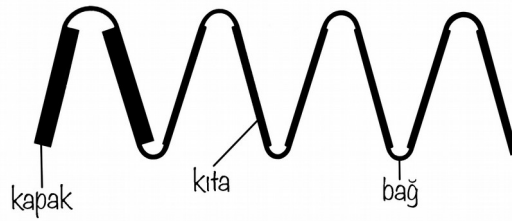


Resim 69: Murakkanın tam açılmış hali (arkadan görünüm), U. I

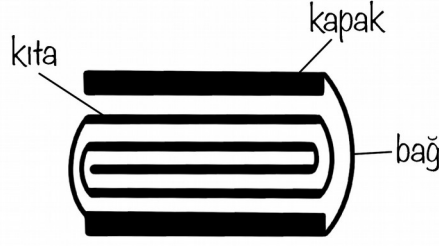
4.2. Uygulama II

Ebadı:	338x197, 250x108 mm.
Kıta adedi:	6 v.
Hattatı:	-
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	-
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, ebru
Deri rengi:	Bordo ve yeşil
Cildinin çeşidi:	Soğuk baskı mülevven şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka

Serbest tasarım olan bu murakkada da körüklü murakkanın katlanma şekline bir yenilik getirilmesi amaçlanmıştır. Körüklü murakkalarda ağız ve sırt kısmından birbirine eklenen kıtalar ön yüzleri birbirine bakacak vaziyette zikzak şeklinde katlanır. Bizim çalışmamızda kıtalar en içteki kıtadan başlayıp birbirinin üzerine sarılarak katlanmakta ve kapağın içine girmektedir. Bu yöntem, klasik tarzdaki körüklü murakkanın III. tipiyle benzerlik göstermektedir. Bu tipte de iki kapak birleşiktir ve kıtalar toplanarak kapakların içine girer. Klasik olan yöntemle bizim çalışmamızdaki yöntemin farkı kıtaların zikzaklı şekilde katlanmayıp birbiri üzerine sarılarak katlanmasıdır.



Şema 3: III. tip körüklü murakka



Şema 4: Serbest tasarım körüklü murakka

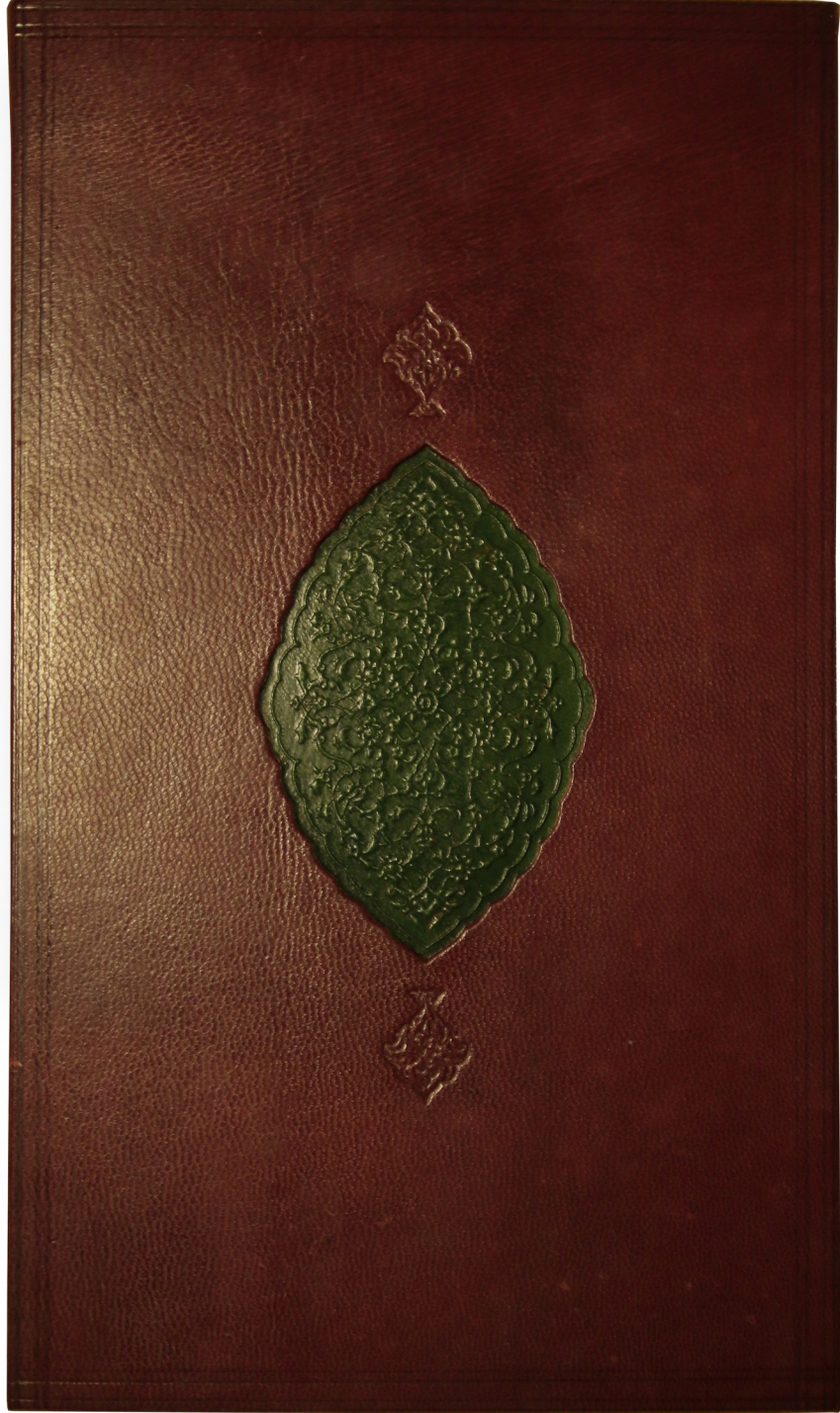
Dört kıtalı bu murakkada kapaklarla beraber altı adet mukavva kullanılmıştır. Kapaklarda kıtaların mukavvalarına göre daha kalın mukavva tercih edilmiştir. Bordo sahtiyan keçi derisi kullanılarak kapakların merkezine oval bir şemse basılmış, şemsenin birebir ebadında kesilen yeşil sahtiyan derinin şemse oyuntusuna yerleştirilip tekrar basılmasıyla mülevven şemse cilt elde edilmiştir. Şemsenin alt ve üst kısımlarına rûmî motifli bir sâlbek kalıbı basılarak kapaklar tamamlanmıştır. Şemseye basılan dişi kalıp, sâlbeğe basılan ise erkek kalıptır. Dişi ve erkek kalıpların aynı kapak üzerinde kullanımı yeni bir teknik arayışın neticesinde olmuştur.

Kıtalara ve kapakların içine daha sonra yazı yazdırılmak üzere 250x108 mm ebadında aharlı ve mühreli kağıt yapıştırılmış, kenarlarına iki farklı ebru kullanılarak 4'er cm genişliğinde pervaz yapılmıştır. İçte kalan dört kıtanın arka yüzlerine de açık yeşil renkte fabrikasyon kağıt yapıştırılmıştır.

Her bir kıta, kenarlarını 5 mm saracak şekilde bordo deri ile birleştirilmiş ve baş ile etek kısımları da deri şeritler ile kaplanmıştır. Birleştirilen kıtalar yine bordo deri ile kapaklara eklenmiştir.

Kapağın tezyinatı altın ile yapılmayıp soğuk baskı mülevven şemse cilt olarak tasarlanmıştır. Merkezde bulunan şemse ¼ simetrisinde olup hurdeli rûmî ve hatâyî grubu motiflerin kompozisyonundan oluşmaktadır. sâlbek ise ½ simetrisindedir ve yalın rûmî motifleriyle tasarlanmıştır. Şemsenin etrafına yekşah demiri ile bir tahrir

çekilmiş ve tığlar yapılmıştır. Cetvel kısmında altın kullanmadan yapılmış dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur.



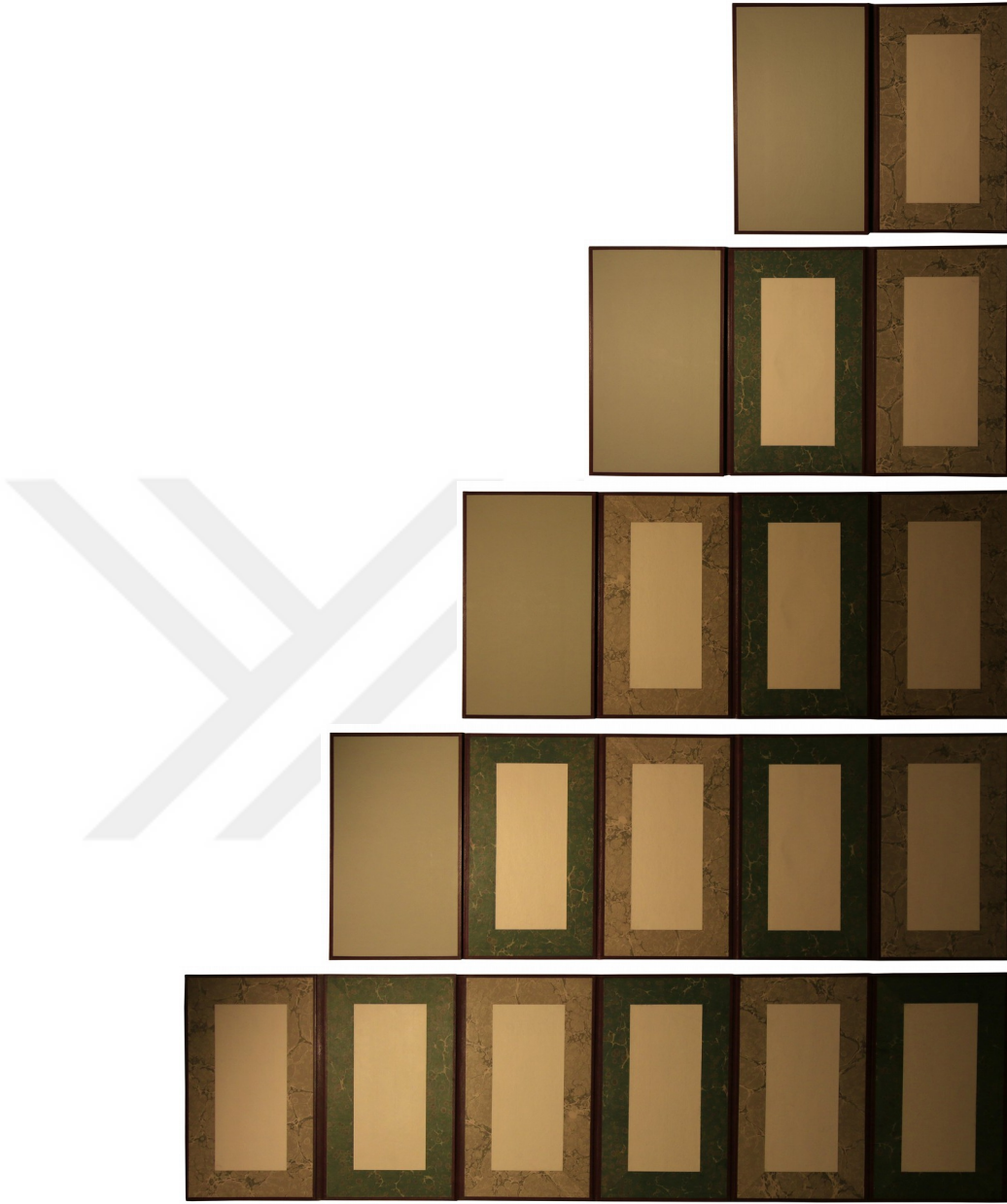
Resim 70: Yeni usul körüklü murakkanın sağ kapağı, U. II



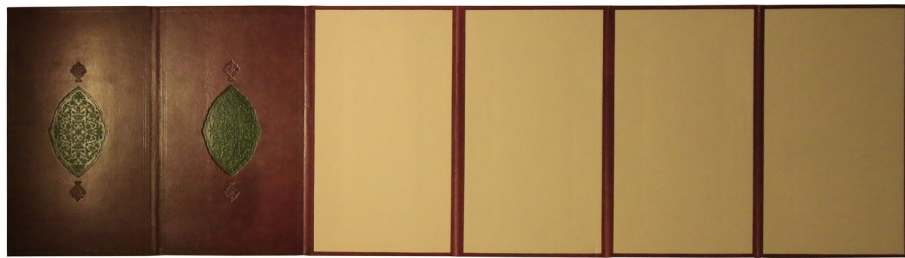
Resim 71: Şemse (detay), U. II



Resim 72: Şâlbek (detay), U. II



Resim 73: Körüklü murakkanın açılma aşamaları ( nden görünüm), U. II



Resim 74: Körüklü murakkanın tam açılmış hali (arkadan görünüm), U. II

4.3. Uygulama III

Ebadı:	307x209 mm.
Kıta adedi:	20 v.
Hattatı:	Hulûsî Efendi (tıpkıbasım)
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Talik
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat
Deri rengi:	Siyah
Cildinin çeşidi:	Şemse cilt
Murakkanın türü:	Körüklü murakka (II. tip)

Röprodüksiyon olarak uygulanan bu çalışmada XXV katalog numaralı eserin deseninden faydalanılmıştır. Kopya edilen desen bilgisayar ortamında vektör olarak çizilmiş, böylece kalıp yapımı için uygun hale getirilmiştir. Bu çizim kullanılarak metal malzemeden kalıp yaptırılmıştır.

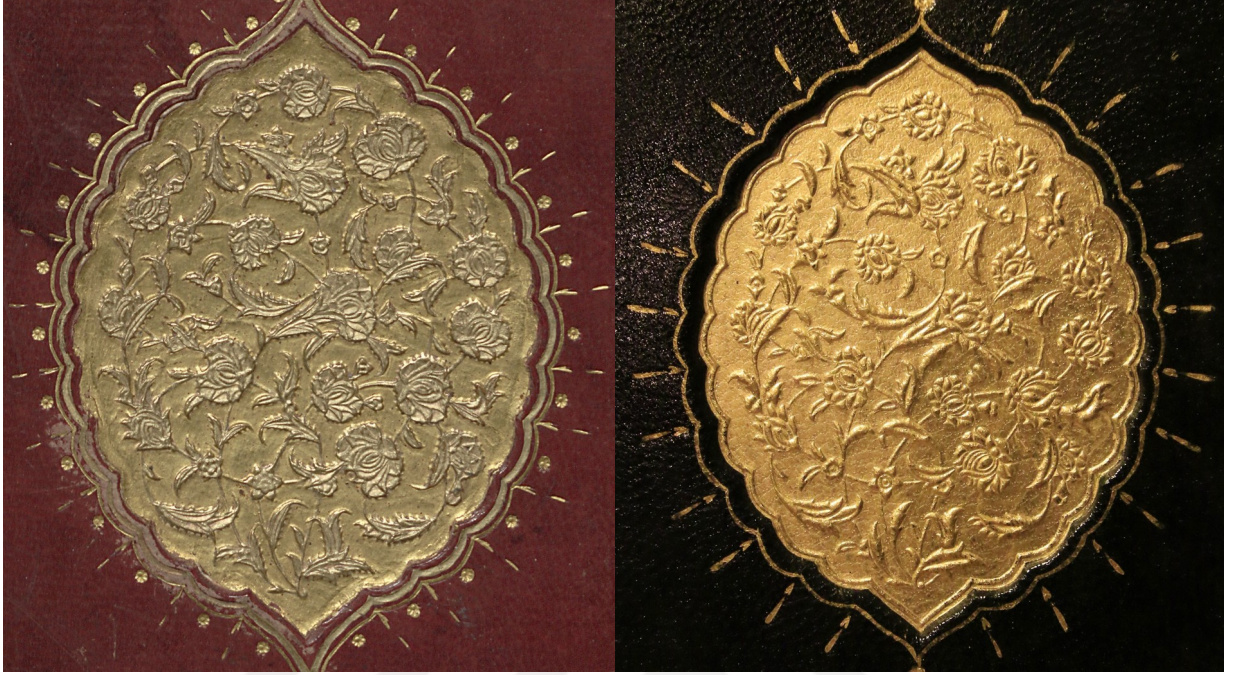
Kubbealtı Yayınevi tarafından tıpkıbasımı yapılan Hulûsî Efendi'nin Talik Meşk Murakkası isimli eser satın alınıp sırt kısmından kesilerek tek sayfa haline getirilmiş, arka yüzlerine ince mukavva yapıştırılarak murakka yapımına hazırlanmıştır. Hazırlanan kıtaların boş kalan yüzüne de zerefşan atılmış krem rengi el yapımı kağıt yapıştırılmıştır. Her bir kıta kenarlarını 5 mm saracak şekilde siyah deri ile çerçevelenerek klasik körüklü murakka haline getirilmiştir.

Kapaklar oyularak siyah sahtiyan keçi derisi ile kaplanmış ve hazırlanan şemse ile sâlbek kalıpları basılmıştır. Kapakların içine yan kağıt olarak kıtaların arka yüzüne uygulanan zerefşanlı kağıt yapıştırılmıştır.

Kapağın tezyini sarı altın ile yapılmış olup şemse ve sâlbeklerin içi tamamen altın ile doldurulmuştur. Şemse ve sâlbeklerin birleşim yerine nokta demiri ile çiçek şekli vurulmuş ve içine altın uygulanmıştır. Şemse ve sâlbeklerin etrafına altın ile bir tahrir ve tığlar çekilmiştir. Cetvel kısmında dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur.

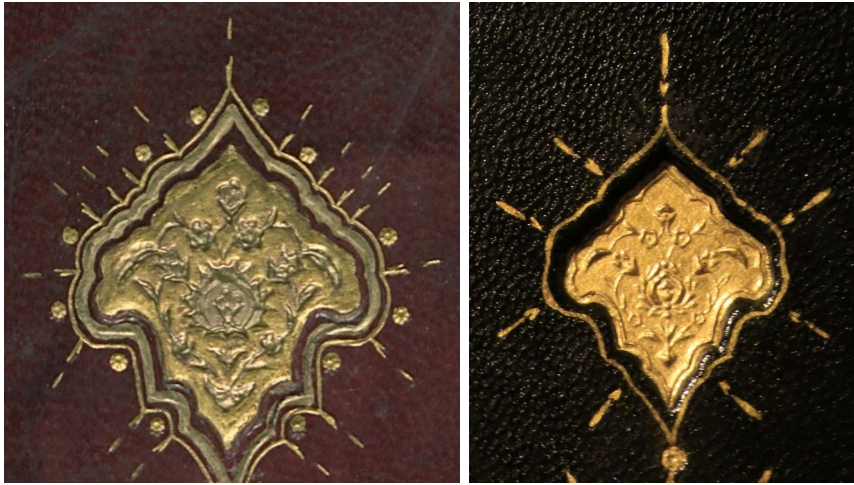


Resim 75: Körüklü murakkanın sağ kapağı, U. III



Resim 52: Orijinal şemse (detay), K.N. XXV

Resim 76: Röprodüksiyon şemse (detay), U. III



Resim 53: Orijinal sâlbek (detay), K.N. XXV

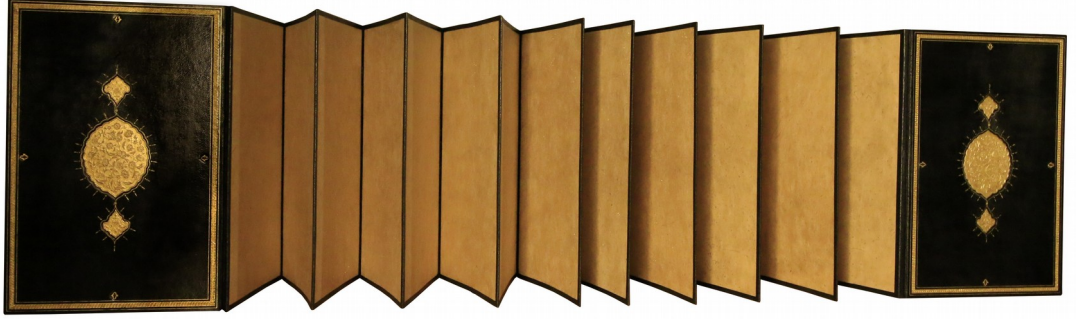
Resim 77: Röprodüksiyon sâlbek (detay), U. III



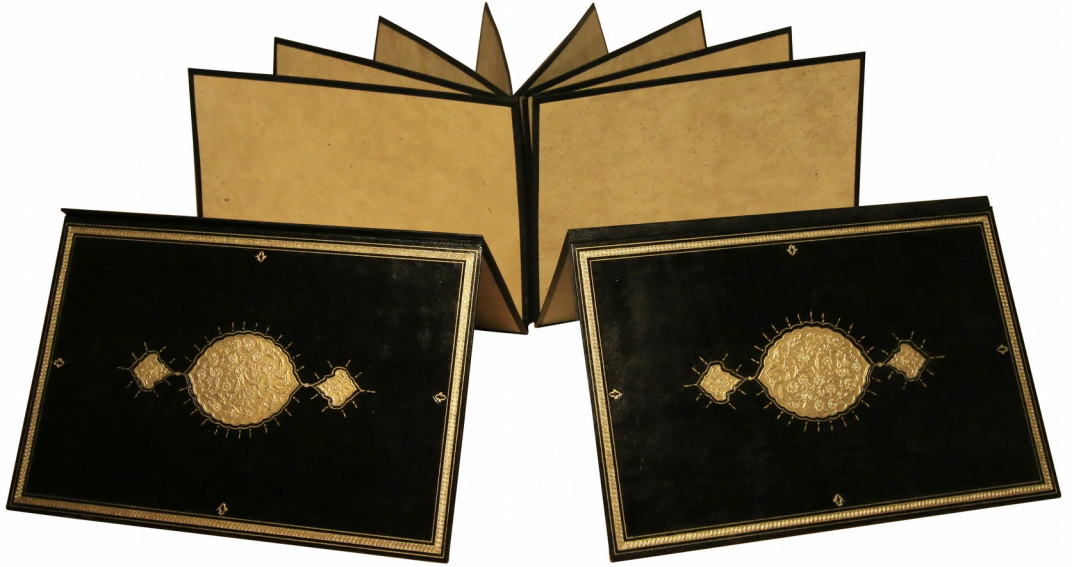
Çizim 29: Kalıp için hazırlanan şemse ve sâlbek çizimi, U. III



Resim 78: Körüklü murakka (önden görünüm), U. III



Resim 79: Körüklü murakka (arkadan görünüm), U. III



Resim 80: Körüklü murakka (arkadan görünüm), U. III

4.4. Uygulama IV

Ebadı:	311x218, 235x143 mm.
Kıta adedi:	20 v.
Hattatı:	Şevkî Efendi (tıpkıbasım)
İhtiva ettiği yazı çeşitleri:	Sülüs, nesih
İhtiva ettiği sanatlar:	Cilt, hat, ebru
Deri rengi:	Yeşil ve bordo
Cildinin çeşidi:	Mülevven şemse cilt
Murakkanın türü:	Düz (kitap) murakka

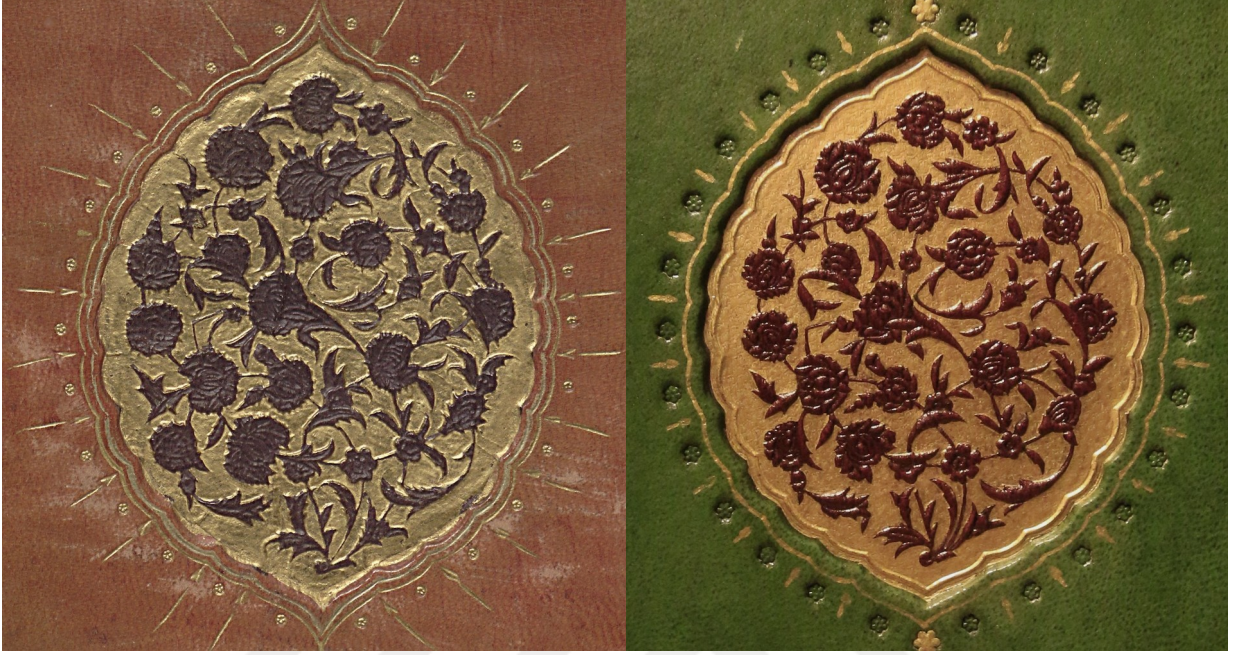
Röprodüksiyon olarak uygulanan bu çalışmada XXIV katalog numaralı eserin deseninden faydalanılmıştır. Kopya edilen desen bilgisayar ortamında vektör olarak çizilmiş, böylece kalıp yapımı için uygun hale getirilmiştir. Bu çizim kullanılarak metal malzemeden kalıp yaptırılmıştır.

Kubbealtı Yaymevi tarafından tıpkıbasımı yapılan Şevkî Efendi'nin Sülüs ve Nesih Meşk Murakkası isimli eser satın alınıp dikilerek kitap murakka yapımına uygun hale getirilmiştir. Kapaklar oyulup yeşil sahtiyan keçi derisi kullanılarak kapakların merkezine oval bir şemse ve sâlbek basılmıştır. Şemse ve sâlbekğin birebir ebadında kesilen bordo sahtiyan deriler oyuntulara yerleştirilip tekrar basılarak mülevven şemse cilt elde edilmiştir. Kapakların içine yan kağıt olarak murakkanın içinden kopya edilen ebru yapıştırılmıştır.

Kapağın tezyini sarı altın ile yapılmış olup şemse ve sâlbeklerin içi altın ayırma tekniği ile doldurulmuştur. Şemse ve sâlbeklerin birleşim yerine nokta demiri ile çiçek şekli vurulmuş ve içine altın uygulanmıştır. Şemse ve sâlbeklerin etrafına altın ile bir tahrir ve tığlar çekilmiştir. Her bir tığın arasına nokta demiri ile penç motifi vurulmuştur. Cetvel kısmında dışta bir kuzu, ortada bir zencerek ve içte bir kuzu mevcuttur. İçteki kuzunun köşe kısımlarında fırça ile çalışılmış küçük birer nokta bulunmaktadır. İçteki kuzunun yatay ve dikey eksenindeki orta noktalarında yine fırça ile çalışılmış üçlü grup noktalar bulunmaktadır. Her bir noktanın üzerine nokta demiri ile penç motifi vurulmuştur.

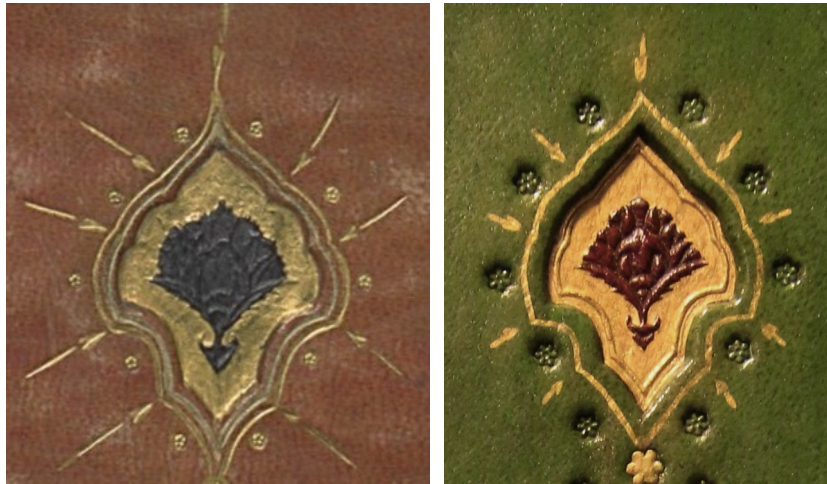


Resim 81: Körüklü murakkanın sağ kapağı, U. IV



Resim 48: Orijinal şemse (detay), K.N. XXIV

Resim 82: Röprodüksiyon şemse (detay), U. IV



Resim 49: Orijinal sâlbek (detay), K.N. XXIV

Resim 83: Röprodüksiyon sâlbek (detay), U. IV



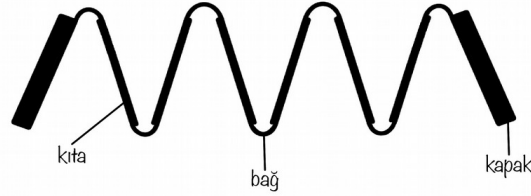
Çizim 30: Kalıp için hazırlanan şemse ve sâlbek çizimi, U. IV



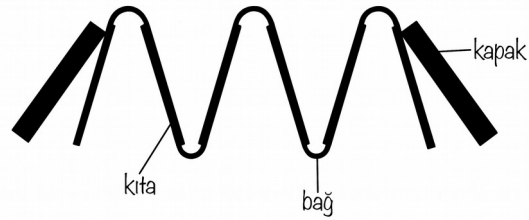
Resim 84: Düz (kitap) murakka (içten görünüm), U. IV

5. DEĞERLENDİRMELER

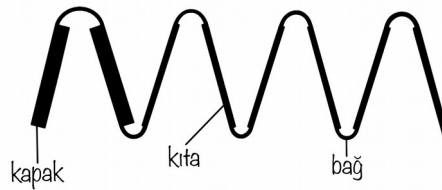
Hamidiye Murakka Koleksiyonu'nda toplamda otuz bir adet eser bulunmaktadır. Bu eserlerin yirmi yedi adedi murakka formunda, kalan dört eser de (I, II, III ve IV katalog numaralı eserler) kitap formunda, kağıda yazılmış, az yapraklı eserlerdir. Murakkaların dokuz adedi düz (kitap) murakka, on sekiz adedi körüklü murakkadır. Körüklü murakkalar kıtaların bir araya getirilme tekniği açısından üç farklı tipte değerlendirilmiştir. On sekiz adet körüklü murakkanın on altı adedi I. tipte, birer adedi de II. ve III. tiplerdedir. Murakkaların kıtalarının birbirine bağlanmasında deri, kâğıt ve kumaş kullanılmıştır. Toplam yirmi yedi adet olan murakkaların yirmi iki adedinin kıtalarını bağlamada deri, üç adedinin kıtalarını bağlamada kâğıt ve iki adedinin kıtalarını bağlamada da kumaş kullanılmıştır.



Şema 1: I. tip körüklü murakka



Şema 2: II. tip körüklü murakka



Şema 3: III. tip körüklü murakka

Koleksiyondaki eserlerin tamamı klasik cilt sanatının teknik özelliklerine bağlıdır ve hemen hepsi üslup bakımından dönemlerini yansıtmaktadırlar. I katalog numaralı eser haricinde eserlerin hiçbirinde sertap ve miklep mevcut değildir.

Kapak ölçüleri, farklı ebatlarda olup bu kapaklar küçük ve orta boy kapaklar olarak nitelendirilebilir. Koleksiyondaki en küçük kapak 145x85 mm ebadıyla III katalog numaralı eser, en büyük kapak 475x300 mm ebadıyla XXVII katalog numaralı eserdir. Kapakların boyu genelde 250 mm civarında, eni ise 160 mm civarındadır. Murakkaların ekserisi dikdörtgen formunda olup sadece XV katalog numaralı eser 243x220 mm ebadıyla kare forma yakındır.

İhtiva ettiği kıta sayısı bakımından incelenecek olursa, en az kıtalı eser XIV numaralı eser olup iki kıtayı havidir. En çok kıtalı eser de bulundurduğu yirmi dokuz kıta ile XXVI numaralı eserdir. Murakkaların genelinde yaklaşık onar adet kıta bulunmaktadır.

Eserlerin on yedi adedi deri kaplı cilt, geri kalan on dört adedi de kâğıt ve deri kaplı cilttir. Koleksiyondaki cilt çeşitlerinin dağılımı adet sıralamasına göre şöyledir: On üç adedi ebru kaplı çârgûşe cilt, dört adedi mülemma şemse cilt, dört adedi deri kaplı bezemesiz cilt, üç adedi yazma cilt, iki adedi mülevven şemseli yekşah cilt, bir adedi kâğıt kaplı çârgûşe cilt, bir adedi mülevven şemse cilt, bir adedi soğuk baskı şemse cilt, bir adedi şemse cilt ve bir adedi zerbahar cilttir.

Koleksiyondaki eserlerin on dört adedi üzerinde desen mevcuttur. Kapakların motif çeşitlerine göre dağılımı şöyledir: Altı adedi hatâyî grubu motifli, bir adedi hatâyî grubu ve bulut motifli, iki adedi rûmî motifli, dört adedi geçme motifli ve bir adedi de kafes formundadır. Hatâyî grubu bulunan desenlerin her birinde hatâyî, gonca, penç ve yaprak motifleri birlikte kullanılmıştır.

İncelenen eserlerin dokuz adedinde şemse formu mevcuttur. Cilt sanatında şemse formuyla birlikte sâlbek formunu kullanmak oldukça yaygındır. Bu dokuz adet şemseli kapağın yedi tanesinde sâlbek var, iki tanesinde yoktur. Şemse formuyla

birlikte köşebent formunu kullanmak da yaygın bir temayüldür. Ancak dokuz adet şemseli kapağın hiçbirinde bildiğimiz anlamda köşebent formu mevcut değildir. Sadece VI katalog numaralı eserde fırçayla yapılmış küçük köşe süslemesi mevcuttur.

Deri kaplı ciltlerin yedi tanesi şemse cilt türündedir. Bu eserlerin altınlama şekillerine göre dağılımı şu şekildedir: Dört tanesi mülemma, iki tanesi alttan ayırma ve bir tanesi soğuk baskı türündedir.

Toplamda on üç adet olan ebru kaplı çârgûşe ciltlerin ebru türlerine göre dağılımı şu şekildedir: Üç adedi hatip ebrusu, iki adedi kumlu ebru, iki adedi neftli ebru, iki adedi şal ebrusu, bir adedi gelgit ebru, bir adedi neftli gelgit ebrusu, bir adedi neftli şal ebrusu ve bir adedi de serbest şal ebrusudur.

Eserlerin sekiz adedinde cetvel kısmı mevcut değildir. Bu ciltlerin tamamı ebru kaplı çârgûşe cilttir. Kalan yirmi üç adet cildin cetvel kısmı mevcuttur. Fakat bu yirmi üç cildin iki adedinin de zencereği mevcut olmayıp cetvel kısmı sadece kuzulardan oluşmaktadır.

Tamamı deri kaplı olan ciltlerde süsleme unsuru olarak kullanılan tığ, tahrir ve nokta kullanımı bakımından dağılım şu şekildedir: Deri kaplı on yedi kapağın on bir tanesinde noktalar kullanılmıştır. Deri kaplı on yedi adet kapağın on üç adedinde tığ kullanımı mevcuttur. Şemse formu ihtiva eden dokuz adet kapağın tümünde şemse ve -varsa- sâlbek etrafına tahrir çekilmiştir.

Cilt sanatında kapak tezyinatında kullanılan temel boyar madde altındır. Toplam otuz bir adet kapağın yirmi iki tanesinde altın kullanılmış, dokuz tanesinde kullanılmamıştır. Bu dokuz adet altınsız kapağın sekiz tanesi çârgûşe cilt, bir tanesi soğuk baskı şemse cilttir.

Kapaklarda kahverengi, koyu kahverengi, kızıl-kahve, bordo-kahve, taba, kırmızı, bordo, lacivert ve siyah deri renkleri kullanılmıştır. En çok kullanılan deri renkleri kahverengi ve bordo tonlarıdır.

Eserlerin kapak içleri incelendiğinde bir eserin kapak içinin yan kağıdı bulundurmayıp doğrudan yazı kısmıyla başladığı görülmüştür (katalog no. XIV). Eserlerden üç tanesinin kapak içi deri ile kaplanmış ve bunların ikisinde deri sade bırakılırken diğerinde derinin üzerine altın ile şemse ve sâlbek dış formları çizilmiştir (katalog no. XXIV). Geriye kalan yirmi yedi eserin kapak içinde kâğıt ve ebru mevcuttur. Bunlardan on yedisinin içi çeşitli renklerde bezemesiz kâğıtlarla kaplıdır. Yan kâğıtlarda genellikle krem rengi, açık kahve, sarı, açık pembe ve açık yeşil tonlarında kâğıtlar kullanılmıştır. On tane kapağın içi de ebru kaplı olup ebru çeşitlerinin dağılımı şöyledir: Dört adedi neftli şal ebrusu, iki adedi hatip ebrusu, iki adedi neftli ebru, bir adedi gelgit ebru, bir adedi neftli battal ebrusu ve bir adedi de şal ebrusudur.

Murakkaların çoğunda sülüs ve nesih hattı alt alta yazılmak suretiyle kullanılmıştır. İkisinin ayrı ayrı yazıldığı örnekler de mevcuttur. Bu yazıların dışında muhakkak, reyhanî, tevkî, rika, talik, nestalik ve divani yazıları da mevcuttur. Koleksiyondaki murakkalar en çok hat sanatı ürünlerini ihtiva etmekle birlikte birçoğunda tezhip de görülür. Bu tezhiplerin arasında çok iyi örnekler de görüldüğü gibi, çoğu vasat seviyededir. XXVII katalog numaralı eser tuğra ve XXVIII katalog numaralı eser de güzel minyatür örnekleri ihtiva etmesi bakımından diğer eserlerden ayrılmaktadır.

Toplamda otuz bir adet eserin on altısının tarihi tespit edilememiştir. Geriye kalan on beş adet eserin tarihi malumdur. Bunlardan XXVI ve XXVII katalog numaralı eserlerde birden fazla tarih tespit edilmiştir. Bunun sebebi bu eserlerin toplama murakka olmasıdır. Elde olan tarihlerden en erkeni 901/1495 yılına en geç tarihli olanı ise 1158/1745 yılına isabet etmektedir.

Koleksiyondaki murakkaların çoğunda ketebe kaydı mevcuttur. Bu sayede hattat imzaları tespit edilebilmiştir. Otuz bir adet eserin yirmi sekiz tanesinin hattatı malum, üç tanesinin hattatı meçhuldür. Dört tanesinde birden çok hattat imzasına rastlanmıştır. Ki bunlar toplama murakka olan XXVI, XXVII, XXVIII ve XXXI katalog numaralı eserlerdir.

Ketebesini malum yirmi sekiz adet eserde toplamda otuz dört hattat imzası tespit edilmiştir. İsmi geçen hattatların pek çoğu Türk hattatı olup koleksiyondaki birkaç toplama murakkada İranlı hattatların eserleri de mevcuttur. Tespit edilen yedi adet imzası ile Hâfız Osmân, dört adet imzası ile Şeyh Hamdullah, üçer adet imzaları ile Derviş Alî ve Hoca Mehmed Râsim, ikişer adet imzaları ile de Hoca Hâmed Enverî ve Yahyâ Efendi koleksiyon içerisinde en fazla eser vermiş hattatlardır. Tüm hattat isimleri katalog numaralarıyla birlikte tablolar kısmında verilmiştir.

Katalog çalışmalarının haricinde murakka uygulamaları da yapılmış, çalışmaların neticesinde tarafımda iki yeni usul bulunmuştur. İlki, I numaralı uygulamada murakkanın sekizgen formda olup merkezde bulunan sekizgenin her bir kenarına bağlı sekiz adet sekizgen kıtanın açılıp kapanması usulüdür. İkincisi ise II numaralı uygulamada, birbirine bağlı iki kapağa ilk kıtadan monte edilmiş körüklü murakkanın en sondaki kıtasından başlanarak birbiri üzerine kumaş topu gibi sarılarak kapandığı ve kapakların içine girdiği usuldür. III ve IV numaralı uygulamalarda ise koleksiyonda mevcut iki adet eserin şemse ve sâlbek desenleri birebir çizilip kalıp yaptırılarak tarihi desenler günümüz ciltlerine uygulanmıştır.

6. SONUÇ

Bu çalışma, bizlere Türk ve İslam sanatının en güzel örneklerini seyir imkanı veren ve meydana getirildiği çağların yazı ve resim albümü diyebileceğimiz “murakkalar” üzerine yapılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Murakka Koleksiyonu’nda bulunan otuz bir adet eser, cilt sanatı merceğinde incelenerek her bir eser için değerlendirmeler yapılmış ve bu çalışmada paylaşılmıştır.

Eserlerde mevcut tarihler ve ketebe kayıtlarından elde edilen bilgilere göre koleksiyonda yer alan eserler, yazıları itibarıyla XV. yüzyılın sonundan XVIII. yüzyılın ortalarına varan geniş bir devrin ürünüdür. Bu eserlerin toplanıp murakka haline getirilip ciltlenmesi de muhtemel ki XVII ve XVIII. yüzyıllar civarında gerçekleşmiştir. Zira esere ait kapaklar daha ziyade bu devirlerin hususiyetlerini taşımaktadır.

Eserlerin büyük bir kısmı Türk hattatlar tarafından kaleme alınmıştır ve gerek cildi, gerekse ebrusu, tezhibi, miyatürü bakımından Osmanlı sanatının ürünüdür. Yalnızca XXVIII ve XXIX katalog numaralı eserler İran menşelidir. Koleksiyondaki murakkaların pek çoğu mürettep murakka, birkaçı da toplama murakkadır. Tüm koleksiyondaki yazı çeşitlerinin büyük kısmını sülüs-nesih birlikteliği işgal eder.

Tamamı Türk cilt sanatı hususiyetleri gösteren kapaklar devirlerinin özelliklerini yansıtmaktadır. Ciltlerin biri haricinde, diğer kapaklarda sertap ve miklep kullanılmamıştır. Koleksiyondaki hiçbir ciltte köşebent kullanılmamıştır. Bu hususlar dışındaki tüm veriler koleksiyondaki ciltlerin, klasik cilt sanatı teknik ve kaideleriyle örtüştüğüne işaret eder. Ciltlerin büyük bir kısmı deri kaplı olup, yarıya yakını da kâğıt malzeme kaplı çârgûşe ciltlerden oluşmaktadır. Deri kaplı ciltlerin de tamamı değil, ancak bir kısmı “türünün zengin örneği” diyebileceğimiz özelliktedir.

Mezkûr koleksiyonda bulunan şemse ciltlerin tamamında hatâyî grubu motiflerin tercih edildiği görülmüştür. Yekşah ve yazma ciltlerde ise rûmî motifleri ile geçme motifi tercih edilmiştir. Klasik devrin yardımcı süsleme unsurları olan nokta ve tığlar

bu koleksiyonun ciltlerinde de yoğun şekilde kullanılmıştır. Yine tezyinin önemli unsurlarından olan cetvel ve zencerekler de yoğunlukla kullanılmıştır. Koleksiyondaki ciltlerin dörtte birlik kısmında cetvel ve zencerek kullanılmamış olmasının sebebi ebru kaplı çârgûşe eserlerin adetçe fazlalığıdır.

Gerek kapak dışı, gerek kapak içi süsleme elemanı olarak ebru, bu koleksiyonun ciltlerinde önemli derecede mevcuttur. Ebrunun birçok çeşidi kapaklarda kullanılmış, murakkaların kıtalarında da dış pervaz olarak ebrudan çokça istifade edilmiştir. Ebru haricinde, kapakların içinde çeşitli renklere boyanmış, tek renk kâğıtlar yan kağıdı olarak çokça kullanılmıştır.

Eserlerde ekseriyetle kahverengi ve bordonun tonlarında deriler kullanılmıştır. Kırmızı, taba, lacivert ve siyah deriler de mevcuttur, ancak azınlıkta kalır. Kapak tezyinatında boyar madde olarak sadece altından istifade edilmiştir. Kapakların üçte ikisinde altın kullanımı mevcuttur.

Ortalama 400-500 yaşında olan bu eserlerde bazı deformasyonlara rastlanmakla birlikte genel itibarıyla iyi korunmuş eserlerdir. Fakat yine de kütüphanenin öncelik sırası içindeki konumlarına göre bakım ve onarıma ihtiyaçları vardır.

Murakkalar, Türk ve İslam sanatının en kıymetli, en güzide hat, tezhip, minyatür, katı', ebru eserlerini muhafaza ederek günümüze ulaşmasını sağlamış, son derece ehemmiyetli kültür mirasımızın yüzyıllar boyunca hayatta kalmasına katkıda bulunmuştur. Bunu yaparken de çalışmamızın merceği konumunda olan cilt sanatını kullanmış, cilt sanatının malzeme ve teknikleriyle hazırlanmıştır.

Yapılan uygulamalarda, bulunan yeni usuller ile cilt sanatına teknik açıdan katkı sağlanmaya çalışılmış, koleksiyondan seçilen desenlerin çizilip kalıbının yaptırılması ile de tarihi desenlerin bugünün cilt sanatında uygulanması amaçlanmıştır.

Çalışmamız Hamidiye Murakka Koleksiyonu eserlerini cilt ve biraz da ebru sanatı yönünden ele almıştır. Hat sanatı merceğinde bir katalog çalışması halihazırda

mevcuttur. Bunun dışında koleksiyonda tezhip ve minyatürleri yönünden incelenmeye ve değerlendirmeye tabi tutulması gereken eserler de mevcuttur. Hamidiye Murakka Koleksiyonu ve diğer koleksiyon, kütüphane ve müzelerde bulunan birçok murakka araştırmacıların alakasını beklemektedir.



7. EKLER (7.1. Tablolar)

Tablo 1: Murakkaların Künye Bilgileri

Katalog no:	Deri rengi	Ebat	Eser tarihi	Kıta adedi
VVVI	Kahverengi	210x145 mm	-	10 v.
XXX	Kahverengi	220x150 mm	-	3 v.
XXIX	Kahverengi	355x265 mm	947/1540	10 v.
XXVIII	Kahverengi	475x300 mm	1072/1661-1135/1722	6 v.
XXVII	Bordo-kahve	325x250 mm	1080/1669- 1158/1745	19 v.
XXVI	Bordo-kahve	250x185 mm	-	29 v.
XXV	Taba rengi ve acı kahve	365x290 mm	-	5 v.
XXIV	Bordo	265x180 mm	1143/1730	8 v.
XXIII	Acı kahve ve kırmızı	225x160 mm	1083/1672	8 v.
XXII	Bordo	310x170 mm	1098/1686	11 v.
XXI	Kahverengi	250x180 mm	-	10 v.
XX	Kahverengi	245x164 mm	-	11 v.
XIX	Kahverengi	230x155 mm	-	17 v.
XVIII	Kahverengi	245x170 mm	1079/1668	14 v.
XVII	Kahverengi	255x185 mm	1083/1672	8 v.
XVI	Koyu kahve	243x220 mm	1102/1690	4 v.
XV	Bordo	295x175 mm	901/1495	16 v.
XIV	Kahverengi	275x205 mm	-	2 v.
XIII	Bordo	230x165 mm	-	4 v.
XII	Kahverengi	260x175 mm	-	20 v.
XI	Koyu kahve	220x120 mm	1068/1657	4 v.
X	Bordo	302x230 mm	-	6 v.
IX	Bordo	260x175 mm	-	8 v.
VIII	Bordo	220x170 mm	911/1508	10 v.
VII	Bordo	213x165 mm	1082/1671	6 v.
VI	Bordo	365x240 mm	-	7 v.
V	Lacivert	145x85 mm	-	8 v.
IV	Kahve-bordo	257x184 mm	1150/1737	11 v.
III	Siyah ve bordo	235x135 mm	1023/1614	22 v.
II				17 v.
I				15 v.

Not: Tablodaki koyu harfle yazılı alanlar, verilerin kendi kategorisi içindeki *en büyük/en küçük*, *en eski/en yeni* ve *en fazla/en az*lığın ifade etmektedir.

Tablo 2: Murakka Türleri ve Bağlama Malzemeleri

Katalog no:	I	II	III	IV	V	IV	VI	VII	VIII	IX	X	IX	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	IXX	IIXX	IIIXX	IXXIV	IXXV	IXXX	IIXXV	IIIXXVI	IXXIX	IXXX	IXXXI	
Kitap formunda	•	•	•	•																													
Düz (kitap) murakka								•				•	•		•											•	•	•	•				•
I. tip körüklü murakka					•		•			•	•			•		•	•	•	•	•	•	•	•	•						•	•		
II. tip körüklü murakka						•																											
III. tip körüklü murakka															•																		
Deri ile bağlı murakka					•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•	•	•			•		•	•	•
Kâğıt ile bağlı murakka						•																				•				•			
Tekstil ile bağlı murakka																						•					•						

Tablo 4: Kapak Dışı Motif, Altınlama Tekniği ve Ebruların Türleri

Katalog no:	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV	XXVI	XXVII	XXVIII	XXIX	XXX	XXXI
Bulut motifi						•																									
Geçme motifi	•													•				•													
Hatâyî motifi				•		•									•				•					•	•	•					
Rûmî motifi							•															•									
Kafes formu			•																												
Altın ayırma tekniği																								•							
Mülemma tekniği				•		•									•										•						
Mülevven tekniği							•																•		•						
Soğuk baskı tekniği																										•					
Gelgit ebru													•																		
Hatip ebrusu																				•								•			•
Kumlu ebru								•																							
Neftli ebru																•						•									
Neftli gelgit ebrusu												•																			
Neftli şal ebrusu		•																													
Serbest şal ebrusu				•																											
Şal ebrusu										•																			•		

Tablo 5: Kapak Dışı Cilt Süsleme Unsurları

Katalog no:	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV	XXVI	XXVII	XXVIII	XXIX	XXX	XXXI			
Cetvel	•	•	•	•		•	•	•	•	•			•	•	•		•	•	•				•	•	•	•	•	•				•		
Nokta	•		•	•		•	•		•	•				•				•	•				•	•	•	•								
Sâlbek				•		•	•												•				•		•	•								
Şemse				•		•	•								•				•				•		•	•	•							
Tahrir				•		•	•								•				•				•		•	•	•							
Tığ	•			•		•	•			•				•	•			•	•				•	•	•	•	•							
Zencerek	•	•	•	•		•	•	•	•	•	•		•	•	•		•	•	•				•	•	•	•	•	•	•				•	

Tablo 9: Hattatlar (İ-Y)

Katalog no:	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI	XXII	XXIII	XXIV	XXV	XXVI	XXVII	XXVIII	XXIX	XXX	XXXI
İbrâhim Bîzebân Ağa																							•								
İmâd el-Hasenî	•																														
İsmâil																										•					
İsmâil bin Alî															•																
İsmâil Zühdf																							•								
Mehmed Belgradî																										•					
Mîr Alî																												•			
Muhammed Nûrî el-Mısrî																										•					
Mustafa Dede																											•				
Münşî el-İhtiyâr																												•			
Seyyid Hamdî																											•				
Suyolcuzâde Mustafa																•															
Şâh Mahmûd en-Nişâbûrî																												•			
Şâh Muhammed Keşmîrî																												•			
Şekerzâde Seyyid Mehmed																															•
Şeyh Hamdullah			•			•					•			•																	
Yahyâ Efendi							•					•																			
Yedikuleli Seyyid Abdullah																										•					

8. KAYNAKLAR

Kitaplar

Anonim (1974), **Süleymaniye Kütüphanesi**, Matematik Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

ATBAŞ, Zeynep Çelik (2003), **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H.2155 Numaralı Murakka**, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AYVERDİ, İlhan (2005), **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, II, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.

BAL, Gülizar (2014), **Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakkalar (Âşir Efendi, Galata Mevlevihanesi ve Yazma Bağışlar Koleksiyonu)**, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BİNARK, İsmet (1975), **Eski Kitapçılık Sanatlarımız**, Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara.

ÇIĞ, Kemal (1971), **Türk Kitap Kapları**, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Kültür Hizmeti, İstanbul.

DENER, Halit (1957), **Süleymaniye Umumi Kütüphanesi**, Maarif Basımevi, İstanbul.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2007), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara.

ERCE, Sevda (2012), **Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakkalar: (Süleymaniye ve Hamidiye Bölümü)**, yayınlammamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KUNDAK, Ali Nihat (2004), **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki H.2135 Numaralı Murakka**, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÖZEN, Mine Esiner (1985), **Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü**, Prof. Dr. Nâzım Terzioğlu Basım Atölyesi, İstanbul.

ÖZEN, Mine Esiner (1998), **Türk Cilt Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ÖZÖNDER, Hasan (2003), **Ansiklopedik Hat, Tezhip Sanatları Deyim ve Terimleri Sözlüğü**, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya.

RADO, Şevket (1984), **Türk Hattatları**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul.

SERİN, Muhittin (2010), **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Şemseddin Sâmî (h. 1317), **Kâmûs-ı Türkî**, İkdâm Matbaası, İstanbul.

Makaleler

ACAR, Şinasi (1998), "Kıt'a ve Murakkaalar", **Antik & Dekor**, 49: 166-175.

Anonim (1976), "Murakka", **Türk Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 448.

ARITAN, Ahmet Saim (1993), “Ciltçilik”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, VII: 551-557.

ARSEVEN, Celal Esad (1966), “Murakka”, **Sanat Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 1474.

ASLANAPA, Oktay (1982), “Osmanlı Devri Cild Sanatı”, **Türkiyemiz**, 28, Ekim: 12-17.

ÇAKIRTAŞ, Aydın (2009), “Kitaba İşlenen Medeniyet: Türk Cilt Sanatı”, **El Sanatları**, 7: 115-119.

DALKIRAN, Ahmet (2012), “On Yedinci Yüzyıl Osmanlı Minyatürlerinde Sıra Dışı Bir Eğilim: Müstehcenlik” **İdil**, I, 5: 112-131.

DERMAN, Uğur (1981), “The Murakka an Album of Calligraphic Collages”, **İlgi**, 32, Kasım: 40-43.

DERMAN, Uğur (1999), “Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, XI: 17-25.

DERMAN, Uğur (2002) “Osmanlı Hat Sanatı”, **Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler**, İstanbul: 1-44.

DERMAN, Uğur (2006) “Murakka”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XXXI: 204-205.

NAKİLCİOĞLU, İsmail Hakkı (2015), “Sanat Tarihimizdeki İlk Grafik Üstadı Hattat Ahmed Şemseddin Karahisari ve Sülüs Hurufat Meşk Murakka Eseri”, **İslam ve Sanat Tartışmalı İlmi Toplantısı Bildirileri**, 7-9 Kasım 2014, Akdeniz Üniversitesi, Antalya: 737-763.

ÖZDENİZ, Engin (1981), “Türk Cilt Sanatı”, **Sanat Dünyamız**, 21, Ocak: 21-28.

ÖZEN, Mine Esiner (1987), “Klasik Cilt Sanatımızın Özellikleri”, **Antika**, 25: 4-10.

ÖZSAYINER, Zübeyde Cihan (1986), “Hat Sanatında Murakkalar”, **Antika**, 14: 16-21.

ÖZSAYINER, Zübeyde Cihan (1999), “Mustafa Dede bin Abdullah”, **Antik & Dekor**, 50: 188-190.

SERİN, Muhittin (1997), “Hamdullah Efendi, Şeyh”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XV: 449-452.

SERİN, Muhittin (1999), “Osmanlı Hat Sanatı”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, XI: 26-34.

SERİN, Muhittin (2006), “Mustafa Dede”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XXXI: 293.

TANINDI, Zeren (1984), “İslam’da Kitap Kapları ve Ustaları”, **Yeni Boyut**, 23, Mayıs: 20-22.

TAŞKALE, Faruk (1991), “Geleneksel Hat, Tezhip, Minyatür ve Cilt Sanatlarımızın Biraraya Toplandığı Fatih Divanı”, **Antik & Dekor**, 13: 28-31.

Kataloglar

60 Sihirli Dokunuş, (2017), sergi kataloğu, İstanbul.

İnternet Siteleri

<https://www.fikriyat.com/>

<https://www.hisour.com/>

<http://www.kalem-guzeli.org/>

<https://www.ketebe.org/>

<https://www.sakipsabancimuzesi.org/>

<http://www.suleymaniye.yek.gov.tr/>



9. ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında İstanbul'da doğdu. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Lisans eğitimi esnasında klasik cilt öğrenmeye başladı. 2013-2016 yılları arasında İslam Seçen ve Ayşe Betül Oral'dan klasik İslam cildi teknik ve üsluplarını öğrendi. 2015–2017 yıllarında Saadet Gazi'den kâğıt restorasyon ve konservasyonu üzerine dersler aldı. 2016 yılından bu yana Gürcan Mavili ile cilt restorasyonu ve konservasyonu üzerine çalışmaktadır. 2016 yılının mart ayında Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde çalışmaya başladı. 2018 yılının haziran ayına kadar bu kurumda cilt ekibinin başında bulundu ve cilt restorasyonu çalışmaları yaptı. 2016'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Cilt Anasanat Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2017 yılının ekim ayından bu yana Sakarya Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi'nde cilt branşında usta öğreticilik yapmaktadır. Çalışmaları farklı karma sergilerde yer alan Burak Kara, 2017'de yapılan 7Tepe7Sanat Yarışması'nda cilt branşında üçüncülük, 2018'de yapılan Geleceğin Ustaları Yarışması'nda cilt branşında mansiyon derecelerini elde etmiştir.